

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องการสร้างชุดการสอนนาฏศิลป์เพื่อเสริมความคิดสร้างสรรค์ โดยเน้นทักษะปฏิบัติ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยและนำเสนอสาระสำคัญตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาชีพเฉพาะนาฏศิลป์ละคร

2. การสอนนาฏศิลป์ไทย

3. รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติ

4. การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและประเมินผลตามสภาพจริง

5. จิตวิทยาการสอนนาฏศิลป์

6. จิตวิทยาการเรียนการสอนวัยมัธยมศึกษาหรือวัยรุ่น

7. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์

8. ชุดการสอน

9. เจตคติ

10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาชีพเฉพาะนาฏศิลป์ละคร

วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี ได้จัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาชีพเฉพาะนาฏศิลป์ละคร โดยมีสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม เป็นผู้ดำเนินการจัดทำหลักสูตร โดยมีคำสั่งประธานคณะกรรมการการปฏิรูปการจัดการศึกษาที่ 1/2543 เรื่องแต่งตั้งคณะทำงานปฏิรูปการจัดการศึกษา โดยจัดทำคู่มือการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาด้านนาฏศิลป์ ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น สังคม และประเทศชาติ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของวิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี แบ่งเป็น 2 ช่วงชั้น คือ ช่วงชั้นที่ 3 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3) และ ช่วงชั้นที่ 4 ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ปีที่ 1 - 3 เป็นหลักสูตรที่เน้นด้านความรู้และ ด้านปฏิบัติโดยช่วงชั้นที่ 3 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3) กำหนดให้ผู้เรียน เรียนเป็นวิชาเอกนาฏศิลป์ ละคร ส่วนในช่วงชั้นที่ 4 (ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพปีที่ 1 - 3) กำหนดให้เรียนวิชาเอกนาฏศิลป์ ละคร และเลือกเรียนวิชาโท ตามความถนัด ในที่นี้จะกล่าวแต่เฉพาะหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ วิชาชีพระยะนาฏศิลป์สาขากลละครของช่วงชั้นที่ 3 เท่านั้น

หลักสูตรวิชานาฏศิลป์ละคร ระดับช่วงชั้นที่ 3 ได้กำหนดมาตรฐานและสาระการเรียนรู้ ช่วงชั้นแบ่งเป็น 2 ด้าน คือมาตรฐานด้านความรู้ และด้านปฏิบัติ

มาตรฐาน ด้านความรู้มี 5 มาตรฐาน ได้แก่

มาตรฐานที่ 1 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการฝึกหัดเบื้องต้น

มาตรฐานที่ 2 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคำศัพท์เฉพาะนาฏศิลป์

มาตรฐานที่ 3 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักและวิธีการปฏิบัติทักษะด้านนาฏศิลป์ ละคร

มาตรฐานที่ 4 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาทางด้านนาฏศิลป์ละคร

มาตรฐานที่ 5 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักและวิธีการจัดการแสดงสอดคล้องกับ วุฒิภาวะของผู้เรียน

มาตรฐานด้านทักษะมี 5 มาตรฐาน ได้แก่

มาตรฐานที่ 1 มีทักษะในการฝึกหัดเบื้องต้น

มาตรฐานที่ 2 มีทักษะในการปฏิบัติตามคำศัพท์เฉพาะนาฏศิลป์ละครพระ – นาง

มาตรฐานที่ 3 มีทักษะในการปฏิบัติด้านนาฏศิลป์ตามหลักและวิธีการ

มาตรฐานที่ 4 มีทักษะในการแสดงนาฏศิลป์สอดคล้องกับวุฒิภาวะของผู้เรียน

มาตรฐานที่ 5 มีทักษะในการสร้างสรรค์งานด้านนาฏศิลป์

สำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาชีพระยะด้านนาฏศิลป์ไทย (ละคร) ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 3 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีการกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ด้านความรู้และด้านปฏิบัติ นอกจากนั้นยังกำหนดคำอธิบายรายวิชานาฏศิลป์ไทยเป็นรายชั้นในที่นี้จะขอเสนอ คำอธิบายรายวิชานาฏศิลป์ดังนี้ (วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี, 2544, หน้า 38)

คำอธิบายรายวิชานาฏศิลป์ไทย (ละคร)

รายวิชานาฏศิลป์ (ละคร) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เวลา 480 ชั่วโมง

ศึกษาประวัติความเป็นมามาตรฐาน แม่บทนางนารายณ์ - ออกคันทรรยชัย ระบุว่า มาตรฐาน ระบำนันทอุทยาน ระบำพรหมศาสตร์ ราชน้ำพาทย์ เพลงหน้าพาทย์สีนวล พญาเดิน ระบำเบ็ดเตล็ด ญวนรำกระถาง จีนรำพัด มยุราภิรมย์ มฤคเรริง ฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียน รำวง มาตรฐาน 4 เพลง คือ เพลงดอกไม้ของชาติ เพลงดวงจันทร์วันเพ็ญ เพลงยอดชายใจหาญ เพลง ภูษานักรบ เพลงปลุกใจบางระจัน เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบเครื่องแต่งกาย โอกาสที่ใช้

การฝึกปฏิบัติทำมาตรฐาน แม่บทนางนารายณ์ ออกคันทรรยชัย ระบุว่ามาตรฐาน ระบำนันทอุทยาน ระบำพรหมศาสตร์ ราชน้ำพาทย์ เพลงหน้าพาทย์สีนวล พญาเดิน ระบำ เบ็ดเตล็ด ญวนรำกระถาง จีนรำพัด มยุราภิรมย์ มฤคเรริง ฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียน รำวงมาตรฐาน 4 เพลง คือ เพลงดอกไม้ของชาติ เพลงดวงจันทร์วันเพ็ญ เพลงยอดชายใจหาญ เพลงภูษานักรบ เพลงปลุกใจ บางระจัน

มีความรู้ ความเข้าใจในด้านนาฏศิลป์ไทยมากยิ่งขึ้น รู้จักเลือกดำเนินอาชีพตาม ความถนัดและความสามารถของตน สามารถจัดการแสดงชุดต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับวัยผู้เรียน ส่งเสริมการแสดงออก ความสามัคคี ความเสียสละ รู้จักทำงาน รับผิดชอบในกิจกรรมร่วมของ หมู่คณะ รักและศรัทธาในวิชาชีพ รวมถึงเป็นผู้อนุรักษ์วัฒนธรรมและมรดกไทย

ในเอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาชีพเฉพาะนาฏศิลป์ ละครช่วงชั้นที่ 3 นี้ ได้กำหนดหน่วยการเรียนรู้ไว้ 13 หน่วย ใช้เวลาเรียน 480 ชั่วโมง และได้แสดง ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีหัวข้อในแผนการ จัดการเรียนรู้ ได้แก่ สาระสำคัญผลการเรียนรู้ ที่คาดหวัง จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้/ กระบวนการการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล แหล่งการเรียนรู้ และหมายเหตุ/ ข้อเสนอแนะ ซึ่งในหลักสูตร ดังกล่าวนี้นี้มิได้ระบุหลักการจัดการเรียนรู้ หลักการวัดผลประเมินผล แหล่งการเรียนรู้ และสื่อ การสอน ที่สำหรับในการนำหลักสูตรไปใช้

จากการศึกษาหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาชีพเฉพาะนาฏศิลป์ ละคร ดังกล่าว ผู้วิจัยได้วิเคราะห์หลักสูตร เพื่อนำมากำหนดเป็นผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและ สาระการเรียนรู้ โดยเน้นมาตรฐานด้านปฏิบัติ มาตรฐานที่ 5 ที่ระบุว่า “มีทักษะในการสร้างสรรค์ งานด้านนาฏศิลป์ ” และยึดสาระการเรียนรู้ในเรื่อง การสร้างสรรค์ท่ารำ การประยุกต์ท่ารำและ การประดิษฐ์ท่ารำ ตามบทประพันธ์ที่ใช้ในวาระและ โอกาสต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้าง ชุดการสอนแสดงเป็นตารางดังนี้ (วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี, 2544, หน้า 12)

ตารางที่ 1 แสดงผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และสาระการเรียนรู้ของชุดการสอนนาฏศิลป์เพื่อเสริมความคิดสร้างสรรค์ โดยเน้นทักษะปฏิบัติ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระการเรียนรู้
1. สามารถปฏิบัติตามคำศัพท์เฉพาะนาฏศิลป์ละคร (นาฏศัพท์เบื้องต้นละคร) ได้ถูกต้อง	1. การศึกษาทักษะนาฏศัพท์และภาษาท่าเบื้องต้น
2. สามารถปฏิบัติภาษาท่าและท่ารำได้ สอดคล้องตามบทเพลงที่เป็นแบบมาตรฐานนาฏศิลป์ไทย	2. การฝึกทักษะภาษาท่าและปฏิบัติตามบทเพลง
3. สามารถสร้างสรรค์ท่ารำได้ตามจินตนาการ และสอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียน	3. การสร้างสรรค์ท่ารำตามจินตนาการ
4. สามารถนำเสนอผลงานชุดการแสดงที่สร้างสรรค์ได้	4. การสร้างสรรค์ชุดการแสดงนาฏศิลป์ไทย

การสอนนาฏศิลป์ไทย

การสอนนาฏศิลป์ไทยยึดตามหลักการเรียนการสอนทั่วไปหมายถึง การถ่ายทอดความรู้ ทักษะและเจตคติต่าง ๆ โดยมีการเตรียมการ มีการวางแผนตามหลักวิชา มีขั้นตอนกระบวนการสอนที่เป็นแบบแผนชัดเจน มีกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย เป็นการใช้ศาสตร์ในการสอน

แนวทางการจัดการเรียนการสอน ปกติ ครูผู้สอน จำเป็นต้องกำหนดเป้าหมายให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีเจตคติ และมีทักษะกระบวนการทำงานที่ดี ครูผู้สอนจึงต้องออกแบบการจัดการเรียนการสอน กำหนดเป็นกระบวนการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อหาข้อมูลสรุปในการวางแผนการปฏิบัติ การจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร (ไชยยศ เรืองสุวรรณ, 2533, หน้า 53)

การวางแผนด้านการจัดการเรียนการสอน ควรจะเริ่มต้นด้วยการกำหนดจุดประสงค์ของการสอนว่าจะให้ผู้เรียนบรรลุผลในสิ่งใดบ้าง กำหนดยุทธศาสตร์การสอน กิจกรรมการเรียนการสอน รูปแบบการสอน และวิธีการสอน ตลอดจนการเลือกสื่อการเรียนการสอนตามลำดับ ดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนการสอน มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ

1.1 นักเรียน ครูต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลผู้เรียน ในด้านความสามารถทางสติปัญญา ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล

1.2 ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ดีมีคุณธรรมและมีความสามารถในการปฏิบัติ

1.3 สภาพแวดล้อมในการเรียนการสอน ได้แก่ เวลา สภาพแวดล้อม และบรรยากาศของห้องเรียน สถานศึกษา ชุมชน สื่อเทคโนโลยี เป็นต้น

2. กำหนดยุทธศาสตร์การสอน เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบยุทธศาสตร์ในการจัดการเรียนการสอน โดยยึดทฤษฎีการสอนตามแบบของ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2534, หน้า 112 – 113)

2.1 ทฤษฎีการสอนแบบวินัยปัญญา เชื่อว่าบุคคลมีความสามารถในการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ จำได้ คิดได้ มีเหตุผลในการกระทำ

2.2 ทฤษฎีการสอนที่เน้นประสบการณ์เดิม โดยนักเรียนเมื่อเรียนความรู้ใหม่ย่อมจะต้องนำความรู้เดิมมาเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่

2.3 ทฤษฎีพฤติกรรมของการสอน การสอนแบบสร้างเงื่อนไขพฤติกรรม มี

2 ทฤษฎี คือ

2.3.1 ทฤษฎีการสอนเงื่อนไขแบบคลาสสิกของพาฟลอฟ มีหลักการว่าถ้าสิ่งเร้าใหม่ถูกนำเสนอพร้อมกับสิ่งทำใหม่ ที่ทำให้เกิดพฤติกรรมอย่างแรง เมื่อถูกนำเสนอพร้อมกันนานเข้า สิ่งทำใหม่นั้น ก่อให้เกิดการตอบสนองอย่างนั้นเช่นกัน

2.3.2 ทฤษฎีการสร้างเงื่อนไขด้วยการกระทำ มีหลักเข้ามาช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้พฤติกรรมที่ต้องการให้เร็วขึ้น โดยมีหลัก คือ

2.3.2.1 นักเรียนเรียนรู้การเลียนแบบก่อน

2.3.2.2 การนำเครื่องมืออุปกรณ์การสอนมาช่วยให้รู้เรื่องตามการเรียนรู้เอง

2.3.2.3 ครูต้องเป็นผู้สร้างสถานการณ์และเลือกวิธีการให้รางวัลเหมาะสม

2.3.3 ทฤษฎีการสอนความรู้ความเข้าใจ มีแนวความเชื่อว่าการเรียนรู้สิ่งใดขึ้นอยู่กับการเรียนรู้เป็นสำคัญ สิ่งเร้าต่าง ๆ ที่นำมาเสนอนั้น ผู้เรียนมีการตัดสินใจแล้ว จึงเลือกแสดงพฤติกรรมนั้นออกไป องค์ประกอบที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง 4 ประการ คือ

2.3.3.1 ความพร้อมในการเรียน

2.3.3.2 โครงสร้างของความรู้จากการกระทำ การจำลองของจริงและการเรียนรู้จากคำพูดหรือสัญลักษณ์

2.3.3.3 ลำดับการที่ดี

2.3.3.4 การให้รางวัลและการลงโทษ

3. กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องมีเป้าหมายให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตามจุดประสงค์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้ และต้องจัดให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาสติปัญญาด้านการเรียนรู้ ควบคู่ไปกับความรู้สึกรักคิด และทักษะการปฏิบัติการ โดยสอดคล้องความรู้สึกรักในการปฏิบัติให้เป็นประจำ เพื่อส่งผลให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ในการเรียนรู้ ความชำนาญในการปฏิบัติงาน ดังนั้นครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังนี้ (อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2540, หน้า 72 – 75)

3.1 จัดให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตร มีความมุ่งหวังให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น เกิดทักษะกระบวนการต่าง ๆ เช่น กระบวนการคิด การแก้ปัญหา การปฏิบัติงาน เป็นต้น ดังนั้นครูผู้สอน จึงต้องสอนวิธีการคิด วิธีการแก้ปัญหาและสอนอย่างมีลำดับขั้นตอนที่มีประสิทธิภาพ จัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ ใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดคุณสมบัติตามที่หลักสูตรมุ่งหวัง

3.2 จัดให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การสอน ครูผู้สอนต้องพิจารณาว่าจุดประสงค์การมุ่งเน้นพฤติกรรมด้านใด เช่น ด้านทักษะ

3.3 จัดให้เหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจของผู้เรียน

3.4 จัดให้สอดคล้องกับลักษณะของเนื้อหาวิชา

3.5 มีลำดับขั้นตอนการเรียนรู้จากสิ่งที่ย่ไปสู่อสิ่งที่ยาก

3.6 กิจกรรมที่น่าสนใจ โดยใช้สื่อการสอนที่เหมาะสม สื่อการสอน

3.7 ให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรม

3.8 ใช้วิธีการที่ท้าทายความคิดความสามารถของผู้เรียน

3.9 ใช้เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย

3.10 จัดบรรยากาศที่รื่นรมย์ สนุกสนาน และเป็นกันเอง

3.11 ต้องมีการวัดผลการใช้กิจกรรมนั้นทุกครั้ง

วิธีสอนนาฏศิลป์

แนวคิดเกี่ยวกับวิธีสอนนาฏศิลป์ ดังนี้

1. สอนจากง่ายไปหายาก เช่น สอนการทำมือจีบและตั้งวงก่อนที่จะสอนให้รำทำสอดสร้อยมาลา

2. สอนตามความสามารถของบุคคล เช่น นักเรียนคนไหนรำได้เร็วก็จะสอนเร็วแต่ถ้านักเรียนคนไหนรำได้ช้า ครูก็จะต่อทำรำให้อย่างช้า ๆ

3. เปลี่ยนแปลงท่ารำที่ยากให้เป็นท่ารำที่ง่าย แต่มีความหมายของภาษาท่ารำคงเดิม ท่ารำบางท่า อาจเกินความสามารถของผู้เรียน ครูผู้สอนอาจจะพิจารณาเปลี่ยนแปลงท่ารำให้ง่ายขึ้น เพื่อให้ นักเรียนสามารถปฏิบัติได้ การเปลี่ยนแปลงท่ารำ จะต้องคำนึงถึง ความหมายของท่ารำเป็นสำคัญ คือเมื่อเปลี่ยนท่ารำที่ยากเป็นท่ารำที่ง่ายแล้ว ความหมายของท่ารำต้องไม่เปลี่ยนแปลง

4. การสอนแต่ละท่า ต้องอธิบายและแนะนำอย่างละเอียดตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า

5. ระหว่างปฏิบัติท่ารำ ครูต้องคอยสังเกตและเตือน ถ้าวางท่าของผู้เรียนให้อยู่ในระดับที่ถูกต้องเสมอ เช่น ขณะรำต้องคั่นหลัง คั่นไหล่ ไม่ก้มหน้าตลอดเวลาขณะรำ

6. สังเกตการปฏิบัติท่ารำของนักเรียน ถ้าพบว่า ปฏิบัติท่ารำไม่ถูกต้องครูผู้สอนต้องแนะนำ อธิบายและพร้อมกับสาธิตให้นักเรียนปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ไม่ปล่อยให้ นักเรียนรำผิดต่อไป

7. การใช้ศัพท์นาฏศิลป์ ในบางครั้งครูผู้สอนอาจเปลี่ยนใช้คำที่ฟังแล้วเข้าใจง่ายจูงใจ เพื่อให้ นักเรียนเข้าใจง่ายและจำได้อย่างรวดเร็ว และเมื่อนักเรียนจำได้แล้วครูจึงบอกให้ทราบถึง คำศัพท์ที่เรียก ที่ถูกต้องตามหลักวิชานาฏศิลป์ การอธิบายอาจบอกควบคู่ไปกับขณะต่อท่ารำ หรือ อธิบายให้เข้าใจภายหลังได้ แต่ควรให้นักเรียนจำชื่อที่ถูกต้องได้

8. ให้นักเรียนฝึกร้องเพลง ประกอบการรำไปพร้อม ๆ กับการฝึกท่ารำ เพื่อให้ นักเรียนสามารถ ร้องเพลงที่รำได้อย่างถูกต้องด้วยตนเอง เพื่อเวลาซ้อมรำด้วยตนเองก็สามารถรำได้อย่างถูกต้องตามเพลงและเป็นการปลูกฝังนิสัยการร้องเพลงไทยให้นักเรียนเกิดความรักและเห็นคุณค่าความสำคัญของเพลงไทยอีกด้วย

9. การสอนรวมแต่ละเพลง ท่ารำที่สอนควรเป็นมาตรฐานแบบแผนเดียวกันเพื่อนักเรียนที่ได้เรียนรุ่นต่อมาจะได้รำเหมือนกัน ทำให้ผู้เรียนไม่สับสน

10. เปรียบเทียบท่ารำ นำท่ารำที่คล้ายกันมาเปรียบเทียบรำให้ดู เพื่อให้ เห็นความแตกต่างของ ท่ารำและไม่ทำให้ผู้เรียนจำท่ารำปะปนสับสนกัน เพราะคิดว่าท่ารำเหมือนกัน เช่น การม้วนมือ สลักมือ และคลายมือ

11. วิธีสาธิตโดยรำนำน้าให้นักเรียนดู ครูผู้สอนควรรำนำน้า 2 แบบ คือ

11.1 ครูรำนำน้านักเรียน คือ ครูอยู่ด้านหน้าของนักเรียนและหันหลังให้นักเรียน นักเรียนจะมองเห็นด้านหลังของครูและรำตามครู

11.2 ครูรำต่อหน้าหรือรำประจันหน้า คือ ครูหันหน้าเจอกับนักเรียนแต่ครูจะรำสลับด้านกับนักเรียน เช่น ท่ารำจริงจับมือขวา ครูก็จะจับมือซ้ายหรือเรียกว่าครูรำเป็นกระจกให้นักเรียนดูให้ถนัดและชัดเจน วิธีการนี้เป็นการสอนรำโดยเฉพาะครูผู้สอนที่มีความชำนาญสามารถรำสลับ

ข้างกันได้และเป็นการสาธิตที่ดี เพราะขณะที่ครูสาธิตให้นักเรียนดูและรำตาม ครูสามารถมองเห็นท่ารำของนักเรียนและสามารถบอกหรือชี้แนะนักเรียนได้ขณะกำลังสาธิต

12. การจัดแถวขณะรำ หรือตำแหน่งที่รำ ควรฝึกให้นักเรียนระวางเรื่องตำแหน่งที่อยู่ขณะรำ ไม่ว่าจะรำอยู่กับที่ หมุนตัวหรือวิ่งไป - มา

13. การสอนแยกท่ารำ ให้เข้าใจทีละอย่าง เช่น ท่ารำบางท่า ต้องปฏิบัติพร้อมกันทั้งมือและเท้า ครูอาจแยกสอนทีละอย่าง โดยสอนให้ปฏิบัติส่วนมือจนคล่องแล้วจึงสอนให้ปฏิบัติส่วนเท้า และเมื่อคล่องแล้ว จึงสอนทั้งมือและเท้ารวมกัน

14. การใช้เพลงประกอบการสอน แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

14.1 ยังไม่ใช้เพลงคือ ครูสาธิตท่ารำให้นักเรียนดูและให้นักเรียนรำตามครูบ่อย ๆ จนสามารถรำได้ ขั้นนี้ครูเป็นผู้ร้องเพลงเอง และให้นักเรียนฝึกพร้อมไปด้วย

14.2 เริ่มใช้เพลงบ้าง เมื่อสอนรำหรือต่อท่ารำไปได้มากพอสมควรแล้วควรให้นักเรียนได้ฟังเพลงจากเทปบันทึกเสียงและฝึกร้อง ฝึกรำไปพร้อม ๆ กับเพลงจริง

14.3 ใช้เทปบันทึกเสียงตลอด คือ เมื่อสอนรำหรือต่อท่ารำจบเพลงแล้วควรให้นักเรียนได้ฝึกรำตั้งแต่ต้นจนจบพร้อมเพลงจริง จากเทปบันทึกเสียงและอาจให้นักเรียนร้องเพลงควบคู่ไปกับเพลงจากเทปบันทึกเสียงด้วย เพื่อให้นักเรียนร้องเพลงและรำประกอบเพลงได้ดียิ่งขึ้น (ประทีป พวงสาส์น, 2514, หน้า 100)

สรุปว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้านนาฏศิลป์ไทยสอนจากง่ายไปหายากสอนตามความสามารถของบุคคล แต่ละท่า ต้องอธิบายและแนะนำอย่างละเอียดการสอนนาฏศิลป์ต้องมีความละเอียดถี่ถ้วนมากกว่าสอนหนังสือ เพราะต้องอาศัยเวลาในการฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดความชำนาญ โดยเฉพาะท่ารำนาฏศิลป์ไทย มีความละเอียดละไมอวัยวะทุกส่วนนับจาก แขน - ขา - มือ - เท้า - ลำตัว - ศีรษะ - ไหล่ ต้องเคลื่อนไหวไปพร้อม ๆ กัน หากแก่การปฏิบัติให้ได้ผลดีในระยะเวลาสั้น ดังนั้นการต่อท่ารำหรือสอนรำให้นักเรียนต้องยึดหลักเดียวกันคือ ต่อท่ารำ หรือสอนรำ และแต่ละท่าต้องสอนซ้ำ ๆ กัน จนเห็นว่านักเรียนสามารถรำได้แล้วด้วยตนเองจึงจะต่อท่ารำท่าต่อไปให้ โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง และพัฒนาให้ผู้เรียนสัมฤทธิ์ผลในการเรียน

นาฏยศัพท์

การศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ไทย ไม่ว่าจะเป็นการแสดงโขน ละคร หรือระบำเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ก็ดี ทำทางที่ผู้แสดงแสดงออกมานั้นย่อมมีความหมายเฉพาะ ยิ่งหากได้ศึกษาอย่างดีแล้ว อาจทำให้เข้าใจในเรื่อง การแสดงมากยิ่งขึ้น ทั้งในตัวผู้แสดงเองและผู้ชมการแสดงนั้น ๆ สิ่งที่เข้ามาประกอบเป็นท่าทางนาฏศิลป์ไทยนั้น ก็คือ เรื่องของนาฏยศัพท์ ซึ่งแยกออกได้เป็นคำว่า “นาฏย” กับคำว่า “ศัพท์” (สุมิตร เทพวงษ์, 2541, หน้า 191)

นาฏย หมายถึง เกี่ยวกับการฟ้อนรำ เกี่ยวกับการแสดงละคร

ศัพท์ หมายถึง เสียง คำ คำยากที่ต้องแปล เรื่อง

สรุปได้ว่า ความหมายของคำว่านาฏยศัพท์เมื่อนำคำ 2 คำมารวมกันทำให้ได้ความหมายขึ้นมา คือนาฏยศัพท์ ซึ่งหมายถึง คำศัพท์ที่ใช้เกี่ยวกับท่ารำในวงการนาฏศิลป์ไทย สามารถสื่อความหมายให้เข้าใจตรงกันได้ทุกฝ่ายระหว่างการเรียนและการสอนรวมถึงในการแสดงต่าง ๆ

ประเภทของนาฏยศัพท์ แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ นามศัพท์ กริยาศัพท์ นาฏยศัพท์ เบ็ดเตล็ด

1. นามศัพท์ หมายถึง ศัพท์ที่เรียกชื่อท่ารำ หรือชื่อท่าที่บอกกริยา กระทำของผู้นั้น เช่น วง จีบ สบัดมือ ม้วนมือ คลายมือ กรายมือ ฉายมือ ปาดมือ กระทบ กระดก ยกเท้า ก้าวเท้า ประเท้า ดบเท้า กระทุ้ง กระเทาะ จรดเท้า แตะเท้า ซอยเท้า ขยันท้า ฉายเท้า สะดุดเท้า รวมเท้า โย้ตัว ยกตัว ดีโหล่ กล่อมโหล่

2. กริยาศัพท์ หมายถึง ศัพท์ที่ใช้เรียกในการปฏิบัติบอกอาการกริยา

2.1 ศัพท์เสริม หมายถึง ศัพท์ที่ใช้เรียกเพื่อปรับปรุงท่าทำให้ถูกต้องสวยงาม เช่น กัน วง ลดวง ส่องมือ ดึงมือ หักข้อ หลบสอก เปิดคาง กดคาง ทรงตัว เผลนโหล่ ดึงโหล่ กดโหล่ ดึงเอว กดเกลียวข้าง ทับตัว หลบเข่า ถีบเข่า แฉ่งเข่า กันเข่า เปิดสัน ชักสัน

2.2 ศัพท์เสื่อม หมายถึง ศัพท์ที่ใช้เรียกชื่อท่ารำหรือท่วงทีของผู้รำที่ไม่ถูกต้องตามมาตรฐาน เพื่อให้ผู้รำรู้ตัวและแก้ไขท่าทีของตนให้ดี เช่น วงล้ำ วงคว่ำ วงเหยียด วงหัก วงล้น คอติ่ม คางไก่ ฟาดคอ เกร็งคอ หอบโหล่ ทรวดตัว ขย่มตัว เหลี่ยมล้ำ รำแอ้ รำล้น รำเลื้อย รำล้ำ จังหวะ

3. นาฏยศัพท์เบ็ดเตล็ด หมายถึง ศัพท์ต่าง ๆ ที่ใช้เรียกในภาษานาฏศิลป์ นอกเหนือไปจากนามศัพท์และกริยาศัพท์ เช่น จีบยาว จีบสั้น ลักคอ เดินมือ เอียงทางลง คืบตัว อ่อน เหลี่ยม เหลี่ยมล่าง แม่ท่า ท่าที่ ขึ้นท่า ยืนท่า ทลายท่า นายโรง พระใหญ่ - พระน้อย นางกษัตริย์ นางตลาด ผู้เมีย ยืนเครื่อง ศัพท์แทน (สุมิตร เทพวงษ์, 2541, หน้า 191 - 192)

ลักษณะของนาฏยศัพท์ประเภทต่าง ๆ

ตัวอย่าง ลักษณะการรำเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับทำนาฏยศัพท์

จีบ เป็นอาการของมือโดยการใช้นิ้วหัวแม่มือบรรจบกันที่ข้อหนึ่งของนิ้ว ส่วนนิ้วที่เหลือทั้งสามเหยียดตรง และกรีดออกไปเป็นเหมือนรูปพัด การจีบมีหลักว่า ต้องหักข้อมือเข้าหา ลำแขนเสมอ โดยหลักการใหญ่ ๆ จีบมี 2 อย่าง คือ จีบหงายและจีบคว่ำนอกจากนี้การเรียกชื่อก็จะเรียกตามลักษณะและตำแหน่งที่นำไปใช้ เช่น จีบปรกข้าง จีบปรกหน้า จีบหลัง จีบหล่อแก้ว และจีบมือกวาง เป็นต้น

ตั้งวง อาการยกแขนให้ได้ส่วนโค้งสูง และมืองัดแบบทั้งสี่นิ้ว นิ้วหัวแม่มือ งอเท่าหาฝ่ามือเล็กน้อย หักข้อมือเข้าหาลำแขนเสมอ วงต่าง ๆ จะเรียกตามตำแหน่งที่นำไปใช้ เช่น วงบน วงกลาง และวงล่าง เป็นต้น

ปาด เป็นการเคลื่อนลำแขนเข้าออก และงออยู่ตลอดเวลา โดยใช้มือที่ตั้งวงล่างอยู่แล้ว พลิกตะแคงหงายเล็กน้อย แล้วคว่ำกดลงขนานกับพื้น ร่อนฝ่ามือไปข้าง ๆ ทางนี้วกกลับมามาตั้งดั้งเดิม ในการปาด ต้องใช้ไปพร้อมกับการทำจังหวะไหล่และเท้า

เดินมือ การเคลื่อนแขนและมือ ในบางลักษณะใช้เป็นการเชื่อมทำหนึ่งไปยังอีกทำหนึ่ง และในบางครั้งก็ใช้เปลี่ยนมือผลัดกันเคลื่อนขึ้นหน้าทีละครั้ง เช่น มือทั้งสองจับ มือกวางเอามือขวาขึ้นหน้า แล้วชักมือขวาลอยลงมา เปลี่ยนเป็นเอามือซ้ายขึ้นหน้าไปบ้าง แล้วชักมือซ้ายลอยลงมาสลับเปลี่ยนกันไปซ้ำ ๆ พร้อมกับการก้าวหน้า

ลักษณะการใช้นิ้ว มักใช้นิ้วชี้เหยียดตึง นิ้วที่เหลืออีก 4 นิ้ว กำหลวม ๆ

ลักษณะการกำมือ ใช้ในบางโอกาส เช่น ท่าเดินม้า หรือท่าแสดงความหมายเด็ดเดี่ยว มุ่งมั่น

การใช้ไหล่และลำตัว เป็นการเคลื่อนไหวส่วนของลำตัวในหลายลักษณะ เพื่อให้สอดคล้องกันกับท่ารำ เช่น การเอียงตัวและไหล่ การหันไหล่ การใช้ตัว ฯลฯ

การใช้เข่าและเท้า เป็นการใช้เข่าและเท้า เคลื่อนไหวในลักษณะการรำรำตามแบบที่กำหนดในส่วนนี้มักใช้สัมพันธ์กัน การใช้เข่า เช่น ยืด - ขุบเข่า ห่มเข่า ส่วนการใช้เท้า เช่น การยกเท้า การกระดก การจรด กระทุ้ง ถัด สะดุด และวางส้น เป็นต้น

การใช้เข่า เป็นการใช้เพื่อประกอบการรำให้มีจังหวะ และลีลาในการเคลื่อนไหวตัวที่นำมาใช้มากในการเรียนก็คือ การยืด - ขุบเข่า การย่อเข่า และการห่มเข่า

การยืด - ขุบเข่า ใช้มากในขณะก้าวเท้าเดิน ซึ่งจะยืด - ขุบเข่า เพียงเบา ๆ ถ้ายืด - ขุบเข่า ขณะยืนก็จะทำให้น้ำหนักที่เข่ามากกว่า

การย่อเข่า มักใช้ขณะก้าวเท้าลงมา หรือการยืนรวมเท้า

การห่มเข่า จะใช้ในกรณีที่ขึ้นยกเท้าอยู่ เมื่อจะก้าวลงต้องห่มเข่าลงก่อนแล้วจึงก้าวลง ภาษาท่านาฏศิลป์

นาฏศิลป์ หมายถึงศิลป์แห่งการฟ้อนรำ อันเป็นพื้นฐานที่แสดงถึงอารยธรรม ความรุ่งเรืองของชาติชาติที่รุ่งเรืองหรืออารยชาติที่เก่าแก่ย่อมมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน ต่อมาจึงได้พัฒนารูปแบบหรือประดิษฐ์ทำขึ้นเพื่อเป็นการสื่อความหมายโดยเฉพาะ

ท่าที่เลียนแบบธรรมชาติ

โดยปกติแล้ว มนุษย์จะใช้ท่าทางประกอบคำพูด และเมื่อต้องการให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อาจจะใช้สีหน้าหรือความรู้สึกประกอบคำพูดนั้น ๆ ด้วย เช่น กวักมือเข้า หมายถึงให้เข้ามาหา โบกมือออก หมายถึงให้ออกไป ในการแสดงนาฏศิลป์ไทยได้นำท่าธรรมชาติเหล่านี้มาประดิษฐ์ขึ้นเป็นท่าทางที่สวยงามขึ้น เราเรียกว่า “ภาษานาฏศิลป์” ท่าทางที่เลียนแบบธรรมชาตินี้อาจจำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ท่าที่ใช้แทนคำพูด เช่น ปฏิเสธ เรียก ไป มา รับ ส่ง ฯลฯ
2. ท่าแสดงกิริยาอาการหรืออิริยาบถ เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน ฯลฯ
3. ท่าที่แสดงอารมณ์ภายใน เช่น ดีใจ เสียใจ โกรธ รัก ฯลฯ

ในการรำร่ายท่าต่าง ๆ เหล่านี้ได้นำมาประกอบบทร้อง เพลงดนตรี โดยมุ่งถึงความสวยงามของลีลาท่ารำ และจำเป็นต้องอาศัยความงามทางนาฏศิลป์เข้าช่วย วิธีการที่ใช้ท่าทางประกอบบทร้อง บทพากย์ และเพลงดนตรีนี้ทางนาฏศิลป์เรียกว่า “การคืบทหรือการรำบท” ซึ่งเปรียบเทียบได้ว่าเป็นวิธีการการอธิบายความหมายของท่าในนาฏศิลป์โดยเฉพาะหรือเรียกว่า “ภาษานาฏศิลป์” ก็ได้

ตัวอย่างกิริยาท่าทางที่ใช้แทนคำพูด เช่น

ปฏิเสธ ยกมือตั้งวงระดับหน้าอก เช่น สันปลายนิ้วพร้อมกับส่ายหน้าเล็กน้อย
เรียก ปาดมือกรีดนิ้วจิบเข้าหาตัวด้านหน้าพลิกข้อมือคลายจิบออกแล้วตั้งวง

แนะนำตัว (หมายถึงสรรพนามตัวเรา) จะนั่งหรือยืนก็ได้ มือซ้ายจิบที่อก หรือจะใช้ฝ่ามือแตะที่อก หรือชี้ที่อกก็ได้

ท่าชี้มือ การชี้มือใช้สำหรับแสดงแหล่งที่ สถานที่ หรือบุคคลที่กล่าวถึง ลักษณะการแบ่งใกล้ไกลโดยอาศัยข้อศอกแสดงระยะ ถ้าชี้ข้างหน้าข้อศอกในระยะใกล้ ตัวหมายถึง ตรงนี้ เมื่อขีดยข้อศอกออกไปมากกว่าเดิม หมายถึง ตรงนั้น ถ้าชี้ให้แขนตั้งหมายถึง ระยะไกลมาก ท่าชี่มือกับบุคคลที่กล่าวถึง ใช้กับบุคคลที่มี ศักดิ์เสมอกันหรือต่ำกว่า สำหรับผู้อาวุโสกว่าใช้มือยกตะแคงในระดับวงหน้า หรือวงบน เป็นต้น

ทำยิ้ม จีบคว่ำระดับปาก อมยิ้มพอสสมควร เอียงข้างมือจิบ

ทำดีใจ พอใจใช้เฉพาะมือซ้ายจิบที่ระดับปาก

ท่าท่ายน ยกมือข้างใดข้างหนึ่งขึ้นตั้งฉาก หักปลายนิ้วตามของมือ ยกขึ้น

ท่าเรอ ชี้นิ้วซ้ายมาด้านหน้าระดับเอว

ท่าเรียก ปาดมือกรีดนิ้วจิบเข้าหาตัวด้านหน้า แล้วปล่อยจิบเป็นตั้งวงท่ากวักมือหรือท่าเรียกมือทั้ง 2 ข้างขึ้นตั้งวงระดับสายตาด้านข้างหน้าระดับหน้าอกข้างหนึ่ง กดข้อมือลงทั้ง 2 ข้าง เอียงตัวข้างมือที่อยู่ระดับต่ำ ตามองดูมือที่อยู่ ระดับสูง

ท่าที่นี้ กำนิ้วทั้งสามไว้โดยใช้หัวแม่มือกดไว้ ยกเว้นนิ้วชี้ กดข้อมือ ให้นิ้วชี้ลงบนพื้น มือ อยู่ระดับหน้าท้อง

ท่าที่นั้น กำมือเหมือนท่าที่นี้ แต่ยกมือให้สูงขึ้น อยู่ระดับสายตา

ท่าที่โน้น ชี้นิ้วสูงระดับสายตา แล้วมองไปทางนิ้วที่ชี้เฉียงศีรษะข้างขวา

ท่าทั่วไป กำมือเหมือนท่าที่โน้น แต่ให้อยู่ระดับหน้าท้องขึ้นนิ้ววาดออกไปครึ่งวงกลม ออกข้างลำตัวตามองตามมือที่ชี้

ตัวอย่างท่าแสดงกิริยาอาการหรืออริยาบถ

ทำยืน

ตัวพระ ยืนให้ปลายเท้าซ้ายวางล้ำหน้าเท้าขวาเล็กน้อย เท้าขวายืนรับน้ำหนัก มือซ้าย แขนปล้ำตัว มือขวาเท้าสะเอว

ตัวนาง มือขวาจับหงายที่ชายพก แียงศีรษะข้างซ้าย

ท่านั่งพับเพียบ

ตัวพระ นั่งพับเพียบ เท้าขวาทับเท้าซ้ายให้ฝ่าเท้าซ้ายอยู่ตรงหัวเข่าของเท้าขวาหัน เข่าออกมือซ้ายเหยียดตั้งวางที่หัวเข่าซ้าย มือขวาวางที่ต้นเท้าขวา แขนงอ เล็กน้อย นั่งตัวตรงคันเอว ดันไหล่

ตัวนาง นั่งพับเพียบ หัวเข่าชิดกัน มือซ้ายวางอยู่ที่หัวเข่าขวา มือขวาวางอยู่บนต้นขาขวา นั่งตัวตรงคันเอว ดันไหล่

หมายเหตุ ท่านั่งพับเพียบนี้ ถ้าหากเป็นการนั่งต้อนรับผู้สูงศักดิ์ ผู้นั่งต้องหัน หน้าออกนอกวิธีการนี้ต้องยึดถือเป็นประเพณีปฏิบัติ ทั้งในขณะแสดงและใช้โอกาสปกติทั่วไป

ท่ากราบ นั่งพับเพียบ ประนมมือ โนมตัวให้คร่อมเข่าซ้าย วางมือที่ให้อยู่หน้า หัวเข่าซ้าย

ท่าเดิน พระ - นาง ก้าวเท้าซ้ายเฉียงซ้าย มือทั้งสองหุบจับ แล้วปล่อยให้มือขวาดังวง ระดับ หน้าท้องมือซ้ายเหยียดตั้งข้างลำตัว กลับมาเฉียงขวา ทำเส้นทาง ก้าวเท้าซ้ายเฉียงซ้าย มือซ้ายจับระดับสะเอว มือขวาหุบจับข้าง ลำตัว เลื่อนมือมาปล่อยจับเป็นวงระดับหน้าท้อง แียงขวา

ท่านอน ตัวพระและตัวนางนั่งในท่าพระ วางแขนทั้ง 2 ข้างเฉียงลำตัว แขนซ้ายเหยียด ตั้ง แขนขวางอแขนเล็กน้อย และก้มใบหน้าลงเฉียงซ้าย

ท่ารับประทาน มือขวาดังวงระดับ ออก เปลี่ยนเป็นหุบจับเปลี่ยนมือมาอยู่บริเวณปาก แียงตรงข้ามมือจับ

ทำเขียน แบ่มือข้างซ้ายเหนือระดับสะเอวเล็กน้อย จีบคว่ำมือขวาวางบนฝ่ามือซ้าย
เอียงซ้าย

ท่าเล้าโรม ทั้งตัวพระศวันาง จีบปรกข้างทั้ง 2 มือเอียงซ้าย สะบัดจีบออกเป็นตั้งวง
เอียงซ้าย

ท่าเกี่ยวพาราสี

ตัวพระ มือขวาเท้าลงบริเวณต้นขา มือซ้ายจีบซ้อนกับศวันาง

ศวันาง จีบมือขวาระดับสะเอว จีบปรกข้างทั้งตัวพระและศวันางสะบัด จีบออก
เป็นมือตั้งวง

ท่าเปล่งกาย มือทั้ง 2 จีบคว่ำระดับหน้าอก แล้วยกมือทั้ง 2 ข้างขึ้นสับคมือ ปล่อยจีบ
ตัวอย่างท่าที่แสดงอารมณ์ภายใน

อารมณ์ภายใน หมายถึงความรู้สึกนึกคิดซึ่งเป็นนามธรรม เป็นสิ่งที่มองเห็นด้วยตาได้
ยากส่วนใหญ่จะแสดงออกโดยดวงตา สีหน้า ดังนั้น ในการแสดงนาฏศิลป์จึงจำเป็นต้องมีท่าทาง
เข้าประกอบเพื่อให้เข้าใจความหมายได้มากขึ้น เช่น

ท่าแสดง

ความรัก ประสานมือทั้ง 2 ข้างบนฐานไหล่ แสดงความรัก ชื่นชม

ท่าอวย ได้ฝ่ามือแตะแก้ม เอียงใบหน้าตามมือที่แตะ

ท่าดีใจ, พอใจ ใช้เฉพาะมือซ้ายจีบระดับปาก

ท่าโกรธ

1. ใช้ฝ่ามืออุ้งที่แก้มคางแล้วกระชากลง ถ้ากระชากเบา ๆ ก็เพียงเสียงใจถ้ากระชาก
แรง ๆ แสดงว่าโกรธจัด

2. ใช้ฝ่ามืออุ้งที่อกแล้วกระชาก พร้อมทั้งกระทืบเท้า

3. ใช้ฝ่ามือทั้ง 2 ข้างอุ้งกันแรง ๆ แล้วกระชากมือออกไปข้างหน้าพร้อมทั้ง กระทืบเท้า

ท่าโศกเศร้า ประสานลำแขนส่วนล่าง ทั้งมือลงระดับต้นขา เดินก้มหน้าซ้ ๆ ใน
ลักษณะเซ

ท่าร้องไห้ ใช้เฉพาะมือซ้ายแตะที่หน้าผาก มือขวาจีบแนบอยู่ที่ชายพก ก้มหน้าพร้อม
สะอื้น ตัวไปมาเหมือนกำลังสะอึกสะอื้น

ท่ารัก, ท่าชื่นชม ประสานมือทั้ง 2 ข้างทาบกัน ปลายนิ้วอยู่ตรงฐานไหล่ข้อศอก
ห่างจากลำตัวพอสมควร

ท่าอวย ใช้มือข้างใดข้างหนึ่งแตะแก้ม มืออีกข้างจีบหลัง เอียงใบหน้า ตามมือที่แตะ

ท่าเจ็บใจ แบ่มือทั้ง 2 ข้างบนอก ตบอกเพียงเบา ๆ

ท่าทางที่เลียนแบบกิริยาของ สัตว์ การเลียนแบบท่าทางของสัตว์ หมายถึง การทำนำ กิริยาท่าทางอิริยาบถตามธรรมชาติของสัตว์มาประดิษฐ์ทำให้มีท่วงทีที่งดงามขึ้น อาทิ เลียนแบบ การเคลื่อนไหวที่มีหรือลักษณะเด่น ๆ ของสัตว์ประเภทนั้น ๆ ดังเช่น กีบเท้าของกวาง ท่ากระโดด ของกระต่าย ท่าบินของนก ท่าส่ายวงของช้าง เป็นต้น

ท่านก ตั้งวงแขนระดับไหล่ แล้งกดแขนลงจับค้ำทั้ง 2 มือ แล้วกลับโบกขึ้นคล้ายจับ ออกตั้งวงเหมือนเดิมทำสลับกันไป ตามจังหวะ พร้อมรอยเท้ายืดยุบเข้า

ท่าปลา

1. ตั้งมือใดมือหนึ่งไว้ข้างหน้าระดับอก แขนงอเล็กน้อย อีกมือหนึ่งส่งลำแขน ข้างหลังฝ่ามือเหยียดตรง โบกนิ้วไปตามจังหวะเพลง

2. ฝ่ามือทับซ้อนกัน แล้วหักปลายนิ้วขึ้นตามจังหวะ พร้อมทั้ง ยืด - ยุบตัวขึ้นลง ตามจังหวะ

ท่ากวาง คือการเหยียดนิ้วชี้และนิ้วกลางของทั้ง 2 มือให้ตึง หักปลายนิ้วเข้าสู่ลำแขน ระดับการวางมือ ทั้ง 2 ข้างอยู่เสมอกัน ให้อยู่ระดับหน้าท้อง ข้างหนึ่ง อยู่ระดับอกอีกข้างหนึ่ง ควมมำ กำมือทั้ง 2 ข้างหลวม ๆ หักข้อมือลงล่าง ระดับมือเสมอกันให้อยู่ในระดับ หน้าท้องและระดับหน้าอก ยกเท้าข้างใดข้างหนึ่ง จะยกข้าง ยกหน้าหรือยกหลังก็ได้ เียงตามมือ ที่อยู่ระดับหน้าท้อง

ท่าทางที่ประดิษฐ์ขึ้นโดยเฉพาะเพื่อการสื่อความหมายโดยเฉพาะ

ท่าทางที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อเป็นการสื่อความหมายโดยเฉพาะ หมายถึง ท่าทางที่ครูอาจารย์ ทางนาฏศิลป์ได้ประดิษฐ์ขึ้นโดยเฉพาะ ยึดถือเป็นแบบฉบับมาจนวันนี้ บางท่าจะมีลักษณะ เฉพาะที่ประดิษฐ์ขึ้นเป็นเอกเทศ แต่บางท่าก็ยังเค้าทำปกติธรรมชาติบ้าง

ท่างาม ตั้งวงมือซ้ายระดับปาก มือขวาตั้งวงบัวบาน

ท่ากลัหาญ “สู้” ก้าวขาไปด้านข้าง มือหนึ่งตั้งวงบน ปลายมืออยู่ระดับง่ามศีรษะออก เล็กน้อย อีกมือหนึ่งให้ฝ่ามือแนบที่ต้นขา น้ำหนักตัวอยู่ที่เท้าที่ก้าว

ท่ายิ่งใหญ่

พระ ยกเท้าซ้ายด้านหน้า ตั้งวงบัวบาน

นาง กระดกเท้าซ้าย ตั้งวงบัวบาน

ท่าเทิดทูน - ยกย่อง จับคว่ำทั้ง 2 มือ แล้วยกขึ้นหงายมือให้แขนตั้งฉาก ปลายมือ อยู่ ระดับง่ามศีรษะ กดปลายนิ้วลง

ท่าถวาย ท่าถวายคือการแบมือหงายทั้ง 2 ข้าง แล้งแทงมือออกไป ข้างเล็กน้อยมืออยู่ ระดับสะเอว

ท่ามอบให้ ท่ามอบให้คือการซ้อนมือทั้งสองข้างระดับเอวทั้ง 2 มือ วางห่างกันพอประมาณ โน้มตัวตามมือเพียงเล็กน้อย

ท่าเชื้อเชิญ ท่าเชื้อเชิญคือการแบมือหงายระดับ ปลายคางเอียงทางมือที่อยู่ ระดับค้ำ
ท่าสนุกสนาน – รื่นเริง จีบหงายระดับสะเอวทั้งสองมือ แล้วเปลี่ยนมือเป็นตั้งวงระดับหน้าอก

ท่าแต่งตัว ยกมือตั้งวงบนระดับแก้มศีรษะ แล้ววาดมือลงมาตั้งเป็นวงระดับล่างสรุปได้ว่า ในการแสดงนาฏศิลป์ไทยภาษาท่าเป็นการนำเอาท่าทางที่เป็นธรรมชาติในการใช้ชีวิตประจำวันมาประดิษฐ์เป็นท่ารำที่มีท่วงท่าที่งดงามและปฏิบัติได้ ท่าทางที่ใกล้เคียงชีวิตประจำวัน เราเรียกว่า “ภาษาท่านาฏศิลป์”

ประวัติที่มาของนาฏศิลป์

นาฏศิลป์หรือ ศิลปะของการเต้นรำ เป็นลีลาที่ผู้ประดิษฐ์ปรุงแต่งขึ้นจากการเลียนแบบกิริยาท่าทางของมนุษย์ นาฏศิลป์ คือศิลปะแห่งการละครหรือการฟ้อนรำ นาฏศิลป์มีรากฐานที่มาจาก 2 แหล่งใหญ่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525, หน้า 431)

1. มาจากธรรมชาติ มนุษย์ได้เลียนแบบการแสดงกิริยาอาการเคลื่อนไหวโดยมีธรรมชาติเป็นพื้นฐาน และวิวัฒนาการสืบต่อกันมาเป็นลำดับ เช่น มีการขับร้อง ก็เปล่งเสียงออกมา ตามเรื่องตามราว สูงบ้าง ต่ำบ้าง การดนตรีแต่เดิมก็เป็นเพียงการทำจังหวะ ต่อมาก็สร้างสิ่งที่ทำให้เกิดเสียงโดยมีธรรมชาติเป็นผู้แนะนำโดยบังเอิญก่อน สังเกตได้จากการตีฆ้องหลาย ๆ ใบให้ปรากฏเป็นเสียง ซึ่งต่อมากลางการคิดริเริ่มใช้อุปกรณ์ เช่น ไม้ไผ่ มาจนกระทั่งเป็นระนาดในปัจจุบัน ส่วนการฟ้อนรำมาจากกิริยาท่าทางของการเคลื่อนไหวร่างกายของมนุษย์ โดยธรรมชาติ เมื่อเกิดการร้องและทำดนตรีแล้วความอึกเข้มตามสัญญาณก็เกิดขึ้น แทนที่จะนั่งร้องอย่างเดียวก็ลุกขึ้นมาออกท่าทาง กระโดด โดดเต้น ท่ามือ ไปตามความหมายและความรู้สึก ต่อมาเมื่อมีความเจริญ ศิลปะดังกล่าวก็เจริญตามจนถึงทุกวันนี้

2. มาจากการฟ้อนรำอันเกิดจากการเช่นบวงสรวงเทพเจ้า การเช่นสังเวยนี้มีอยู่ทุกชาติทุกภาษา เพราะมนุษย์ย่อมต้องการอาศัยศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ด้วยการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สัญชาตญาณของมนุษย์ทุกคนมีทั้งความกลัวและความต้องการ เมื่อเกิดความกลัวก็มีการอ้อนวอนให้ช่วยเหลือ ถ้าต้องการสิ่งใดก็อ้อนวอนให้สมปรารถนา ด้วยมีความเชื่อว่าพระเจ้าย่อมมีจิตใจเหมือนตน โดยปกติ นิสยของคนเราเรียกว่ามีมิตรจิตมิตรใจช่วยเหลือกัน เมื่อต้องการให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์พึงพอใจ ช่วยเหลือตน ก็จะทำพิธีต่าง ๆ เช่น บวงสรวงถวายอาหาร สวดสรรเสริญขอพรแล้วสุดท้ายก็มีการฟ้อนรำถวาย

สรุปได้ว่า ที่มาของนาฏศิลป์มีรากฐานมาจากธรรมชาติ ที่มีการเลียนแบบการแสดงกิริยาอาการเคลื่อนไหว ไปตามธรรมชาติ มีการขับร้อง เปล่งเสียงออกมา ตามเรื่องตามราว ตีเกราะเคาะไม้ให้จังหวะ แสดงท่าทาง กระโดดโลดเต้น ทำมือ ไปตามความหมายและความรู้สึก นอกจากนี้ การบวงสรวงเทพเจ้ายังเป็นบ่อเกิดนาฏศิลป์เพราะเมื่อเกิดความกลัวก็มีการอ้อนวอนให้เทพเจ้าช่วยเหลือ โดยการบวงสรวงถวายอาหาร สวดสรรเสริญขอพรแล้วสุดท้ายก็มีการพ้อนรำถวาย ด้านการดนตรีและนาฏศิลป์จึงวิวัฒนาการมาจนถึงทุกวันนี้

ความหมายของนาฏศิลป์

นาฏศิลป์เป็นศิลปะส่วนใหญ่ส่วนหนึ่งของชาติ คำว่า นาฏศิลป์มีความหมายถึง ศิลปะการแสดงด้วยการร้องรำทำเพลง เป็นการให้ความบันเทิงใจอันร่วมด้วยความโน้มน้าวของอารมณ์และความรู้สึก ส่วนสำคัญส่วนใหญ่ของนาฏศิลป์อยู่ที่การละคร ศิลปะประเภทนี้ต้องอาศัย การดนตรีและการร้องเข้าร่วมด้วย เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดคุณค่าในทางศิลปะยิ่งขึ้นตามสภาพ หรือแนวความคิดต่าง ๆ กันสุดแต่จะมุ่งหมาย ฉะนั้นคำว่า “นาฏศิลป์” นอกจากจะหมายถึง การละครโดยตรงแล้วยังต้องถือเอาความหมายของการร้องและการบรรเลงดนตรีเข้ามาร่วมด้วย (อาภรณ์ มนตรีศาสตร์ และจาดรงค์ มนตรีศาสตร์, 2525, หน้า 64)

สรุปได้ว่า นาฏศิลป์ หมายถึง การละครพ้อนรำ ระบายำเต้นให้เข้ากับดนตรีและ เสียงเพลงซึ่งเกิดจากการประดิษฐ์ขึ้นด้วยมนุษย์ เป็นการให้ความบันเทิงใจแห่งอารมณ์และความรู้สึก

ความสำคัญของนาฏศิลป์

ความสำคัญของนาฏศิลป์กล่าวว่านาฏศิลป์เป็นแหล่งรวมศิลปะต่าง ๆ หลายประเภทไว้มากมาย เป็นต้นว่า ศิลปะการเขียนภาพ (จิตรกรรม) การก่อสร้าง (สถาปัตยกรรม) การไฟฟ้า การออกแบบเครื่องแต่งกาย ตลอดจนงานศิลปะทางวรรณคดี กล่าวได้ว่า ศิลปะเหล่านี้เป็นศิลปะที่มีส่วนสำคัญเกี่ยวข้องกับการละครทั้งสิ้นดังนั้นจะเห็นได้ว่า นาฏศิลป์หรือศิลปะการร้องรำทำเพลงนี้ มีที่มามีอันเกิดจากความสำคัญของศิลปะแต่ละประเภทซึ่งต้องกระทำด้วยความประณีต สุขุมเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ก็เพราะศิลปะเป็นส่วนสำคัญของชาติ มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาต้องมีศิลปะของตนไว้ประจำชาติตน แต่จะแตกต่างกันหรือมีความดงามเหลื่อมล้ำกันเพียงใดนั้นก็สุดแล้วแต่ความนิยมในเรื่องความงามของแต่ละชาติที่ย่อมไม่เหมือนกันเป็นธรรมดา

อย่างไรก็ตาม สิ่งใดที่เกี่ยวข้องกับศิลปะแล้ว สิ่งนั้นย่อมจะนำความเจริญรุ่งเรืองมาให้ประเทศชาติเสมอ ศิลปะเป็นเครื่องแสดงความเป็นอารยะของชาติ ศิลปวัฒนธรรมตลอดจนความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศจะอยู่ในระดับที่เจริญรุ่งเรืองได้ก็ต้องอาศัยประชาชนมี

ใจรักศิลปะ เข้าใจและรู้ซึ่งในคุณค่าของศิลปะดี คุณค่าของศิลปะอยู่ที่การศึกษาให้รู้ซึ่งในคุณค่าของศิลปะโดย ประชาชนและความสามารถของศิลปินที่สามารถแสดงออกซึ่งผลงานทางศิลปะอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะสามารถโน้มน้าวจิตใจผู้ดูให้ไปในทางที่ดี ก่อให้เกิดความคิดและกำลังใจในอันที่จะสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้กับประเทศชาติสืบต่อไป (อาภรณ์ มนตรีศาสตร์ และจาดุรงค์ มนตรีศาสตร์, 2525, หน้า 64 - 65)

สรุปได้ว่า นาฏศิลป์มีความสำคัญเป็นพิเศษอยู่ในตัวองนนาประการ เพราะนาฏศิลป์เป็นแหล่งรวมของศิลปะหลายประเภท และศิลปะแต่ละประเภทก็มีความสำคัญเกี่ยวเนื่องกัน ในอันที่จะสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชาติบ้านเมืองด้วยกันทั้งนั้น

ความมุ่งหมายของการเรียนนาฏศิลป์ไทย

เรณู โกสินานนท์ (2535, หน้า 2 - 6) ได้ให้ความมุ่งหมายของการเรียนนาฏศิลป์ไทยไว้ดังนี้

1. เพื่อให้มีโอกาสดำแสดงออก
2. เป็นสันทนาการที่ดี แม้จะไม่ได้แสดงเอง แต่ถ้าทราบหลักก็จะทำให้การชมละคร วิจารณ์เวที สนุกสนานยิ่งขึ้น สามารถวิพากษ์ วิจารณ์ได้ถูกต้อง
3. เพื่อเป็นการร่วมมือในการรักษาการร่ายรำของไทยให้เป็นสมบัติอันมีค่าประจำชาติ
4. ปลุกฝังนิสัยให้รักที่จะเรียนนาฏศิลป์
5. ช่วยในการสร้างบุคลิกในการเคลื่อนไหวร่างกาย คุณแล้วสง่า
6. เป็นการออกกำลังกายที่ได้บริหารทุกส่วน กล้ามเนื้อแข็งแรง ลดน้ำหนัก
7. เพื่อเป็นการฝึกให้รู้จักทำงานร่วมกับคนหมู่มากได้เป็นอย่างดี
8. เพื่อรู้จักกล้าแสดงออกบุคลิกในการเคลื่อนไหวร่างกาย
9. ช่วยในการสร้างอาชีพ หากผู้เรียนมีความถนัด มีความสนใจ รักในการแสดง
10. ให้เกิดความคิด อ่านและมีสติปัญญาจากการชมหรือการแสดงละครรำ เพราะละคร อาจมีการสอดแทรกปรัชญา สถานการณ์สมมุติต่างๆซึ่ง ช่วยในเรื่องการศึกษามนุษย์และสังคม
11. ช่วยเสริมสร้างความสามัคคี มีการประสานงาน ร่วมมือกันทำงาน

สรุปได้ว่า ความมุ่งหมายของการเรียนนาฏศิลป์ไทย เพื่อเป็นการอนุรักษ์ ส่งเสริม สืบทอด รักษาสมบัติของชาติ และรู้จักกล้าแสดงออกในการช่วยสร้างบุคลิกการเคลื่อนไหวร่างกายให้สง่างาม ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิด เกิดสติปัญญา ทั้งยังช่วยเสริมสร้างประกอบอาชีพ และฝึกให้รู้จักทำงานร่วมกับคนอื่นได้เป็นอย่างดี

ประโยชน์ของวิชานาฏศิลป์

ประโยชน์ในการเรียนตลอดทั้งข้อปฏิบัติสำหรับผู้เรียนนาฏศิลป์ล้วนเป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้บุคคลผู้นั้นเป็นเยาวชนที่ดีในอนาคต เป็นผู้ที่จะสามารถดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาติให้คงอยู่ โดยมีประโยชน์พอสังเขปดังนี้ (ถวัลย์ มาศจรัส และวรรณิ สมานสารกิจ, 2547, หน้า 134 - 141)

1. ประโยชน์ในทางวรรณคดี

1.1 ก่อให้เกิดบทละครดี ๆ ซึ่งนับเป็นจิตรวรรณคดีได้ชนิดหนึ่ง สำหรับข้อนี้จะเห็นได้ว่าบทประพันธ์ซึ่งจะนำมาเกี่ยวข้องกับกาแสดงละครนี้ จำเป็นต้องมีเนื้อเรื่องและถ้อยคำสำนวน ตลอดจนความหมายในอุดมคติอันเป็นทางทำให้เกิดรสนิยมจริง ๆ จึงจะได้ผลในทางคุณค่าของการแสดง หากบทละครที่สร้างขึ้นไม่สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติดังกล่าว ผลที่ได้จากการละครย่อมเสียไป ฉะนั้นผู้แต่งบทละครจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ก่อให้เกิดวรรณคดีได้อย่างดี ประการหนึ่ง

1.2 ทำให้เกิดความชำนาญในการอ่านวรรณคดีได้วิธีหนึ่งในการแสดงละครผู้แสดงต้องเข้าใจซาบซึ้งในบทบาทของตนเสียก่อน เพื่อหน้าที่ของตนเกี่ยวกับบทละครนั้น ๆ ตามสภาพและลักษณะ ตลอดจนความสัมพันธ์กับตัวแสดงอื่น ๆ ซึ่งต้องเกี่ยวเนื่องกันเป็นอันดี การอ่านบทละคร เป็นการซ้อมคำพูด สำเนียง จังหวะ ลีลาในการแสดงไปในตัว ฉะนั้นผู้อ่านบทละครจึงต้องทำเสีย จังหวะลีลาให้เป็นไปตามอารมณ์และความหมายของบทคือ นัก เบา ไกรธ ยินดี ฯลฯ เพื่อนำไปใช้ในการแสดงอีกต่อหนึ่ง การอ่านบทละคร ได้ดีเป็นขั้นแรกของความสามารถที่ดีในการแสดงละคร ข้อนี้เป็นความจริง เพราะถ้านักแสดงละครหากใช้จังหวะลีลาของคำพูดหรือสำเนียงไม่ถูกต้องตามความรู้สึกและอารมณ์ของตัวในบทแล้ว ย่อมทำให้การแสดงของผู้นั้นต้องเสียไป ฉะนั้นทำให้แนวทางและความมุ่งหมายของผู้ประพันธ์เสื่อมคุณค่าอีกด้วย

1.3 ทำให้เกิดความประณีตในการประพันธ์ การแต่งบทละครเป็นวรรณกรรมที่แปลก โดยมีทำนองแต่งกันคนละแบบกับบทประพันธ์อื่น ๆ คือ ไม่อธิบายบทความให้เข้าใจอย่างตรงไปตรงมา ผู้แต่งต้องแสดงความหมายให้ผู้ดูทราบ โดยใช้คำพูดของตนเองเป็นสื่อ ต้องนึกเห็นเหตุการณ์ ลักษณะนิสัยของบุคคลในเรื่อง ตลอดจนท่าทางและอารมณ์ให้สอดคล้องสัมพันธ์กันเป็นอันดี ใช้ความพินิจพิจารณาในอันที่จะถ่ายทอดความรู้สึกและความคิดฝันในสภาพต่าง ๆ ของคนลงเป็นคำพูด เพื่อให้ผู้แสดงเข้าใจซาบซึ้งในบทประพันธ์ แล้วนำมาอธิบายแก่ผู้ดูด้วยการแสดงตามบทพูดนั้น ๆ ให้ผู้ดูเกิดความเข้าใจแจ่มแจ้งในเรื่อง ลักษณะนิสัย และสภาพความเป็นไปของเรื่องอย่างดี

1.4 ทำให้รู้จักวรรณคดีในบทร้อยกรองต่าง ๆ บทละครบางเรื่องนอกจากจะจัดทำเป็นรูปร้อยแก้วธรรมดาแล้ว ผู้ประพันธ์อาจเขียนในรูปร้อยกรองอีกด้วย ทั้งนี้เป็นการส่งเสริมศิลป์ในทางวรรณกรรมของชาติทางหนึ่ง ผู้ประพันธ์อาจใช้ความคิดความสามารถในการประดิษฐ์โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ไว้ในบทละครบางตอนเช่น เนื้อเพลงหรือมิฉะนั้นก็ทั้งเรื่อง

2. ประโยชน์ในทางหัดให้เกิดความจำ

ศิลปะการพูด เป็นส่วนสำคัญส่วนใหญของการละคร ผู้แสดงจำเป็นต้องรู้บทบาทของตัวอย่างดี ต้องท่องบทให้คล่องแคล่ว เพื่อนำมาซ้อมให้เข้ากับท่าทาง การพูดที่จะให้ได้ผลดี ถูกต้องตามความรู้สึกและอารมณ์ของบทนั้น ต้องอาศัยความแม่นยำในการท่องบทเพื่อผู้แสดงจะได้เลือกใช้จังหวะลีลาและสำเนียงหนักเบาได้อย่างดี ถ้าไม่สามารถจำบทได้แล้วก็จะยอมจะทำให้วาทศิลป์ของการพูดเสียไป นักแสดงละครที่ดี ต้องไม่อาศัยการบอกบทโดยไม่จำเป็นเพราะละครที่ดีย่อมขึ้นอยู่กับ การแสดงของตัวละครแต่ละตัว ผู้แสดงต้องแสดงได้แนบเนียนคล้ายชีวิตจริง คำพูดและท่าทางกลมกลืนกันไป ไม่เคอะเขินเหมือนเป็นตัวในเรื่องจริง ฉะนั้น การที่จะมัวพะวงอยู่กับการบอกบท ข้างหลัง จึงเป็นการทำให้การการแสดงเสียไป เหตุนี้เองผู้แสดงละครจึงจำต้องท่องบทตลอดจนท่าทางของตนให้แม่นยำ เป็นการฝึกหัดให้ความจำไปในตัว

3. ประโยชน์ในการหัดให้เกิดปฏิภาณ

ปฏิภาณ เป็นสิ่งสำคัญส่วนหนึ่งของการแสดง เพราะหน้าที่การงานทุกอย่างในบางครั้งอาจมีปัญหาติดขัดขึ้นได้ ในวงการละครผู้แสดงจะต้องประสบมากกว่าใคร ๆ แม้จะเนื่องจากเหตุอื่น จะเป็นด้วยหน่วยใดหน่วยหนึ่งที่ร่วมงานอยู่ด้วยเกิดติดขัดผิดพลาดด้วยกรณีใดก็ตาม ผลที่ได้รับย่อมสะท้อนมารวมอยู่ที่ผู้แสดงเสมอ ตัวละครต้องเป็นผู้รับหน้าที่แก้ไขเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้ผ่านไปด้วยดี เพื่อมิให้ผู้ดูรู้เห็นส่วนบกพร่องใด ๆ ทั้งสิ้น

การแสดงที่จะให้ได้ผลดีจริงนั้น ต้องอาศัยความรู้ลึกและความเข้าใจเป็นรากฐาน ผู้แสดงต้องซาบซึ้งในบทของตนเป็นอันดี เพื่อผลการแสดงจะได้เป็นไปตามความมุ่งหมายไม่ไขว่ไขว่ ทั้งนี้หากจะมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดทำให้ปรวนแปรไปบ้าง จะเป็นกรณีใดก็ตาม ซึ่งเป็นการกะทันหัน โดยที่ผู้แสดงเองก็หาได้นึกไม่ถึงไม่ว่าจะเกิดมีขึ้น เช่นนี้ผู้แสดงจะต้องใช้ปฏิภาณพลิกแพลงแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าให้ทันท่วงทีและแนบเนียนที่สุด การใช้ปฏิภาณไหวพริบบนเวทีได้ดี เป็นผลกำไรส่วนหนึ่งของนักแสดงละคร เพราะจะช่วยให้ผู้นั้นเป็นผู้มีไหวพริบ สามารถหลีกเลี่ยงและแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในชีวิตด้านปกติของตนได้ดี

4. ประโยชน์ในทางก่อให้เกิดความชำนาญในการใช้เสียง

ผู้แสดงหรือนักศึกษากาละคร ต้องฝึกตนเป็นคนพูดจาฉะฉาน ชัดถ้อยชัดคำ ฟังไพเราะ มีลีลาไม่เคอะเขิน คำพูดได้ความหมายชัดเจน นักแสดงพึงคิดเสมอว่า การพูดเป็นหัวใจสำคัญของการพูด เพื่อให้เป็นไปตามอารมณ์ของบท ผู้แสดงต้องรู้จักใช้ระดับเสียง ความหนักเบาและจังหวะลีลาให้ถูกต้องทั้งนี้เป็นการเพิ่มเสน่ห์ในน้ำเสียงของผู้ปฏิบัติในชีวิตด้านปกติอีกด้วย

5. ประโยชน์ในการเคลื่อนไหวอิริยาบถ

ความสำคัญของการแสดงละคร ไม่แต่จะอยู่ที่คำพูดอย่างเดียว ท่าทางอันเป็นส่วนประกอบก็ย่อมมีความสำคัญด้วย ตามปกติคนเราขณะพูดย่อมต้องมีท่าทางประกอบตามความหมายต่าง ๆ ไม่มากก็น้อย สีหน้าท่าทางเป็นเครื่องช่วยให้คำพูดมีผลในทางความหมายชัดเจนขึ้นอีกมาก การละครมีส่วนเปรียบเทียบกับชีวิตจริง นักแสดงที่ดีต้องรู้จักเลือกสรรท่าทางมาใช้ประกอบให้ถูกต้องและใกล้เคียงกับชีวิตความเป็นจริงที่สุด อาการเคลื่อนไหวบนเวทีอาจเป็นความตั้งใจเกินชีวิตปกติไปบ้าง เพราะผู้แสดงต้องระมัดระวังบทบาทมิให้เกิดความบกพร่องเป็นธรรมดาสำหรับคนเราในชีวิตปกติ อาจมีบางคนที่พลั้งพลอสแสดงท่าที่ไม่น่าดูออกมาให้ปรากฏแก่ผู้อื่นบ้าง แต่ก็ไม่ใช่สาระไร ในด้านการละครแล้วผู้แสดงต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ เพราะการปรากฏตัวบนเวทีเป็นเสมือนการแนะนำตัวเอง และกระตุ้นเตือนให้ผู้ดูเกิดความสนใจและติดตามสังเกตเราไปทุกฝีก้าว หากพลาดพลั้งบกพร่องเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ย่อมจะกลายเป็นจุดใหญ่ให้ผู้ดูจะเกิดความเบื่อหน่ายและตำหนิได้โดยง่าย ฉะนั้นผู้แสดงจำเป็นต้องวางอิริยาบถของตนให้น่าดูน่าสนใจอยู่เสมอ สำหรับชีวิตบนเวทีซึ่งฝึกหัดจนเคยชินเป็นนิสัยแล้วนั่นเอง เป็นผลทำให้ผู้แสดงละครสามารถวางท่าทาง และอาการเคลื่อนไหวอิริยาบถในชีวิตปกติและการสังคมได้ดี ไม่ตื่นเต้นเคอะเขิน รู้จักสำรวมกิริยาตามสภาพเหตุการณ์อันควร อย่างที่เรียกว่าไม่ฝืนแต่ใส่ทำงานน่าเกลียด

6. ประโยชน์ในทางทำให้เกิดความสามัคคี และมีใจนักกีฬา

งานละครเป็นงานของหมู่คณะ โดยตรง ทุกคนทุกแผนกจัดประสานงานกันเป็นอันดี มีใจร่วมกันในอันที่จะสร้างความสำเร็จมาสู่ผลงาน รู้จักอดทน ขอมรับคำติชมและเผชิญหน้ากับอุปสรรค ความสำเร็จ และไม่สำเร็จทั้งมวล นาฏศิลป์เป็นที่รวมความเจริญของศิลปทุก ๆ ด้าน แต่ละด้านแต่ละหน่วยต้องสัมพันธ์กันเป็นอันดี หากขาดส่วนใดส่วนหนึ่งเสียผลงานก็จะสำเร็จโดยสมบูรณ์ไม่ได้ เมื่อหน้าที่การงานบังคับอยู่เช่นนี้ จึงจำเป็นต้องอยู่เองที่บรรดาสมาชิกในวงการละครทั้งหลาย จะต้องปฏิบัติตนให้เป็นไปตามระเบียบวินัยของการร่วมหมู่ร่วมคณะ ไม่เห็นแก่ตัว โดยถือความสำคัญของตัวเองเหนือผู้อื่น ความอดทน ถ้อยทีถ้อยอาศัยใคร่ครองให้อภัยซึ่งกันตามควรแก่เหตุผลเหล่านี้เป็นการฝึกให้สมาชิกการละครได้มีโอกาสปรับปรุงนิสัยและอารมณ์ของตนให้เป็นคนใจเย็นมีน้ำใจนักกีฬา รู้จักเสียสละ มีความคิดประณีตสุขุม และพร้อมแล้วด้วยเหตุและผลอันดี ความมีใจร่วมกันในหมู่คณะ เป็นทางนำมาซึ่งความสามัคคีปรองดอง ต่างฝ่ายต่างเลื่อมใส นิยมชมชื่นในกันและกัน เป็นผลทำให้เกิดความชื่นบานแจ่มใสในอารมณ์ ตามปกติคนก็ศิลปะมักมีอารมณ์ ร่าเริงเป็นรากฐานอยู่แล้ว เมื่อได้เข้าร่วมอยู่ในวงงานอันเดียวกันเช่นนี้ก็ย่อมจะทำให้เกิดความเชื่อมั่นและซาบซึ้งในความเป็นศิลปะร่วมกันยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้เองจะเห็นได้ว่าศิลปินไม่ว่าจะด้านไหน ย่อมมีความรู้สึกรุนแรงเป็นพิเศษในเรื่องรักหมู่รักคณะของตน

7. ประโยชน์ในทางทำให้รู้จักศิลปะและความหมาย

ในวงการละคร ย่อมประกอบขึ้นด้วยศิลปะหลาย ๆ ประเภท เพื่อผลงานจะดำเนินไปด้วยดี เป็นที่น่าดูน่าชม และถูกต้องตามความมุ่งหมาย การออกแบบและจัดฉาก ตกแต่งสถานที่ การให้สี การใช้ไฟ การประดิษฐ์เครื่องแต่งกาย เหล่านี้ ต้องจัดทำกันอย่างประณีตจริง ๆ

ตามปกติคนรักศิลปะไม่ว่าประเภทใด มักมีนิสัยเป็นคนช่างประดิษฐ์และรักความสวยงามด้วยกันทั้งนั้น เป็นต้นว่า นักวาดภาพ ย่อมชอบที่จะประดิษฐ์ภาพอันมีความหมาย เป็นที่ดูตาอยู่เสมอ เมื่อต่างฝ่ายต่างมีนิสัยและอารมณ์อันอยู่ในแนวเดียวกันแล้ว เมื่อเข้าร่วมอยู่ในวงการเดียวกัน ความเคยชินและนิสัยที่มีเป็นทุนอยู่แล้ว ช่วยให้สมาชิกในวงการละครเข้าใจซาบซึ้งในศิลปะและความสวยงาม ซึ่งเป็นการปลูกฝังนิสัยให้อ่อนโยนละมุนละไมไปในตัว

8. ประโยชน์ในทางทำให้รู้จักดนตรีและเพลง

นาฏศิลป์ รวมเอาการร้องรำทำเพลงเข้าด้วยกัน หมายถึง เมื่อมีการรำ ก็มีการร้องและบรรเลงคู่กันด้วย ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า การละครย่อมต้องอาศัยดนตรีและเพลง ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผลการแสดงมีชีวิตชีวาและได้อารมณ์ ความรู้สึกอันใกล้เคียงความจริงยิ่งขึ้น ความสำคัญของดนตรีสามารถโน้มน้าวจิตใจของผู้ฟังให้เคลิ้มฝันคล้อยตามไปได้ในอารมณ์ต่าง ๆ กัน ตามแนวทางของมัน จุดใหญ่ของการละคร คือ ทำให้ผู้ดูเกิดอารมณ์คล้อยตามไปกับการแสดง เสมือนกับสภาพและความรู้สึกนั้น ๆ ได้เกิดขึ้น และมีจริง ๆ ประจักษ์แก่หูแก่ตาเขาเหล่านั้น โดยแท้ ก็เมื่อดนตรีเป็นส่วนหนึ่งซึ่งการละครจะขาดเสียมิได้เช่นนี้ จึงจำเป็นต้องที่นักการละครต้องศึกษา ค้นคว้า คัดเลือกเพลงดนตรีเพื่อนำมาใช้ให้ถูกต้องกับบทและอารมณ์ของบทเป็นตอน ๆ ไปการหัดคัดเลือกเพลง ย่อมทำให้ผู้ศึกษามีความรู้ในเรื่องดุริยางค์ศิลป์เป็นอย่างดี

9. ประโยชน์ในทางจิตวิทยา และทำให้เกิดจินตนาการ (Imagination)

การที่จะสร้างจะแสดงให้คิดถึงขนาดนั้น เราจำเป็นต้องใช้หลักจิตวิทยาจินตนาการเข้าช่วย ผู้ประพันธ์บทเป็นผู้ต้องใช้มากที่สุด ต้องนึกเห็นบุคลิกของคนในลักษณะต่าง ๆ เพื่อนำมาผูกเป็นเรื่อง จัดวางความรู้สึกและอารมณ์ของตัวในบทให้เด่นชัด จนผู้แสดงสามารถเข้าใจแจ่มแจ้ง พร้อมทั้งเกิดจินตนาการ ไปในแนวทางอันเดียวกัน การจินตนาการเพื่อให้เหมือนหรือคล้ายความจริงนั้น จำเป็นต้องใช้จิตวิทยา วาดนิยัสความเป็นไปของตัวในบทโดยถูกต้อง และให้มีชีวิตจริง ๆ ซึ่งเป็นความปรารถนาอันยิ่งใหญ่ของการละคร โดยแท้ นักแสดงละครหรือนักแต่งบทละครย่อมต้องเรียนรู้นิสัยใจคอและความเป็นไปเป็นอยู่ของบุคคลหลาย ๆ จำพวก เรียนรู้การสังเกตความเคลื่อนไหวของธรรมชาติ อันเกี่ยวเนื่องกับบุคคลทุกชั้นทุกวัย ทุกชาติทุกภาษา เพื่อนำมาปฏิบัติให้ได้ความเป็นจริงตามสภาพซึ่งกำลังแสดงอยู่ต่าง ๆ กัน ดังนั้นการศึกษาวิชาการละครนี้จึงเป็นการสอนจิตวิทยา และหัดให้รู้จักใช้จินตนาการไปในตัว

10. ประโยชน์ในทางความรู้รอบตัว

การศึกษาวิชาการละครนี้ จำเป็นต้องศึกษาวิชาอื่น ๆ อีกมาก นักการละครต้องรู้จัก คำนวณ เลือกรับบทละครดี ๆ ติดตามความเป็นไป เป็นอยู่ของบุคคลแต่ละชาติแต่ละสมัยพร้อม ทั้งขนบธรรมเนียมภูมิประเทศ เหตุการณ์ตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อจัดทำละครให้มีชีวิต และถูกต้องตามแบบแผนเหล่านี้ จะช่วยให้นักการละคร มีความรู้ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประเพณี ความเป็นอยู่ และนิสัยใจคอของบุคคลต่าง ๆ กัน ถ้าสำหรับความรู้รอบตัว มี วงกว้างขวาง ไม่เฉพาะแต่ในวงการงานและประเทศเพื่อนบ้านเท่านั้น นักศึกษาการละครย่อม มีความรู้เกี่ยวเนื่องและเคยชินกับความเคลื่อนไหวของโลกภายนอกเป็นอันดี

11. ประโยชน์ในทางการอาชีพ

ในเมืองไทยเรา การแสดงและการรู้จักดูละครของผู้ยังด้อยอยู่มาก จะเปรียบเทียบกับ ความนิยมหรือความเจริญในต่างประเทศไม่ได้ ทั้งสิ้นเพราะคนส่วนมากยังไม่รู้ซึ่งในค่าของศิลปะ นั้นเอง เหตุนี้จึงทำให้อาชีพในทางการละครของประเทศไทยไม่เจริญและแพร่หลาย และยังร้ายกว่า นั้นคือ ศิลปินมักถูกกดลดต่ำ ในต่างประเทศ เช่น อังกฤษ อเมริกา อาชีพเช่นนี้กว้างขวางก้าวหน้าไป อย่างมากมาย ถึงกับเป็นอาชีพสำคัญ และมีจำนวนมากที่สุดอาชีพหนึ่ง ตามโรงเรียนและ มหาวิทยาลัยได้จัดสอนวิชานี้โดยตรงหลายโรงเรียน ทั้งนี้เพราะเขาเห็นว่าอาชีพนี้มีวงกว้างขวาง และจะเจริญยิ่งขึ้นไปภายหน้า

สรุปได้ว่าประโยชน์ของการเรียนนาฏศิลป์ไทย คือ เมื่อเรียนแล้วทำให้ผู้เรียนสามารถ นำไปสัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ ได้ทุกวิชา เป็นกิจกรรมเสริมทั้งยังช่วยทบทวนความจำในบทเรียนได้ อย่างลึกซึ้ง ช่วยพัฒนาการในด้านอารมณ์ สังคมและคุณธรรม

การวัดทักษะทางนาฏศิลป์ไทย

การวัดผลการเรียนการสอนทางนาฏศิลป์ มักจะแยกออกเป็น 2 ส่วน คือ ภาคทฤษฎีและ ภาคปฏิบัติ การวัดทักษะปฏิบัติ มีคำศัพท์ที่สำคัญ 3 คำ ได้แก่ Practice Skill, Performance Skill และ Psychomotor Skills ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกัน คือ Practice หมายถึง การลงมือทำงาน บ่อย ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ Performance หมายถึง การแสดงอาการหรือทำงานตามกระบวนการ ต่าง ๆ ให้เสร็จสิ้น Psychomotor หมายถึง การเคลื่อนไหวทางกายที่เป็นผลมาจากกระบวนการ ทางสมองหรือจิตใจ หรือกลุ่มปฏิบัติที่ซับซ้อน และคำว่า Skills คือ สามารถที่จะเกิดจากการฝึกฝน หรือการปฏิบัติ ซึ่งทั้ง 4 คำ มีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ การปฏิบัติงานต้องอาศัยการประสาน สัมพันธ์ของอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เพื่อทำงานให้เสร็จ และเมื่อทำบ่อย ๆ จะเกิด ความชำนาญและเกิดการเรียนรู้

การวัดทักษะปฏิบัติทางนาฏศิลป์ จะมีความหมายประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ ต้องมีการปฏิบัติงานหรือ แสดงกระบวนการปฏิบัติงานให้ปรากฏ การปฏิบัติงานต้องอาศัย กลไกการทำงานของอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายที่ประสานสัมพันธ์กัน การปฏิบัติงานควรมี การกระทำซ้ำ บ่อย ๆ ครั้ง และการปฏิบัติงานเป็นกระบวนการทำให้เกิดการเรียนรู้และวัดคุณภาพ ของงานที่ได้จากการปฏิบัติ (Product) ผู้เรียนอาจทำงานเป็นกลุ่มหรือแยกทำเดี่ยวก็ได้ (สุวิมล ว่องวานิช, 2547, หน้า 1 - 5)

การวัดทักษะทางนาฏศิลป์ ใช้การประเมินตามสภาพจริง เน้นการประเมินการปฏิบัติของ ผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะธรรมชาติของนาฏศิลป์ จำเป็นต้องเรียนรู้ถึงสาระ ความรู้และต้องอาศัยการฝึกปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางไปสู่จินตนาการหลังจากได้องค์ความรู้และ ทักษะปฏิบัติ จากนั้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง โดยจินตนาการซึ่งสอดคล้องกับความหมายของ นิพนธ์ ทวีกาญจน์ (2533, หน้า 235) การเรียนรู้ศิลปะไม่ว่าจะเป็นทัศนศิลป์ ดนตรี นาฏศิลป์ การประเมินที่สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้และธรรมชาติของกลุ่มสาระ ก็คือ การประเมินตาม สภาพจริง (Authentic Assessment) การประเมินตามสภาพจริงยังกำหนดเกณฑ์การประเมิน ร่วมกัน ระหว่างผู้เรียนกับครูผู้สอน

การประเมินการปฏิบัติ (Performance Assessment) เป็นวิธีการที่เหมาะสม โดยประเมินครอบคลุมครบถ้วนพฤติกรรมของผู้เรียน ทั้ง 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านพุทธิพิสัย เป็นการประเมินด้านความรู้โดยใช้แบบทดสอบ การนำเสนอผลงาน การประเมินตนเอง การสัมภาษณ์และการแสดงออกทางการปฏิบัติด้วย
2. ด้านทักษะพิสัย เป็นการประเมินการปฏิบัติ เป็นการแสดงออกของผู้เรียน ผู้สอน จะเน้นความต่อเนื่องของทักษะ กระบวนการ ความคล่องแคล่ว เป็นองค์รวมผู้เรียนลงมือปฏิบัติ เทคนิคการประเมิน คือ ทักษะปฏิบัติ กระบวนการทำงาน กระบวนการกลุ่ม
3. ด้านจิตพิสัย เป็นการประเมินการแสดงออกของผู้เรียน สีนหน้า ท่าทาง ความรู้สึก พึงพอใจ บุคลิก การทำงานร่วมกัน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน การสังเกตพฤติกรรม ขณะปฏิบัติกิจกรรม และการเข้าร่วมกิจกรรม

การจัดกิจกรรมตามสาระนาฏศิลป์ ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ได้ด้วยการเรียนรู้และ การฝึกทักษะซ้ำ ๆ ผู้เรียนได้แสดงความสามารถ ผู้สอนได้รู้ถึงความสามารถของผู้เรียน ตามที่ กำหนดไว้ระหว่างผู้เรียนกับมาตรฐานของชั้นงาน จะกระตุ้น ทำทนายให้ผู้เรียนสร้างชิ้นงานอย่างเต็ม ความสามารถ ผู้เรียนนาฏศิลป์จะใช้วิชาความรู้ที่ลึกซึ้ง ใช้ทักษะและกระบวนการคิด ส่งเสริม สนับสนุนเพื่อความสำเร็จของผู้เรียนและต้องสอดคล้องกับสภาพจริง โดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียน ได้พัฒนาโครงสร้างและหาความหมายด้วยการค้นคว้าด้วยตนเองอย่างเป็นระบบและถูกต้อง ตามหลักวิชาพร้อมทั้งเห็นคุณค่าของการปฏิบัติเพื่อออกไปสู่โลกแห่งวัยผู้ใหญ่ต่อไป

สรุปว่า การวัดทักษะทางนาฏศิลป์ไทยเป็นการประเมินตามสภาพจริง วัดการปฏิบัติงาน มีการกำหนดเกณฑ์การประเมินร่วมกัน ระหว่างผู้เรียนกับครูผู้สอน และการประเมินต้องประเมิน ให้ครอบคลุมครบถ้วนพฤติกรรมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านทักษะพิสัย และด้านจิตพิสัย

รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติ

การสอนที่เน้นกระบวนการ (ทิสนา แจมมณี, 2547, หน้า 308) กล่าวว่า เป็นการสอน ที่สอนให้ผู้เรียนสามารถทำตามขั้นตอนได้และรับรู้ขั้นตอนทั้งหมด ใช้ได้จริงในสถานการณ์ใหม่ ๆ และให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนจนเกิดทักษะ สามารถนำไปใช้ได้อย่างอัตโนมัติ

กระทรวงศึกษาธิการ ได้นำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการเรียนการสอน ที่ครูควรใช้มี 12 กระบวนการ (กรมวิชาการ, 2534, หน้า 7) คือ ทักษะกระบวนการ 9 ขั้นตอน กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการสร้างความตระหนัก กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการคณิตศาสตร์ กระบวนการเรียนภาษา กระบวนการกลุ่ม กระบวนการสร้างค่านิยม และกระบวนการเรียนรู้ความเข้าใจ

การสอนกระบวนการจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ครูต้องมีความเข้าใจและใช้กระบวนการนั้นอยู่ นำผู้เรียนผ่านกระบวนการนั้นทีละขั้นตอนอย่างเข้าใจและครบถ้วน พร้อมทั้งรับรู้ขั้นตอน การนำไปใช้ในสถานการณ์ใหม่และชีวิตประจำวันได้ กระบวนการปฏิบัติ มุ่งให้ผู้เรียนปฏิบัติจนเกิดทักษะในการปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ ฝึกฝนตนเองจนชำนาญและ สามารถนำความรู้และทักษะนั้นไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีขั้นตอน ดังนี้

1. สังเกต รับรู้ ให้ผู้เรียนได้เห็นตัวอย่างหลากหลายจนเข้าใจและสรุปความคิดรวบยอด
2. ทำตามแบบ คือ ทำตามตัวอย่างที่เห็นทีละขั้นตอน จากพื้นฐานไปสู่สิ่งที่ซับซ้อน
3. ทำเองโดยไม่ต้องดูแบบ เป็นการปฏิบัติตามขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบ
4. ฝึกให้ชำนาญ คือ ผู้เรียนฝึกปฏิบัติตนเองให้ชำนาญ อาจเป็นงานชิ้นเดิมหรือคิด การสอนโดยเน้นกระบวนการปฏิบัติ โดยมีขั้นตอน (โกวิท วรพิพัฒน์, 2544,

อ้างถึงใน ชีรพัฒน์ ฤทธิ์ทอง, 2545, คำนำ) ดังนี้

1. ให้สังเกตและรับรู้
2. ให้ทำตามแบบ
3. ทำเองโดยไม่ต้องดูแบบ
4. ฝึกให้เกิดความชำนาญ
5. นำความรู้ไปใช้

ซิมป์สัน (Simpson, 1972 อ้างถึงใน ทิศนา แขมมณี, 2547, หน้า 244 - 245) ได้
 ทำการศึกษาแนวคิดการพัฒนาทักษะปฏิบัติ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติหรือทำงานที่ต้อง
 อาศัยการเคลื่อนไหวหรือการประสานงานของกล้ามเนื้อทั้งหลายได้อย่างดี มีความถูกต้อง และ
 มีความชำนาญซึ่งได้สรุปหลักการกระบวนการเรียนการสอนรูปแบบดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นการรับรู้ (Perception) เป็นขั้นการให้ผู้เรียนรับรู้ในสิ่งที่จะทำ โดยการให้
 ผู้เรียนสังเกตการณ์ทำงานนั้นอย่างตั้งใจ

ขั้นที่ 2 ขั้นการเตรียมความพร้อม (Readiness) เป็นขั้นการปรับตัวให้พร้อมเพื่อ
 การทำงานหรือแสดงพฤติกรรมนั้น ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ โดยการปรับตัวให้พร้อม
 ที่จะทำการเคลื่อนไหวหรือทักษะนั้น ๆ และมีจิตใจและสภาวะอารมณ์ที่ดี ค่อยๆ ที่จะทำหรือแสดง
 ทักษะนั้น ๆ

ขั้นที่ 3 ขั้นการสนองตอบภายใต้การควบคุม (Guided Response) เป็นขั้นที่ให้โอกาส
 แก่ผู้เรียนในการตอบสนองต่อสิ่งที่รับรู้ซึ่งอาจใช้วิธีการให้ผู้เรียนเลียนแบบการกระทำหรือ
 การแสดงทักษะนั้น ๆ หรืออาจใช้วิธีการให้ผู้เรียนลองคิด ลองผิด ลองถูก (Trial and Error)
 จนกระทั่งสามารถตอบสนองอย่างถูกต้อง

ขั้นที่ 4 ขั้นการให้ลงมือกระทำจนกลายเป็นกลไกที่สามารถกระทำตัวเอง (Mechanism)
 ขั้นที่ช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติและเกิดความเชื่อมั่นในการทำสิ่งนั้น ๆ

ขั้นที่ 5 ขั้นการกระทำอย่างชำนาญ (Complex Overt Response) เป็นขั้นที่ช่วยให้
 ผู้เรียนได้ฝึกฝนการกระทำนั้น ๆ จนผู้เรียนสามารถทำได้อย่างคล่องแคล่ว ชำนาญ เป็นไป
 อย่างอัตโนมัติ ด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง

ขั้นที่ 6 ขั้นการปรับปรุงและประยุกต์ใช้ (Improvement and Adaptation) เป็นขั้นที่ให้
 ผู้เรียนปรับปรุงด้านทักษะหรือการปฏิบัติของตนให้ดียิ่งขึ้น และประยุกต์ใช้ทักษะที่ตนได้รับ
 การพัฒนาในสถานการณ์ต่าง ๆ

ขั้นที่ 7 ขั้นการคิดริเริ่ม (Creation) เมื่อผู้เรียนสามารถปฏิบัติหรือกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
 อย่างชำนาญ และสามารถประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่หลากหลายแล้ว ผู้ปฏิบัติจะเริ่มเกิดความคิด
 ใหม่ ๆ ในการกระทำหรือปรับการกระทำนั้นให้เป็นไปตามที่ตนต้องการ

สรุปได้ว่า การสอนที่เน้นกระบวนการปฏิบัติ ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนตาม
 ขั้นตอนและรับรู้ขั้นตอนโดยไม่ให้สังเกตและรับรู้ ทำตามแบบ ทำเองโดยไม่ต้องดูแบบ ฝึกให้
 เกิดความชำนาญ หรือแสดงออกอย่างคล่องแคล่วจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงอย่างอิสระ
 และสร้างสรรค์ ผู้เรียนต้องพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพและบรรลุจุดหมายของหลักสูตรการศึกษา
 ขั้นพื้นฐาน

การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและประเมินผลตามสภาพจริง

ความหมายของคำว่า การวัดผลและประเมินผล

การวัดผล (Measurement) หมายถึง การกำหนดค่าตัวเลขให้กับสิ่งที่ถูกวัดตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้

การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การนำผล คะแนนที่ได้จากการวัดผลมาตีคุณค่าทางด้านการเรียนรู้ของผู้เรียนและการสอนของครูผู้สอนจากการเรียนการสอนการฝึกอย่างมีมาตรฐานมีกฎเกณฑ์และมีระบบ

หลักการประเมินผล แบบอิงกลุ่ม และแบบอิงเกณฑ์ มีลักษณะดังนี้ คือ

1. การประเมินผลแบบอิงกลุ่ม (Normreference) หมายถึงการประเมินที่มุ่งนำผลการประเมินมาจำแนกนักเรียนออกมาตามความสามารถ โดยพิจารณาการเปรียบเทียบผลการประเมินนักเรียนแต่ละคนกับกลุ่มนักเรียนด้วยกัน ซึ่งการตีความหมายผลการประเมินในรูปแบบนี้เรียกว่าการตีความหมายแบบอิงกลุ่ม โดยมีแนวคิดว่าการจัดการเรียนการสอน นักเรียนย่อมมีความแตกต่างระหว่างบุคคล นั่นคือ จะทราบว่านักเรียนแต่ละคนมีความสามารถมากหรือน้อยกว่านักเรียนคนอื่น ๆ ในกลุ่มเดียวกันที่ว่าความสามารถของบุคคลใด ๆ ในเรื่องใดนั้นไม่เท่ากัน
2. การประเมินผลแบบอิงเกณฑ์ (Criterion Reference) หมายถึงการประเมินที่มุ่งนำเอาผลการเรียนแต่ละคนมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ (Criterion) ที่ตั้งขึ้นโดยไม่ต้องเปรียบเทียบกับนักเรียนคนอื่น ๆ การตีความหมายลักษณะนี้เรียกว่าการตีความแบบอิงเกณฑ์ โดยมีแนวคิด ความสำเร็จของการจัดการเรียนการสอนควรจะให้ นักเรียนเรียนรู้อย่างรอบรู้ (Masterlearning)

วิธีการและเครื่องมือที่ใช้สำหรับวัดผลทางการศึกษา

ในการวัดผลและประเมินผลทางการเรียนให้เป็นไป เพื่อพัฒนานักเรียนในพฤติกรรมทุก ๆ ด้านคือ ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย จำเป็นต้องเลือกเครื่องมือวัดผลทางการศึกษาให้ตรงกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ในที่นี้ขอเพียง 2 วิธี คือ

การสังเกต (Observation) เป็นวิธีการตรวจสอบพฤติกรรมของผู้เรียนในสภาพที่เป็นจริงในห้องเรียน หรือนอกห้องเรียน ในด้านต่าง ๆ เช่น ความสนใจในการเรียนความรับผิดชอบ ความร่วมมือ ความถูกต้องและคุณลักษณะอื่น ๆ โดยผู้สังเกตใช้ตาและหูเป็นเครื่องมือสำหรับดูและฟัง การสังเกตเป็นวิธีการวัดผลที่ครูใช้ได้ตลอดเวลาที่ทำการสอน และใช้กับนักเรียนทุกระดับชั้นหลักการสังเกตมีหลักเกณฑ์ดังนี้

1. มีจุดมุ่งหมายที่จะสังเกตไว้ให้แน่นอน คือจะต้องกำหนดขอบเขตของเรื่อง หรือพฤติกรรมที่จะสังเกตให้ชัดเจน

2. สังเกตอย่างพินิจพิจารณา อย่างละเอียดถี่ถ้วน
3. ขณะทำการสังเกตต้องไม่ให้ผู้สังเกตรู้ตัว
4. บันทึกผลทันที เพื่อป้องกัน สับสน หรือหลงลืม จำกัดขอบเขตของการสังเกต เฉพาะเรื่อง เรื่องที่จะสังเกต
5. กำหนดเกณฑ์ในการสังเกต เพื่อให้มีความหมายสามารถแปลความหมายจากพฤติกรรมของผู้เรียนมาจดบันทึกข้อมูล ก่อนนำไปแปลงเป็นคะแนนได้อย่างถูกต้อง
6. ก่อนสรุปผลควรสังเกตหลาย ๆ ครั้งในสถานการณ์และโอกาสต่าง ๆ
7. เครื่องที่ใช้ในการสังเกต คือแบบตรวจสอบรายการ (Check List) และแบบจัดอันดับคุณภาพ

การทดสอบ (Test) คือ วิธีการทำอย่างมีระบบเพื่อวัดพฤติกรรมที่สัมพันธ์อย่างเริ่มตั้งแต่การสร้างเครื่องวัด จะต้องทำอย่างถูกต้อง ตามทฤษฎี การสร้างแบบทดสอบ แบบทดสอบแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

การทดสอบภาคปฏิบัติ (Performance Test) คือ วิธีการวัดผลที่ถูกต้องตรงตามจุดประสงค์ของการศึกษา คือ พยายามวัดว่าเมื่อจบการเรียนการสอนหรือการลงมือปฏิบัติแล้ว ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะฝีมือ สามารถนำไปใช้ได้จริง หรือไม่เพียงใด

การให้คะแนนการสอบ จะต้องพิจารณาหลายจุด เช่น ความถูกต้องในการทำงาน ความถูกต้องสมบูรณ์ของผลงาน เป็นต้น ซึ่งในจุดนี้จะต้องสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน เช่น ในขณะทำงานจริง ๆ ดังนั้น การทำการทดสอบภาคปฏิบัติจะต้องกำหนดให้แน่ชัดว่า จะวัดอะไร จะให้คะแนนตรงจุดไหน

1. ประเภทของการทดสอบภาคปฏิบัติแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

1.1 การทดสอบเกี่ยวกับวัตถุ (Object Test) เป็นการทดสอบความคิดรวบยอด (Concept) แล้วความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือ หรือวัตถุอย่างมีทักษะ

1.2 การทดสอบเกี่ยวกับกระบวนการ หรือวิธีการ (Procedure Test) เป็นการทดสอบ โดยให้ผู้เข้าสอบทำงานอะไรอย่างหนึ่ง แล้วผู้ทดสอบสังเกตวิธีการและกระบวนการที่ผู้เข้าสอบทำถูกต้อง เหมาะสม สอดคล้องกันหรือไม่ หรือมีความคล่องแคล่วเพียงใด

1.3 การทดสอบเกี่ยวกับผลงาน หรือผลผลิต (Product Test) เป็นผลสืบเนื่องมาจากกระบวนการทดสอบ กระบวนการ คือ เมื่อเข้าสอบได้ลงมือทำงานนั้น ๆ เสร็จแล้วผู้ทดสอบดูผลงานว่ามีคุณภาพได้อย่างไร การประเมินก็ประเมินตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ว่าจะวัดด้วยอะไรบ้าง

เครื่องมือที่ใช้วัดผลภาคปฏิบัติ คือแบบบันทึกผลงานภาคปฏิบัติ แบบบันทึกนี้ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1. รายการประเมิน การตรวจสอบความสามารถในการปฏิบัติงานทั้งกระบวนการทำงาน และผลผลิต (ผลงานสำเร็จ)

2. การให้น้ำหนักคะแนนแต่ละรายการ การกำหนดค่าน้ำหนัก คะแนนทำได้หลายวิธี จะให้เป็น 1, 2, 3

การทดสอบโดยการเขียนตอบ (Written Test) แบบทดสอบใช้วัดพฤติกรรมด้านความสามารถทั้งด้านสติปัญญาของผู้เรียน ทั้งกลุ่มย่อย และที่เป็นกลุ่มใหญ่ได้ดี เครื่องมือที่ใช้วัดการทดสอบ คือ แบบทดสอบ แบบปรนัย และอัตนัย

ความหมายของการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหมายถึงผลที่เกิดจากการเรียน การสอน การฝึกปฏิบัติ หรือประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่สถานศึกษา ที่บ้าน และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง วิธีการตรวจสอบว่านักเรียนมีพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่ตั้งไว้เพียงใด การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จึงเป็นการวัดความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับสมรรถภาพทางสมองและสติปัญญาของนักเรียน ภายหลังที่ได้เรียนแล้ว โดยใช้แบบทดสอบ ดังนั้น ครูผู้สอนจะตั้งจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนให้ชัดเจน จะทำให้การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ (Achievement Test) หมายถึง แบบทดสอบที่มุ่งวัดเนื้อหาวิชาที่เรียนผ่านมาแล้วว่านักเรียนมีความรู้ความสามารถเพียงใด เช่น การสอนวัดผลการเรียน การสอบในชั้นเรียนปัจจุบัน (ถ้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2539, หน้า 20)

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ชุดของคำถามที่วัดพฤติกรรมทางสมองของนักเรียนในด้าน ความรู้ ทักษะที่นักเรียนได้รับประสบการณ์จากภายในและภายนอก (อารีย์ วัชรวรการ, 2542, หน้า 143)

สรุปแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง แบบทดสอบ ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้วัดปริมาณการเรียนรู้ทางด้านเนื้อหาวิชาและทักษะต่าง ๆ ที่ผู้เรียนได้รับจากเรียนในห้องเรียน และนอกห้องเรียนมากนัก้อยเพียงใด ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรซึ่งโดยทั่วไปจะใช้วัดหลังจากทำกิจกรรมการเรียนการสอนเรียบร้อยแล้ว เพื่อทราบผลการเรียนการสอนว่าได้ผลเพียงใด

ลักษณะการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สามารถวัดผลได้ 2 ลักษณะ คือ

การวัดผลภาคทฤษฎี เป็นการวัดและตรวจสอบความรู้ ความสามารถ เกี่ยวกับเนื้อหาวิชา (Content) รวมถึงพฤติกรรมความสามารถในด้านต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการเรียน การสอน

การวัดผลภาคปฏิบัติ เป็นการวัดและการตรวจสอบความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับการกระทำ และการแสดงออกในทางปฏิบัติ การวัดผลภาคปฏิบัติ เป็นการวัดความสามารถในการประยุกต์หลักวิชาไปสู่สถานการณ์ที่เป็นจริง โดยการปฏิบัติภาระงานต่าง ๆ ซึ่งอาจกำหนดให้ปฏิบัติเป็นรายบุคคล หรือเป็นรายกลุ่มก็ได้

หลักการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การสร้างข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาคทฤษฎี มี 2 รูปแบบ คือ

แบบปรนัย (Objective Test) หรือแบบจำกัดคำตอบ เป็นแบบทดสอบที่ต้องการคำตอบสั้น ๆ หรือกำหนดคำตอบไว้ให้เลือกตอบ ซึ่งมีคำถามคำตอบอยู่ 4 รูปแบบ

1. แบบถูกผิด
2. แบบจับคู่
3. แบบเลือกตอบ
4. แบบเติมคำหรือแบบตอบสั้น ๆ

แบบอัตนัย (Subjective Test) หรือแบบบรรยาย เป็นแบบที่กำหนดคำถามขึ้นแล้วให้ผู้ตอบเขียนเรียบเรียงคำตอบจากความรู้ ความคิดของตนเองในการสร้างข้อสอบ กำหนดขอบเขตคำถามให้ชัดเจนวิเคราะห์เนื้อหาตามจุดมุ่งหมายของวิชานั้น ๆ สร้างข้อคำถามหลาย ๆ ข้อหลายรูปแบบ กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนที่ชัดเจนล่วงหน้า จัดลำดับจากง่ายไปยาก และให้โอกาสตอบเลือกตอบก่อนหลังได้อย่างอิสระ

การสร้างข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาคปฏิบัติ มี 4 รูปแบบ คือ

1. การทดสอบข้อเขียน อาจจะเริ่มต้นด้วยการทดสอบทางด้านความรู้ความคิดโดยมุ่งวัดการใช้ความรู้และทักษะ คำถามส่วนใหญ่เป็นการใช้ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ที่ผ่านมา
2. การทดสอบเชิงจำแนก เป็นการทดสอบให้ผู้เรียนจำแนกเครื่องมือหรือชิ้นส่วนของเครื่องมือว่าเป็นอะไรบ้าง และแต่ละชิ้นมีหน้าที่อะไร ถ้าเป็นการทดสอบที่ซับซ้อน หรือยากขึ้น อาจจะมอบงานให้นักเรียน แล้วระบุเครื่องมืออุปกรณ์ และวิธีการที่จะใช้ในการปฏิบัติงานนั้น
3. การปฏิบัติเชิง สร้างสถานการณ์ เน้นวิธีการให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงในการสร้างสถานการณ์ที่เหมือนจริง
4. การปฏิบัติงานจริง นักเรียนจะต้องลงมือปฏิบัติจริง จะต้องแสดงความสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เผชิญหน้าได้ การปฏิบัติงานจริง มีการออกแบบ การเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ การลงมือปฏิบัติงาน การรักษาความสะอาดและจัดเก็บวัสดุ อุปกรณ์ เป็นต้น

ขั้นตอนในการวัดด้านทักษะพิสัย การวัดด้านทักษะพิสัยหรือการปฏิบัติงานควรมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

กำหนดงานที่ให้ปฏิบัติ โดยพิจารณาดังนี้

1. เป็นงานที่ตรงกับจุดประสงค์การเรียนรู้ตามหลักสูตรที่เรียนมา
2. เป็นงานที่เหมาะสมกับเวลา กับสภาพแวดล้อมและปัจจัยประกอบต่าง ๆ เช่น สถานการณ์ ลักษณะของอุปกรณ์ที่มีอยู่ เป็นต้น
3. เป็นงานที่นักเรียนต้องใช้ความรู้ความสามารถ ที่เกิดจากการเรียนรู้ในช่วงนั้น

กำหนดขอบข่ายการปฏิบัติและวิธีการทดสอบ เป็นการอธิบายถึงข้อกำหนดในการปฏิบัติให้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่าต้องการให้ปฏิบัติสิ่งใด อย่างไร ถึงลำดับไหน

กำหนดองค์ประกอบของคะแนนและเกณฑ์การตรวจ ให้คะแนนในด้านใดบ้างและแต่ละด้านจะกำหนดน้ำหนักความสำคัญอย่างไร ซึ่งได้มาจากการวิเคราะห์กระบวนการปฏิบัติงานนั้น

สร้างแบบประเมิน จะต้องสอดคล้องกับเกณฑ์ให้คะแนนที่กำหนดไว้และเป็นรายการที่บ่งบอกพฤติกรรม หรือลักษณะการปฏิบัติอย่างชัดเจน

ประโยชน์ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

สุภาพ วาดเขียน (2525, หน้า 144) ได้ให้ความคิดเห็นไว้ดังนี้

1. สํารวจทั่ว ๆ ไป เกี่ยวกับตำแหน่งการเรียนใน โปรแกรม เพื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ปกติ ทำให้เข้าใจนักเรียนได้ดีขึ้น
2. การแนะแนวและประเมินผลเกี่ยวกับการสอบได้สอบตกของแต่ละบุคคล จุดอ่อนและจุดเด่นของแต่ละบุคคล การสอนซ่อมเสริมให้กับนักเรียนฉลาดและนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือการปรับปรุงการสอน
3. สามารถจัดกลุ่มนักเรียนเพื่อประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน แตกต่างกันโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐานเป็นเครื่องมือวัด

สรุปได้ว่า การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้น เป็นการวัดความรู้ความสามารถของนักเรียนอันเป็นผลมาจากการสิ้นสุดการสอนที่ผู้วิจัยได้สอนแล้ว โดยการตรวจพฤติกรรมของผู้เรียนด้านต่าง ๆ สำหรับพฤติกรรมที่ผู้ทำการวิจัยใช้เป็นแนวทางในการเขียนข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยวัดพฤติกรรมด้านความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้การประเมินสภาพจริง (Authentic Assessment)

การวัดและการประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment)

กิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนมีหลากหลาย เช่น กิจกรรมในชั้นเรียน กิจกรรมการปฏิบัติ กิจกรรมสำรวจภาคสนาม กิจกรรมการสำรวจตรวจสอบ การทดลอง กิจกรรมศึกษาค้นคว้า กิจกรรมศึกษาปัญหาพิเศษหรือโครงงาน ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ในการทำกิจกรรมเหล่านี้ ต้องคำนึงว่า

ผู้เรียนแต่ละคนมีศักยภาพแตกต่างกัน ผู้เรียนแต่ละคนจึงอาจทำงานชิ้นเดียวกันได้เสร็จในเวลาแตกต่างกัน และผลงานที่ได้ก็อาจแตกต่างกันด้วยเมื่อผู้เรียนทำกิจกรรมเหล่านี้แล้วก็ต้องรวบรวมผลงาน เช่น รายงาน ชิ้นงาน บันทึก และรวมถึงทักษะปฏิบัติต่าง ๆ เจตคติ ความรัก ความซาบซึ้ง กิจกรรมที่ผู้เรียนได้ทำและผลงานเหล่านี้ต้องใช้วิธีประเมินที่มีความเหมาะสมและแตกต่างกันเพื่อช่วยให้สามารถประเมินความรู้ความสามารถและความรู้สึกนึกคิดที่แท้จริงของผู้เรียนได้ การวัดและประเมินผลจากสภาพจริงจะมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อมีการประเมินหลาย ๆ ด้านหลากหลายวิธี ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับชีวิตจริง และต้องประเมินอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้ข้อมูลที่มากพอที่จะสะท้อนความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียนได้ (นพ วิทย์พัฒน์, 2548, หน้า 92)

ลักษณะสำคัญของการประเมินผลจากสภาพจริง

1. การวัดและประเมินผลจากสภาพจริงมีลักษณะที่สำคัญคือใช้วิธีการประเมินกระบวนการคิดที่ซับซ้อน ความสามารถในการปฏิบัติงานศักยภาพของผู้เรียนในด้านของผู้ผลิต และกระบวนการที่ได้ผลผลิตมากกว่าที่จะประเมินว่าผู้เรียนจดจำความรู้อะไรได้บ้าง
2. เป็นการประเมินความสามารถของผู้เรียน เพื่อวินิจฉัยผู้เรียนในทางส่งเสริมและส่วนที่จะควรแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพตามความสามารถ ความสนใจและต้องการของแต่ละบุคคล
3. เป็นการประเมินที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมประเมินผลงานของทั้งตนเองและของเพื่อนร่วมห้อง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักตัวเอง เชื่อมั่นในตนเอง สามารถพัฒนาตนเองได้
4. ข้อมูลที่ได้จากการประเมินสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการเรียนการสอนและการวางแผนการเรียนการสอนของผู้สอนว่าสามารถตอบสนองความสามารถ ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียนแต่ละบุคคลได้หรือไม่
5. ประเมินความสามารถของผู้เรียนในการถ่ายโอนการเรียนรู้ไปสู่ชีวิตจริงได้
6. ประเมินด้านต่าง ๆ ด้วยวิธีที่หลากหลายในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง (นพ วิทย์พัฒน์, 2548, หน้า 92 - 93)

การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) หรือการประเมินปฏิบัติ (Performance Assessment) ล้วนเป็นวิธีการที่เหมาะสม และสอดคล้องกับการจัดหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตราที่ 26 กำหนดให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาการพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่ไปในการบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมแต่ละระดับ และรูปแบบการศึกษา และให้สถานศึกษาใช้วิธีที่หลากหลาย ใน

การจัดสรรโอกาสต่อ และให้นำผลการเรียนมาประเมินผู้เรียนมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย และยังกำหนดให้สถานศึกษากำหนดหลักสูตรเอง โดยให้ครูผู้สอนแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ จัดทำแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในกลุ่มสาระของตนที่รับผิดชอบเป็นรายปี (ช่วงชั้นปีที่ 1 - 3) และเป็นรายภาค (ช่วงชั้นปีที่ 4) จะเห็นได้ว่าหลักสูตรใหม่ ครูผู้สอนไม่ได้รับหน้าที่หรือจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพียงอย่างเดียว ต้องมีหน้าที่จัดทำหลักสูตร โดยวิเคราะห์ธรรมชาติของตัวรับผิดชอบ และในช่วงระยะภายในปีหรือภาค ต้องการให้ผู้เรียนได้รู้อะไร ทำอะไรและเกิดอะไรขึ้นกับผู้เรียน นอกจากนั้นยังต้องทำการวัดและประเมินผลผู้เรียนว่าได้บรรลุเป้าหมาย เป้าประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ อีกทั้งยังต้องทำการจัดกิจกรรม การประเมินให้ควบคู่กับการเรียนรู้ ตลอดจนสามารถควบคุม ครอบด้วยพฤติกรรมของผู้เรียนทั้ง 3 ด้านดังนี้

1. ด้านพุทธิพิสัย การประเมินการเรียนรู้สามารถประเมินได้จากผลผลิตหรือการกระทำที่ผู้เรียนแสดงออก และได้ลงมือปฏิบัติจริง ดังนั้น วิธีการประเมินนอกจากการใช้แบบทดสอบแล้ว การสัมภาษณ์และการประเมินจากผลผลิตที่เห็นจริง ย่อมจะรู้ว่าผู้เรียนมีเนื้อหาสาระเพียงใด
2. ด้านทักษะพิสัย การประเมินการปฏิบัติของกลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการแสดงออกของผู้เรียนทั้งสิ้น จึงเป็นการประเมินที่ครูผู้สอนจะเห็นถึงความต่อเนื่องของทักษะกระบวนการ (รวมทักษะกระบวนการวางแผนในการทำงาน) ความคล่องแคล่ว ซึ่งเป็นองค์รวมของผู้เรียนในการได้ลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง ดังนั้น วิธีการที่จะได้มาด้วยผลของการประเมินเทคนิคของการประเมิน ก็คือ ทักษะปฏิบัติ กระบวนการทำงาน กระบวนการกลุ่ม การปฏิบัติงานฝึก การปฏิบัติงานจริง ฯลฯ
3. ด้านจิตพิสัย เป็นการประเมินการแสดงออกของผู้เรียนทั้งหมด นับตั้งแต่ สีหน้า ท่าทาง ความรู้สึกพึงพอใจหรือไม่ ตลอดจนบุคลิกท่าทาง การทำงานร่วมกัน เช่น ลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ครูผู้สอนสามารถประเมินด้วยวิธีการสังเกตได้อย่างชัดเจน และทำการบันทึกการสังเกตพฤติกรรมในทุก ๆ อิริยาบถ ก็จะได้อาพรรวมของผู้เรียนแต่ละคน

สรุปได้ว่า การประเมินด้วยการประเมินตามสภาพจริงหรือการประเมินปฏิบัติ ล้วนเป็นวิธีการที่เหมาะสม และสอดคล้องกับการจัดหลักสูตรสถานศึกษาประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาการพัฒนาการของผู้เรียน ครอบด้วยพฤติกรรมของผู้เรียนทั้ง 3 ด้านคือ ด้านพุทธิพิสัย ได้นำเสนอออกมาในรูปของการกระทำอาจจะเป็นการใช้แบบทดสอบ การนำเสนอผลงาน การเข้าร่วมกิจกรรม การประเมินตนเอง ฯลฯ ด้านทักษะพิสัย การประเมินการปฏิบัติของกลุ่มทักษะปฏิบัติ กระบวนการทำงาน กระบวนการกลุ่ม การปฏิบัติงานฝึก การปฏิบัติงานจริง ด้านจิตพิสัย เป็นการประเมินการแสดงออกของผู้เรียน ใช้วิธีการสังเกต การประเมินพฤติกรรม การปฏิบัติ การเข้าร่วมกิจกรรม (กรมวิชาการ, 2546, หน้า 15 - 20)

จิตวิทยาการสอนนาฏศิลป์

การสอนนาฏศิลป์ที่จะประสบผลสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องนำความรู้ด้านจิตวิทยาการศึกษาต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง สอดคล้องและส่งเสริมกัน มาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้การสอนประสบผลสำเร็จตามที่คาดหมายไว้ จิตวิทยาการศึกษาที่นำมาใช้ในการศึกษาค้างนี้มีดังนี้

แบนดูรา (Bandura) ได้กล่าวถึงกระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้โดยสังเกตจากตัวแบบว่ามี 4 อย่าง คือ

1. ความใส่ใจ (Attention) ความใส่ใจของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญมาก ถือว่าเป็นเกณฑ์ขั้นแรก เพราะถ้าผู้เรียนไม่มีความสนใจ การเรียนรู้โดยสังเกต หรือการเลียนแบบก็自然不会เกิดขึ้น

2. การจดจำ (Retention) เมื่อผู้เรียนได้สังเกตพฤติกรรมของตัวแบบด้วยความใส่ใจ ผู้เรียนก็บันทึกพฤติกรรมนั้นไว้ในความจำ

3. การแสดงเหมือนต้นแบบ (Reproduction) แบนดูรา ได้แบ่งการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบเป็น 2 ลักษณะ คือ

3.1 การเลือกและการจัดระบบพฤติกรรมที่จะแสดง

3.2 การปรับแสดงพฤติกรรมให้เหมาะสม โดยอาศัยข้อคิดเห็นจากผู้อื่น

การแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบจึงเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนแปรสภาพ ภาพที่สะสมเอาไว้ หรือสิ่งที่จำได้ออกมาเป็นการกระทำหรือพฤติกรรมที่เหมือนหรือใกล้เคียงกับตัวแบบแต่เนื่องจากการเรียนรู้โดยสังเกต ประกอบด้วยกระบวนการทางสติปัญญาและความพร้อมทางร่างกายของผู้เรียน ดังนั้นการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบของแต่ละบุคคลจึงแตกต่างกันไป บางคนอาจทำได้ดีกว่าตัวแบบที่ตนสังเกต หรือบางคนก็สามารถเลียนแบบได้เหมือนมาก ส่วนบางคนทำไม่ได้ไม่เหมือนแบบ ทำได้เพียงคล้ายคลึงเท่านั้นเอง

4. แรงจูงใจ (Motivation) เกี่ยวกับเรื่องแรงจูงใจ แบนดูรา มีความคิดเช่นเดียวกับ สกินเนอร์ ที่เห็นคุณค่าของการเสริมแรงในฐานะที่เป็นแรงจูงใจ เพียงแต่เขาได้พูดถึงการเสริมแรงในลักษณะที่กว้างกว่า โดยกล่าวว่าการเลียนแบบจะเกิดขึ้นอย่างมีความหมายมากขึ้น ถ้าผ่านการเสริมแรง 3 ลักษณะคือ

4.1 การเสริมแรงทางตรง (Direct Reinforcement) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้เฝ้าสังเกตการกระทำของตัวแบบ หรือจากบุคคลอื่น เช่น เด็กในชั้นมัธยม ได้รับการแนะนำจากครูให้สังเกตว่าเพื่อนของนักเรียนขยันในการปฏิบัติทำไร่ได้ดีหลังจบบทเรียนแล้วถ้านักเรียนเลือกแบบเพื่อนครูก็จะชมเชยยกย่อง

4.2 ความคาดหวังที่จะได้แรงเสริมเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับรางวัล (Vicarious Reinforcement) หมายถึง สภาพการณ์ที่ผู้เรียนคาดหวังว่า จะได้รับรางวัล ถ้าประพฤติปฏิบัติโดยวิธีการเดียวกันกับเพื่อนได้รับรางวัล เช่น ถ้านักเรียนได้สังเกตว่าเพื่อนในห้องได้รับคำชมเชยจากการปฏิบัติทำไร่ได้สวยงามและถูกต้องตามที่ครูกำหนดนักเรียนก็จะพยายามตั้งใจปฏิบัติทำไร่ที่ครูสอนอย่างตั้งใจและมีความพยายามมากขึ้น โดยที่คาดหวังว่าจะได้รับคำชมในครั้งต่อไปบ้าง

4.3 การให้การเสริมแรงด้วยตนเอง (Self - Reinforcement) เป็นสภาพการณ์ที่ผู้เรียนที่จะทำตนให้ได้ตามมาตรฐานที่ตนเองตั้งไว้โดยไม่ใส่ใจปฏิกิริยาของผู้อื่น เช่น นักเรียนในชั้นมัธยมกลุ่มหนึ่งพยายามที่จะเป็นนักพิมพ์ดีดที่ดี เช่น เพื่อนในห้องโดยมิได้หวังการแสดงความยอมรับจากครู แต่มีความปรารถนาที่จะพิสูจน์ว่าตนเองก็สามารถมีทักษะนั้นได้โดยที่มีความพอใจและมีคามมองเห็นคุณค่าของทักษะนั้น (พรณี ข. เจริญจิต, 2538, หน้า 337 - 340)

ซิมเมอร์แมน และโรเซนทอล (Zimmerman & Rosenthal, 1974) สแวนสัน และวิลเลียม (Swanson & Williams, 1979 อ้างถึงใน พรณี ข. เจริญจิต, 2538, หน้า 346 - 348) ได้ทำการศึกษากการใช้ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบจากตัวแบบในห้องเรียน และได้สรุปหลักการสอนจากทฤษฎีการเรียนรู้จากการสังเกตและเลียนแบบไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. ครูควรแบ่งหน่วยการเรียนรู้ออกเป็นขั้น ๆ เพื่อให้นักเรียนจะปฏิบัติตามได้ง่าย นอกจากนั้นจะต้องบอกให้ทราบถึงวัตถุประสงค์อย่างชัดเจนของบทเรียน หรือหน่วยการเรียนรู้ว่ามีอะไรบ้าง และครูตั้งความหวังไว้ว่านักเรียนจะต้องทำอะไรได้บ้าง
2. ครูจะต้องเป็นผู้ยึดหลักการเรียนรู้โดยการเลียนแบบว่ามี 2 ขั้น คือ
 - 2.1 ขั้นการได้มาซึ่งความรู้ (Acquisition) ผู้เรียนจะต้องมีความใส่ใจ (Attention) รับรู้ในสิ่งที่สังเกตและประมวลผลเข้ารหัส (Coding) และมีความจำ (Retention)
 - 2.2 ขั้นการกระทำ (Performance) ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ลงมือกระทำด้วยตนเอง ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถ และทักษะทางด้านร่างกายของนักเรียน ตลอดจนความแม่นยำในขั้นของการได้มาซึ่งการเรียนรู้ ดังนั้นก่อนที่จะสอนจะต้องเตือนให้นักเรียนมีความใส่ใจ และพยายาม สังเกตทุกขั้นตอนการสอนของครู เพื่อช่วยให้นักเรียนเลียนแบบได้ถูกต้อง
3. ขั้นสอนหรือขั้นแสดงให้ดูตัวอย่าง มีหลัก ดังนี้
 - 3.1 ใช้ตัวอย่างที่ต้องการให้นักเรียนรู้หลาย ๆ ตัวอย่าง
 - 3.2 ในขณะที่แสดงให้ดูเป็นตัวอย่าง ครูควรอธิบายไปด้วยคล้าย ๆ กับว่าครูกำลังคิดออกมาดัง ๆ
4. หลังจากครูแสดงตัวอย่างแล้ว ควรให้นักเรียนปฏิบัติหรือทำด้วยตนเองทันที ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นมาก เพราะ

4.1 ทำให้นักเรียนมีความใส่ใจในบทเรียนมากขึ้น

4.2 ทำให้นักเรียนมีโอกาสแสดงด้วยตนเอง เปิดโอกาสให้ทั้งครูและนักเรียนทราบว่านักเรียนเข้าใจหรือไม่ ถ้านักเรียนส่วนมากทำไม่ได้ ครูอาจจะต้องแสดงให้ดูใหม่

4.3 การที่นักเรียนทำถูกและทราบคำตอบจากครูว่าถูก ก็จะเป็นแรงเสริมให้นักเรียนมีแรงจูงใจที่จะทำต่อไป

5. ตัวแบบที่ใช้ไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะครูแต่ผู้เดียว ควรใช้นักเรียนที่ทำได้แสดงเป็นตัวอย่างให้แก่เด็กที่ยังทำไม่ได้หรืออาจจะใช้ตัวแบบจากแหล่งอื่น ๆ เช่น หนังสือ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ เป็นต้น

จิตวิทยาการเรียนการสอนวัยมัธยมศึกษาหรือวัยรุ่น

ลักษณะเด็กวัยมัธยมศึกษาหรือวัยรุ่น (12 - 18 ปี)

ลักษณะทางร่างกาย (Physical Characteristics)

1. เด็กหญิงเข้าสู่วัยรุ่นเร็วกว่าเด็กชาย สำหรับเด็กชายบางคนก็เข้าสู่วัยรุ่นช้ากว่าเพื่อน ๆ รุ่นเดียวกัน มักจะมีปัญหาในการปรับตัว เพราะไม่สามารถร่วมทำกิจกรรมได้ดังเช่นเพื่อน ๆ ครูจึงควรสนับสนุนให้ทำกิจกรรมอื่น เพื่อให้เกิดความภูมิใจในงานของตน เช่น เป็นกรรมการโรงเรียน เล่นดนตรี เป็นต้น

2. เด็กส่วนใหญ่เริ่มเข้าสู่วัยหนุ่มสาว ลักษณะทางเพศจะปรากฏชัด ในระยะนี้ควรเริ่มสอนเกี่ยวกับเพศศึกษาเพื่อให้ได้รู้จักการปฏิบัติในทางที่ถูก โดยเฉพาะเด็กผู้หญิงสมควรอย่างยิ่งที่ครูจะได้ชี้แจงเกี่ยวกับเรื่องรอบเดือน เพื่อจะได้ไม่ตกใจกลัว

3. เด็กวัยรุ่นมีลักษณะเก้งก้าง ทำอะไรดูขัดตาไปหมด ทั้งนี้เพราะเหตุที่คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงของรูปร่างของตนเองมากเกินไป และการที่คำนึงถึงรูปร่างหน้าตาของตนเองมากเกินไปนี้ ทำให้พิถีพิถันในการแต่งกายเป็นพิเศษ ถ้ามากเกินไปจะทำให้เสียการเรียนครูจะต้องชี้แจง

4. เด็กวัยนี้มีปัญหาเรื่องขาดอาหาร ทั้งนี้เพราะการที่พยายามรักษาทรง

ลักษณะทางสังคม (Social Characteristics)

1. เด็กปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่มยิ่งกว่าการปฏิบัติตามพ่อแม่ จึงเป็นวัยที่มีข้อขัดแย้งกับผู้ใหญ่อยู่เสมอเด็กวัยนี้เป็นวัยที่ต้องการอิสระ ผู้ใหญ่ควรรู้จักวิธีที่จะช่วยเหลือ อย่าทำอะไรให้เด็กรู้สึกว่ายับยั้ง ครูสามารถส่งเสริมอิสรภาพที่เด็กต้องการได้ โดยการให้นักเรียนช่วยกันวางแผนเกณฑ์ในชั้นเรียน โดยที่จะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

2. เป็นวัยที่ขาดความมั่นใจ จึงมักจะทำอะไรคล้าย ๆ กับกลุ่ม เพื่อให้เป็นที่ยอมรับ เช่น การแต่งกาย การแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ครูมีวิธีช่วยให้เด็กเป็นตัวของตัวเองโดยใช้วิธีการกระตุ้นให้กำลังใจ หรือการเปิดโอกาสให้เด็กลองแสดงความคิดเห็น โดยแสดงการยอมรับแม้เด็กจะตอบผิด หรือการให้เด็กทำแบบฝึกหัดชนิดปลายเปิด

3. วัยนี้เป็นวัยที่กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลอย่างยิ่ง จะไว้วางใจเพื่อนยิ่งกว่าพ่อแม่ ครูอาจช่วยเหลือได้โดยการทำตัวสนับสนุนให้คำปรึกษาแนะนำในทางที่จะเป็นประโยชน์

4. เด็กผู้หญิงมีพัฒนาการทางสังคมเร็วกว่าเด็กผู้ชาย ในช่วงนี้ทางโรงเรียนควรจัดทำกิจกรรมเกี่ยวกับการวางตัวในการคบเพื่อนต่างเพศ

งานพัฒนาการ (Developmental Tasks)

ในด้านสังคมนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ควรจะได้ทำในสิ่งต่อไปนี้

1. ได้รับการยอมรับจากเพศตรงข้าม
2. ยอมรับบทบาททางเพศของตนเอง
3. มีทัศนคติใหม่ ๆ และลักษณะที่เหมาะสมเกี่ยวกับบทบาททางเพศของตน

ลักษณะทางอารมณ์ (Emotional Characteristics)

1. นักเรียนค่อนข้างจะเจ้าอารมณ์ และมีอารมณ์ไม่แน่นอน ซึ่งส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายกับการเปลี่ยนแปลงทางเพศ และอีกส่วนหนึ่งเนื่องมาจากความสับสนในบทบาทของตนเองว่าเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่กันแน่ ครูควรมีความคงเส้นคงวาและสม่ำเสมอในการปกครองชั้นและปฏิบัติต่อเด็กดังเช่นเขาเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบ แสดงอาการยอมรับและให้เกียรติ

2. นักเรียนอาจจะชอบส่งเสียงดังอีกที ทั้งนี้เพื่อจะปิดบังการขาดความมั่นใจของตัวเอง ครูช่วยเหลือได้โดยการให้ทำงานแข่งกับตนเอง เมื่อเด็กเกิดความมั่นใจในตนเองการส่งเสียงดังเอะอะหรือการ “ทำใหญ่” เพื่อปกปิดความไม่มั่นใจก็จะหายไป

3. การแสดงอารมณ์โกรธออกมาเป็นเรื่องธรรมดาของเด็กในวัยนี้ทั้งนี้มักจะเป็นเพราะความเครียดทางจิต ความไม่สมดุลทางชีวภาพและความเหนื่อย ความเหนื่อยนี้เนื่องจากการใช้กำลังมากไปในการขาดอาหารหรือการนอนไม่เพียงพอ

เป็นการดีที่ครูจะค่อย ๆ ลดการแสดงอารมณ์โกรธนี้เมื่อเกิดขึ้น โดยการสัมผัสตัวนักเรียนเบา ๆ การเปลี่ยนเรื่องพูดหรือเริ่มกิจกรรมใหม่ หากความโกรธนี้เป็นไปอย่างเรื้อรัง ครูควรจะไปขอความช่วยเหลือจากแผนกแนะแนว

4. วัยรุ่นมีแนวโน้มที่จะใจแคบและยึดความเห็นของตัวเอง ทั้งนี้เป็นเพราะขาดความมั่นใจในตนเอง เขาคิดว่ามีคำตอบที่สมบูรณ์และเขารู้คำตอบนั้น

ในการอภิปรายในชั้น ครูเน้นให้เห็นความสำคัญของความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งอาจนำมาปรับปรุงความคิดของตนเอง ครูต้องระวังเด็กนักเรียนที่ยึดความเห็นของตัวเองเป็นใหญ่ ซึ่งมักจะข่มขู่เพื่อนร่วมชั้น ทำให้ไม่มีใครกล้าที่จะค้านความคิดของเขา

5. เด็กวัยนี้เริ่มมองผู้ปกครอง และครูตามความเป็นจริงมากขึ้น เด็กวัยนี้เริ่มรู้สึกว่าผู้ใหญ่ก็มีโอกาสทำผิดได้ จึงมักจะแสดงท่าทีแข็งขันต่อต้าน ครูที่สอนเด็กในวัยนี้มักจะโดนแกล้งบ่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าพบจุดอ่อนของครู วัยนี้เด็กต้องการเป็นตัวของตัวเองต้องการอิสรภาพ แต่ก็โดนขัดขวางผู้ใหญ่ ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นปรปักษ์ต่อกัน วิธีช่วยของครูคือ ให้เด็กอภิปรายและเขียนเสนอความรู้สึกที่ไม่พึงพอใจทั้งหลาย ในขณะที่เขียนครูจะต้องชี้แจงให้เด็กเข้าใจถึงการควบคุมตนเอง เพราะการอยู่ร่วมกันในสังคมต้องคำนึงถึงเสรีภาพของผู้อื่นด้วย

ลักษณะทางสติปัญญา (Mental Characteristics)

1. เด็กวัยนี้สามารถที่จะเข้าใจ มโนทัศน์ ที่เป็นนามธรรมได้ดีขึ้น ดังนั้นเขาจึงสามารถเข้าใจหลักศีลธรรมจรรยาต่าง ๆ ได้มากขึ้น แต่ถึงอย่างไรก็ตามยังมีบาง มโนทัศน์ ที่ยากแก่การจะเข้าใจ ฉะนั้นครูจะต้องมีความอดทนในการที่จะอธิบายไม่แสดงอาการเบื่อหน่ายหรือเขะเข็ยจะต้องแสดงความเห็นใจ

2. ช่วงของความสนใจของเด็กวัยนี้นานขึ้น แต่ถึงอย่างไรเด็กก็ยังอด “ฝันกลางวัน” ไม่ได้ ทั้งนี้เพื่อทดแทนสิ่งที่ขาด และทั้งนี้เพราะโอกาสที่คิดเพื่อฝันมีอย่างจำกัด วิธีช่วยของครูก็คือ พยายามให้การบ้านซึ่งท้าทายจินตนาการในทุกวิถีทางที่จะทำได้ ครูอาจจะให้เกมส์ ปริศนา หรือปัญหาที่น่าทึ่งแทนแบบฝึกหัดที่หน้าเบื่อ หรือตั้งชื่อเรื่องให้สนุก เช่น “สัตว์ที่ข้าพเจ้าอยากเป็นถ้าข้าพเจ้าเกิดใหม่” แทนเรื่อง “สัตว์เลี้ยงของฉัน” ครูอาจจะส่งเสริมความฝันให้เป็นประโยชน์เกี่ยวกับอนาคต เช่น งานซึ่งนักเรียนชอบ ทำอย่างไรจึงจะได้งานนั้น (พรรณี ช. เจนจิต, 2528, หน้า 147 - 152)

สรุป เด็กหญิงเข้าสู่วัยรุ่นเร็วกว่าเด็กชาย เด็กวัยนี้จะมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย ทางด้านชีววิทยา และทางด้านการปรับสภาพจิตใจ เด็กจะเริ่มสนใจเกี่ยวกับรูปร่าง หน้าตา และสรีระของตนเองอย่างมาก การที่เด็กวัยนี้ จะทำอะไรได้ประสบความสำเร็จแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับรูปแบบของความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Style) เช่นเด็กบางคนมีลักษณะหุ่นหันหลังเล่นส่วนเด็กบางคนมีลักษณะถนัดด้าน รอบคอบ เด็กบางคนมีลักษณะการคิดแบบวิเคราะห์ ส่วนบางคนคิดแบบสังเคราะห์ บางคนมีลักษณะชอบโต้แย้ง บางคนมีความจำดี ส่วนบางคนมีลักษณะชอบประเมิน

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์

ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ ผู้วิจัยได้ศึกษาพบว่า ได้มีผู้ให้นิยามของความคิดสร้างสรรค์ไว้หลายนิยามที่แตกต่างกันออกไป ดังต่อไปนี้

กิลฟอร์ด (Guilford, 1967 อ้างถึงใน อารี พันธุ์มณี, 2540) ระบุว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความคิดแบบไดเวอร์เจนซ์ (Divergent Thinking) คือความคิดหลายทิศทาง หลายแง่หลายมุม คิดได้กว้างไกล ลักษณะความคิดเช่นนี้จะนำไปสู่การประดิษฐ์สิ่งแปลกใหม่ รวมทั้งการคิดหาวิธีการแก้ปัญหาให้สำเร็จด้วย ความคิดไดเวอร์เจนซ์นี้จะประกอบด้วย ความคิดริเริ่ม (Originality) ความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) ทอร์เรนซ์ (Torrence, 1962 อ้างถึงใน อารี พันธุ์มณี, 2540) ได้ให้ความหมายของความคิดสร้างสรรค์ว่าเป็นความหมายของบุคคลในการคิดสร้างสรรค์ ผลผลิตหรือสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่ได้ออกมาก่อนซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อาจเกิดจากการรวบรวมความรู้ต่าง ๆ ที่ได้จากการประสบการณ์แล้วรวบรวมความคิดเป็นสมมติฐานและทำการทดสอบสมมติฐานแล้วรายงานผลที่ได้จากการค้นพบความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางสมองที่คิดได้หลายแนวทางซึ่งรวมทั้งการประดิษฐ์ค้นพบสิ่งแปลกใหม่ ด้วยการดัดแปลงปรับปรุงแต่งจากความคิดเดิมผสมผสานกันให้เกิดสิ่งใหม่ ซึ่งรวมทั้งการประดิษฐ์คิดค้นพบสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนใช้การคิดทฤษฎีหลักการใหม่ ๆ ได้สำเร็จ ความคิดสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นไม่ใช่การคิดในสิ่งที่เป็นไปได้ หรือสิ่งที่เห็นเหตุเป็นผลอย่างเดียวกัน หากแต่ความคิดจินตนาการก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะก่อให้เกิดความคิดแปลกใหม่แต่ต้องควบคู่ไปกับความพยายามที่จะสร้างจินตนาการที่จะเป็นไปได้ หรือที่เรียกว่า จินตนาการประยุกต์ ที่จะทำให้เกิดผลงานความคิดสร้างสรรค์ขึ้น (อารี รังสีนันท์, 2527, หน้า 5)

ความคิดสร้างสรรค์คือการประมวลความคิดเห็นอย่างเป็นลำดับตั้งเป็นสมมติฐานข้อมูล พิสูจน์สมมติฐานเหล่านั้น จนได้ผลตามที่ต้องการ ความคิดที่สร้างสรรค์ขึ้นนี้แตกต่างจากความคิดอย่างอื่น หรือเกณฑ์ที่เคยมีอยู่ (ประภาส สีหอำไพ, 2531, หน้า 25)

ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถในการมองเห็นความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ โดยมีสิ่งเร้าเป็นตัวกระตุ้น ทำให้เกิดความคิดใหม่ต่อเนื่องกันไป และความคิดสร้างสรรค์นี้ประกอบด้วย การคล่องในการคิด ความคิดยืดหยุ่น และความคิดที่เป็นของตนเองโดยเฉพาะหรือความคิดริเริ่ม (กรมวิชาการ, 2534, หน้า 2)

ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถในการคิดสิ่งแปลกใหม่ออกไปจากเดิมโดยอาศัยประสบการณ์ทุกสิ่งที่มีอยู่มาดัดแปลงแก้ไขและนำไปใช้แก้ปัญหาได้ สามารถนึกคิดประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ตลอดจนโยงความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างรอบคอบ และมีความถูกต้อง (กิฟลี วรรณจิต, 2535, หน้า 13)

จากการศึกษาเกี่ยวกับ ความคิดสร้างสรรค์ที่มีผู้มองในแง่มุมที่แตกต่างออกไปสรุปได้ดังนี้

1. ความคิดสร้างสรรค์ เป็นเรื่องสลับซับซ้อนยากแก่การจำกัดความที่แน่นอนตายตัว

2. ถ้าพิจารณาความคิดสร้างสรรค์ในเชิงผลงาน (Product) ผลงานนั้นต้องเป็นผลงานที่แปลกใหม่ต้องมีคุณค่า กล่าวคือ ใช้ได้โดยมีคนยอมรับถ้าพิจารณาความคิดสร้างสรรค์ในเชิงกระบวนการ (Process) กระบวนการความคิดสร้างสรรค์ คือ การเชื่อมโยงสัมพันธ์ของหรือความคิดที่มีความแตกต่างกันมากเข้าด้วยกัน ถ้าพิจารณาความคิดสร้างสรรค์เชิงบุคคล บุคคลนั้นต้องเป็นคนที่มีความแปลกเป็นตัวของตัวเอง (Originality) เป็นผู้ที่มีความคิดคล่อง (Fluency) มีความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) และสามารถให้รายละเอียดในความคิดนั้นได้ (Elaboration) (สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ, 2537, หน้า 2)

สรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถของความคิดส่วนบุคคลที่จะจินตนาการ ซึ่งมีสิ่งเร้าเป็นตัวกระตุ้นทำให้เกิดความคิดใหม่ต่อเนื่องกันไป โดยใช้ประสบการณ์เดิมเป็นองค์ประกอบหลอมรวมกันเข้าเป็นประสบการณ์ใหม่ ที่มีความคิดก้าวไกล คล่องแคล่ว มีความคิดยืดหยุ่นที่เอื้อประโยชน์ต่อตนเองและสังคม อาจมีหลายแง่มุมแตกต่างกันไป

ทฤษฎีทางสติปัญญาของกิลฟอร์ด

กิลฟอร์ดพบว่า สติปัญญาเป็นสิ่งที่เกิดจากการรวมกันของมิติ 3 มิติ คือ ประกอบไปด้วยวิธีการคิด (Operations) เนื้อหา (Contents) และผลของการคิด (Products)

มิติที่ 1 ด้านวิธีการคิด (Operations) หมายถึงกระบวนการปฏิบัติงานหรือวิธีการคิดทางสมอง ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 แบบ คือ

1. การรู้จักและเข้าใจ (Cognitions) กระบวนการทางเซาว์ปัญญาแบบนี้ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่พบเห็น เช่น เมื่อเห็นรูปภาพท่ารำ มือจับตรงปากก็บอกได้ว่าเป็นภาษาทำนาฏศิลป์ท่าขี้ม หรือ เห็นภาพมือทาบที่ฐานไหล่ทั้ง 2 ข้างก็ทราบได้ว่าเป็นภาพภาษาทำนาฏศิลป์ท่ารัก

2. การจำ (Memory) เป็นความสามารถของบุคคลที่จะเก็บสะสมรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่รู้จักไว้ได้ และสามารถระลึกออกมาในรูปเดิมได้ตามความต้องการ เช่น การกำหนดให้แม่บทนางนารายณ์เป็นเพลงมาตรฐานแล้วให้เด็กหญิงแดง จำไว้เมื่อถามเด็กหญิงแดงถึงเพลงมาตรฐานเด็กหญิงแดงก็จะสามารถตอบได้ถูกต้อง

3. การคิดแบบอนกนัย (Divergent Thinking) หมายถึง ความสามารถทางสมองของบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลต่างๆ ได้โดยไม่จำกัดจำนวนสิ่งเร้า เช่น ให้บอกทำนาฏยศัพท์เกี่ยวกับลักษณะการจีบมาให้มากที่สุดก็จะบอกได้ว่ามีท่าดังนี้คือ จีบคว่ำ จีบหงาย จีบปรกข้าง จีบปรกหน้า จีบส่งหลัง เป็นต้น

4. การคิดแบบเอกนัย (Convergent Thinking) หมายถึง ความสามารถทางสมองของบุคคลที่สามารถสรุปความที่คิดและถูกต้องที่สุดจากข้อมูลที่กำหนดให้

5. การประเมินค่า (Evaluation) หมายถึง ความสามารถทางสมองของบุคคลที่สามารถหาเกณฑ์ที่สมเหตุสมผล จากข้อมูลที่กำหนดให้ และสรุปได้ว่าข้อมูลใด มีลักษณะสอดคล้องกับเกณฑ์นั้น

มิติที่ 2 ด้านเนื้อหา (Contents) หมายถึง มิติแทนเนื้อหาข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่เป็นสื่อสมองรับเข้าไปคิด แบ่งออกได้ 4 ลักษณะคือ

1. ภาพ (Figural) หมายถึง ข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่เป็นรูปธรรม ซึ่งบุคคลสามารถรับรู้และทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดได้ เช่น ภาพ เสียง เป็นต้น

2. สัญลักษณ์ (Symbolic) หมายถึง ข้อมูลอยู่ในรูปเครื่องหมายต่าง ๆ เช่น ตัวอักษร ตัวเลข โน้ตดนตรี รวมทั้งสัญญาณต่าง ๆ ด้วย

3. ภาษา (Sematic) หมายถึง ข้อมูลอยู่ในรูปของข้อมูลที่มีความหมายต่าง ๆ กัน สามารถสื่อสารได้ เช่น พ่อ แม่ เพื่อน ขอบคุณ โกรธ เสียใจ เป็นต้น

4. พฤติกรรม (Behavioral) ข้อมูลที่เป็นการแสดงออก กิริยาอาการ การกระทำที่สามารถสังเกตเห็นรวมทั้งทัศนคติ การรับรู้ การคิด เป็นต้น เช่น การยิ้ม การหัวเราะ การสั่นศีรษะ การแสดงความคิดเห็น เป็นต้น

มิติที่ 3 ด้านผลของการคิด (Products) หมายถึง ผลการคิดที่แบ่งออกเป็น 6 แบบด้วยกัน

1. หน่วย (Unit) หมายถึง สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีคุณสมบัติของตนแตกต่างไปจากสิ่งอื่น ๆ เช่น นก ช้าง ม้า เป็นต้น

2. กลุ่ม (Classes) หมายถึง กลุ่มของสิ่งของที่มีคุณลักษณะร่วมกัน เช่น จำพวกของมีคม จำพวกผลไม้

3. ความสัมพันธ์ (Relations) หมายถึง ผลของการเชื่อมโยงความคิดตั้งแต่ 2 พวกเข้าด้วยกัน โดยอาศัยลักษณะบางอย่างเป็นเกณฑ์ ความสัมพันธ์นี้อาจอยู่ในรูปของหน่วยกับหน่วย กลุ่มกับกลุ่ม หรือระบบกับระบบก็ได้ เช่น พระกับวัด คนกับบ้าน

4. ระบบ (Systems) หมายถึง การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของผลการคิดหลาย ๆ คู่เข้าด้วยกันอย่างมีระบบ เช่น 1 3 5 7 9 เป็นระบบเลขคี่

5. การแปลงรูป (Transformation) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงข้อมูลเสียใหม่ ให้มีรูปร่างต่างไปจากเดิม กลม เป็น แบน เป็นต้น

6. การประยุกต์ (Implication) หมายถึง การคิดที่มีผลสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาหรือปฏิบัติได้ (สมศักดิ์ ภู่วิภาดาพรรณ, 2537, หน้า 9 - 10)

สรุปได้ว่า การที่กิลฟอร์ดได้พัฒนาความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบเฉพาะของสติปัญญาขึ้น โดยกำหนดรายละเอียดขององค์ประกอบทางสติปัญญาขึ้นเป็นโครงสร้างทางสติปัญญาในรูป 3 มิติ นั้น ให้ประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษา ประกอบไปด้วยวิธีการคิด (Operations) กระบวนการปฏิบัติงานหรือวิธีการคิดทางสมอง ด้านเนื้อหา (Contents) เป็นมิติแทนเนื้อหาข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่เป็นสื่อ สมองรับเข้าไปคิด ผลของการคิด (Products) และผลของการคิดนั้นประกอบด้วย หน่วยกลุ่ม ความสัมพันธ์ ระบบ การแปลงรูป และการประยุกต์

องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์

จากทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาของกิลฟอร์ดได้อธิบายว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถทางสมองที่คิดได้กว้างไกลหลายทิศทาง หรือเรียกว่า ลักษณะการคิดแบบอนกนัย หรือการคิดแบบกระจาย (Divergent) ซึ่งประกอบด้วย

1. ความคิดริเริ่ม (Originality) หมายถึง ลักษณะความคิดแปลกใหม่แตกต่างจากความคิดธรรมดา หรือความถี่ง่าย ๆ ความคิดริเริ่มอาจเกิดจากการนำเอาความรู้เดิมมาคิดดัดแปลงให้ เป็นสิ่งใหม่
2. ความคล่องตัว (Fluency) หมายถึง ปริมาณความคิดที่ไม่ซ้ำกันในเรื่องเดียวกัน โดยแบ่งเป็น
 - 2.1 ความคิดคล่องแคล่วทางด้านภาษาถ้อยคำ (Word Fluency) เป็นความสามารถในการใช้ถ้อยคำในรูปแบบต่าง ๆ อย่างคล่องแคล่ว
 - 2.2 ความคิดคล่องแคล่วทางการโยงสัมพันธ์ (Association Fluency) เน้นความสามารถที่จะคิดหาถ้อยคำที่เหมือนกันหรือคล้ายกันได้มากที่สุดที่จะมากได้ภายในเวลาที่กำหนด
 - 2.3 ความคิดคล่องแคล่วทางการแสดงออก (Expressional Fluency) เป็นความสามารถในการใช้วลีหรือประโยคที่ต้องการ
 - 2.4 ความคิดคล่องแคล่วในการคิด (Ideational Fluency) เป็นความสามารถที่จะคิดในสิ่งที่ต้องการภายในเวลาที่กำหนด
3. ความยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ความสามารถในการหาคำตอบได้หลายทิศทาง หลายทาง ประเภทหรือแบบของความคิดแบ่งออกเป็น

3.1 ความยืดหยุ่นที่เกิดขึ้นทันที (Spontaneous Flexibility) เป็นความสามารถที่จะพยายามคิดให้หลายอย่าง คิดให้อิสระ ในขณะที่ไม่มีความคิดสร้างสรรค์ จะคิดได้เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

3.2 ความยืดหยุ่นทางการดัดแปลง (Adaptive Flexibility) ซึ่งมีประโยชน์ต่อการแก้ปัญหา คนที่มีความคิดยืดหยุ่นจะคิดไม่ซ้ำกัน

4. ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) เป็นคุณลักษณะที่จำเป็นในการสร้างผลงานที่มีความคิดแปลกใหม่เป็นพิเศษให้สำเร็จ พัฒนาการของงานในรายละเอียด จะขึ้นอยู่กับอายุ กล่าวคือ เด็กที่มีอายุน้อยกว่าจะมีความสามารถด้านนี้มากกว่าเด็กอายุน้อย เด็กหญิงจะมีความคิดความสามารถด้านการคิดรายละเอียดในด้านนี้มากกว่าเด็กชาย และเด็กที่มีความสามารถสูงทางด้านการคิดในรายละเอียดจะเป็นเด็กที่มีความสามารถด้านการสังเกตสูงด้วย (อารี รังสินันท์, 2529, หน้า 29 - 33)

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ต้องประกอบไปด้วย ความคิดริเริ่ม คัดแปลงประยุกต์ให้ได้สิ่งใหม่ ความคิดคล่องแคล่วในรูปแบบต่างๆ ความคิดยืดหยุ่นที่ดัดแปลงไม่ซ้ำกัน และความคิดรายละเอียดในการสร้างผลงาน เป็นแนวทางในการศึกษาพฤติกรรมของบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ ที่จะใช้แก้ปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวันได้

ความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งควรสร้างให้เกิดขึ้นกับนักเรียนเนื่องจากมีความสำคัญดังต่อไปนี้

1. ความคิดสร้างสรรค์ จะช่วยให้บุคคลสามารถกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้ประสบความสำเร็จ (วรรณิา เครือเนียม, 2531, หน้า 33) (เปรมประภา สุมางกุล, 2536, หน้า 1)
2. ช่วยส่งเสริมบุคลิกภาพและประสิทธิภาพของคนให้ดียิ่งขึ้น (เปรมประภา สุมางกุล, 2536, หน้า 1) (จริญญา จักรกาย, 2539, หน้า 17 - 18)
3. ช่วยให้บุคคลทำสิ่งต่าง ๆ ได้แปลกใหม่และดีกว่าเดิมมีประโยชน์ต่อการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ (เปรมประภา สุมางกุล, 2536, หน้า 1)
4. รู้จักวิธีแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้หลายวิธีและปรับปรุงการทำงานให้มีประสิทธิภาพ (เปรมประภา สุมางกุล, 2536, หน้า 1)
5. เป็นการผ่อนคลายอารมณ์การทำงานสร้างสรรค์ช่วยลดความกดดัน (จริญญา จักรกาย, 2539, หน้า 17 - 18)

สรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์มีความสำคัญและประโยชน์อย่างมากในการช่วยให้บุคคลทำสิ่งต่าง ๆ ได้สำเร็จมีประสิทธิภาพและเป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่ต้องปลูกฝังให้กับเด็ก เพราะความคิดสร้างสรรค์สามารถกระทำการสิ่งต่าง ๆ ได้ประสบความสำเร็จ ทั้งยังช่วยส่งเสริมบุคลิกภาพและมีประโยชน์ต่อการประดิษฐ์คิดค้นคิดค้นสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ทั้งยังรู้จักวิธีแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้หลายวิธี เป็นการผ่อนคลายอารมณ์การทำงานสร้างสรรค์ เป็นการช่วยสร้างนิสัยที่ดีให้กับเด็ก สามารถนำความรู้ที่ได้นำไปประยุกต์ใช้ได้เอง โดยไม่ต้องลอกเลียนแบบความคิดของผู้อื่น

พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์

ลักษณะพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก จะมีแบบแผนที่แตกต่างกันไป จากพัฒนาการด้านอื่น ๆ ซึ่งสามารถพัฒนาได้มากกว่าวัยผู้ใหญ่และจากแนวคิดที่ว่า ความคิดสร้างสรรค์ส่งเสริมให้พัฒนาได้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาหรือพัฒนาการความคิดสร้างสรรค์เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กให้เจริญต่อเนื่องถึงวัยผู้ใหญ่ต่อไป ทอแรนซ์ (Torrance, 1963, p. 45 อ้างถึงใน กรมวิชาการ, 2534 หน้า 2 - 3)

ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี ความคิดสร้างสรรค์ของนักทฤษฎีหลายท่านพบว่า จากการศึกษาของเกทเซลส์ และ แจ็คสัน (Getzels & Jackson, 1963 อ้างถึงใน สมศักดิ์ ภู่วิภาดาวรรณ, 2537, หน้า 23 - 25) กับเด็กวัยรุ่นอายุ 15 - 18 ปีพบว่า

1. ทั้งเด็กฉลาดและเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ มีผลการเรียนดีพอ ๆ กัน
2. ในกลุ่มเด็กฉลาด ครูชอบเด็กที่ฉลาดมาก มากกว่าเด็กที่ฉลาดน้อย ส่วนในกลุ่มเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ ครูมิได้แสดงความพอใจเด็กคนใดเป็นพิเศษ คือ ไม่ได้พอใจเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์สูง เหนือกว่าเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ต่ำ
3. เด็กฉลาดกับเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์เห็นความสำคัญของคุณลักษณะต่าง ๆ ต่างกัน เมื่อให้เด็ก 2 กลุ่มเรียงลำดับความสำคัญของลักษณะต่าง ๆ

สรุปได้ว่า โดยทั่วไปหรือส่วนใหญ่ลักษณะของคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ ในวัยเด็ก น่าจะมีการพัฒนาทางความคิดสร้างสรรค์ที่มีแบบแผนและแตกต่างไปจากพัฒนาการทางด้านอื่น ๆ ซึ่งสามารถพัฒนาได้มากกว่าวัยผู้ใหญ่ ดังนั้นเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กให้เจริญต่อเนื่องถึงวัยผู้ใหญ่ สามารถส่งเสริมให้เกิดขึ้นโดยใช้การปฏิบัติและฝึกฝนที่ถูกต้องจะทำให้เป็นบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์สูงไม่ว่าจะเป็นเด็กที่อยู่ในกลุ่มฉลาดหรือเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์

การส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

ในการส่งเสริมให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ ต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็กด้วย สามารถทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรง คือ การสอนฝึกฝนอบรม และในทางอ้อมคือ การสร้างสภาพบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมส่งเสริมการเป็นอิสระในการเรียนรู้ สมศักดิ์ สันธุระเวช (2532, หน้า 15 - 16) ได้กล่าวถึงการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในทางอ้อม มีดังนี้

1. ขอมรับคุณค่าและความสามารถของบุคคลอย่างไม่มีเงื่อนไข
 2. แสดงและเน้นให้เห็นว่าความคิดของเขามีคุณค่าและสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์
 3. ให้ความเข้าใจและเห็นใจในตัวของเขาและความรู้สึกของเขา
 4. อย่าพยายามกำหนดแบบเพื่อให้บุคคลมีความคิด และบุคลิกภาพเดียวกับทุกคน
 5. สนับสนุนหรือให้รางวัลกับผู้ที่มีผลงานเป็นที่ยอมรับ แล้วควรมีโอกาสให้รางวัลและคำชมเชยบ้างกับผู้ที่มีผลงานแปลกใหม่
 6. ส่งเสริมให้ใช้จินตนาการของตนเอง โดยยกย่องชมเชยเมื่อมีจินตนาการที่แปลกและมีคุณค่า
 7. กระตุ้นและส่งเสริมให้เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องเสมอ
 8. ส่งเสริมให้ถามและให้ความสนใจต่อคำถาม รวมทั้งชี้แนะแหล่งคำตอบ
 9. ตั้งใจและเอาใจใส่ความคิดแปลก ๆ ของเขาด้วยใจเป็นกลาง
 10. พึงระลึกเสมอว่าการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์จะต้องใช้เวลา และค่อยเป็นค่อยไป
- ทอเรนซ์ (Torrance, 1963 อ้างถึงใน อารี รังสีนันท์, 2529, หน้า 74) ได้เสนอหลักการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ไว้หลายประการ ซึ่งเขาเน้นตัวครูกับนักเรียนเป็นสำคัญ ดังนี้
1. ส่งเสริมให้เด็กถามและให้ความสนใจในการตอบคำถามและเขายังเน้นว่า พ่อแม่หรือครูไม่ควรมุ่งแต่คำตอบที่ถูกแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรจะกระตุ้นให้เด็กได้คิดวิเคราะห์ ค้นหาเพื่อพิสูจน์การเดาโดยใช้การสังเกตและประสบการณ์ของเด็ก
 2. ตั้งใจฟังและเอาใจใส่ต่อความคิดแปลก ๆ ของเด็กด้วยใจเป็นกลางเมื่อเด็กแสดงความคิดเห็นในเรื่องใด แม้จะเป็นความคิดที่ยังไม่เคยได้ยินมาก่อน ผู้ใหญ่ก็อย่าเพิ่งตัดสินและติรอนความคิดนั้น แต่รับฟังไว้ก่อน
 3. กระตือรือร้นต่อคำถามที่แปลกของเด็กด้วยการตอบคำถามอย่างมีชีวิตชีวาหรือชี้แนะให้เด็กเห็นคำตอบจากแหล่งต่างด้วยตนเอง

4. แสดงและเน้นให้เด็กเห็นว่าความคิดของเด็กมีคุณค่าและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ เช่นจากภาพที่เด็กวาดอาจนำไปเป็นลายถ้วย ชาม ภาชนะ เป็นภาพปฏิทิน บัตร ส.ค.ส. เป็นต้น ซึ่งจะทำให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจและมีกำลังใจให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ต่อไป

5. กระตุ้นและส่งเสริมให้นักเรียน เรียนรู้ด้วยตนเอง ควรให้โอกาสและเตรียมการให้เด็ก เรียนรู้ด้วยตนเอง ครูอาจจะเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ชี้แนะ ลดการอธิบายและการบรรยายลงบ้าง แต่เพิ่มการให้นักเรียนมีส่วนร่วมริเริ่มกิจกรรมด้วยตนเองมากขึ้น

6. เปิดโอกาสให้นักเรียน เรียนรู้ ค้นคว้าอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอโดยไม่ต้องใช้ด้วยวิธีการ ให้คะแนน หรือการสอน การตรวจสอบ เป็นต้น

7. พึงระลึกว่า การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในเด็ก จะต้องใช้เวลาพัฒนาการอย่างค่อยเป็นค่อยไป

8. ส่งเสริมให้เด็กใช้จินตนาการของตนเอง และยกย่องชมเชยเมื่อเด็กมีจินตนาการที่แปลกและมีคุณค่า

สรุปได้ว่า การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ควรที่จะส่งเสริมให้นักเรียนได้มีอิสระในการคิด แก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง โดยครูมีหน้าที่กระตุ้นและส่งเสริม เปิดโอกาสให้นักเรียน ได้ใช้จินตนาการของตนเอง และยกย่องชมเชยเมื่อเด็กมีจินตนาการที่แปลกและมีคุณค่าเรียนรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอสามารถทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

การสร้างทักษะทางด้านสร้างสรรค์

ส่วนใหญ่ครูที่ไม่ประสบความสำเร็จในการสอนนั้นมักมีสาเหตุมาจาก ความล้มเหลวของครูในการสร้างทักษะพื้นฐานแก่ผู้เรียนซึ่งมีอยู่บ้างแล้วให้สมบูรณ์ แต่สิ่งนั้นต้องเหมาะสมกับความสามารถและอยู่ในวัยที่ผู้เรียนจะทำได้

นักการศึกษาเพสตาลอสซี และเฟรอบเอล เชื่อว่า การต่อเนื่องของพัฒนาการเป็นสิ่งดี และเป็นธรรมชาติ เขาทั้งสองได้ปฏิบัติตามความเชื่อนี้ โดยการพัฒนาการด้านการจัดลำดับ กิจกรรมและประสบการณ์ที่จะเป็นแนวทางของความต่อเนื่องที่จะทำให้เด็กเรียนรู้เป็นขั้นตอน เพื่อที่เด็กจะได้รับความรู้ใหม่ ๆ นั้นโดยไม่ยากลำบาก แต่จะสร้างความประทับใจไม่ลืมง่าย ครูควรสอนเป็นลำดับขั้นจากง่ายไปหายาก

บินด์ ในประเทศฝรั่งเศสได้เน้นให้ระมัดระวังในเรื่องของความไม่ต่อเนื่องกันเป็นอย่างมาก เขาเชื่อว่าก่อนที่เด็กจะเข้าเรียน เด็กจะได้พัฒนาทักษะบางอย่างที่มีประโยชน์ต่อการเรียนมาแล้ว โรงเรียนก็จำเป็นต้องให้การศึกษาคือต่อเนื่องกันเพื่อพัฒนาทักษะนั้น ๆ ขึ้นอยู่กับว่าครูก็จะไปแนะนำหรือควบคุมอย่างไร เช่น การจับสัมผัสสิ่งของ การเคลื่อนไหวย้ายสิ่งต่าง ๆ การสร้าง การตั้งคำถาม ร้องเพลง เล่าเรื่อง การค้นคว้า เป็นต้น

มอนเตสซอรี ได้เน้นเรื่องความต่อเนื่องกันระหว่างความคาดหวังของหลักสูตรและความคาดหวังเฉพาะตัวบุคคลวิธีของเขาเน้นความสำคัญของความต่อเนื่องในแง่ของการไม่เข้าไปขัดจังหวะซึ่งทราบทางการเรียนและไม่เร่งให้เด็กเรียน เขาเขียนไว้ว่า “ผู้ที่ขัดจังหวะเด็กในการเรียนในสิ่งที่เขาคัดสินใจเลือก ผู้ที่เร่งให้เด็กเรียนเลข เพื่อที่จะได้เรียนเรขาคณิต และวิชาอื่น ๆ อีก และผู้ใดที่คิดว่าเป็นเรื่องสำคัญที่จะควบคุมลักษณะดังกล่าวของเด็ก จะเป็นผู้สร้างจุดจบและทำลายมนุษยชาติอย่างแท้จริง”

เบอนาร์ดี ได้กล่าวไว้ว่าการศึกษจะต้องเป็นตัววัดหาความจำเป็นทางวัสดุและการชี้แนะที่จะช่วยในการพัฒนา รวมทั้งจะต้องรวมสรุปสิ่งเหล่านั้นให้เป็นโครงสร้างที่เป็นระเบียบ และนำสัญชาตญาณเหล่านั้นจัดให้เป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์

ทอเรนซ์ อธิบายว่า วัฒนธรรมหรือธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องกัน เป็นที่ปรากฏแน่ชัดว่าการสอนของครูและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสอนในบางลักษณะก็มีส่วนจำกัดความคิดสร้างสรรค์ หรือทำให้ความคิดสร้างสรรค์ลดน้อยลง (ฮารี พันธัมณี, 2540, หน้า 51 - 53)

สรุปได้ว่า ในการพัฒนาทักษะด้านสร้างสรรค์นั้น ควรจะมีการพัฒนาการด้านการจัดลำดับกิจกรรมและประสบการณ์อย่างต่อเนื่องและแนะแนวทางที่เหมาะสม โดยไม่เข้าไปเร่งบทรียน หรือขัดจังหวะที่เด็กได้ตัดสินใจเลือกไปแล้ว สิ่งเหล่านั้นจะเป็นแนวทางในการเกิดการเรียนรู้ ที่ประทับใจเด็ก อย่างเป็นขั้นตอน ทำให้ไม่ลืมนำ ควรจัดหาความจำเป็นทางวัสดุและการชี้แนะที่จะช่วยในการพัฒนา รวมทั้งจะต้องรวมสรุปสิ่งเหล่านั้นให้เป็นโครงสร้างที่เป็นระเบียบ และนำสัญชาตญาณเหล่านั้นจัดให้เป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ โดยไม่ใช้วัสดุอุปกรณ์ในการสอนที่มีส่วนจำกัดความคิดสร้างสรรค์ หรือทำให้ความคิดสร้างสรรค์ลดน้อยลง

ชุดการสอน

ได้มีผู้ให้นิยามความหมายของชุดการสอน ไว้หลายท่านดังนี้

ชุดการสอน คือ การนำระบบสื่อประสมประสานที่สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ของแต่ละหน่วยมาช่วยในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ภายในชุดการสอนจะประกอบด้วย คู่มือการใช้ชุดการสอน สื่อการสอนที่สอดคล้องกับเนื้อหา เช่น รูปภาพ คำรา เอกสาร แผนภูมิ บัตรคำ และวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น (ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2521, หน้า 5)

ความหมายของชุดการสอน เป็นระบบการผลิตและนำสื่อการเรียนหลาย ๆ อย่างมาสัมพันธ์กันและมีคุณค่าส่งเสริม ซึ่งกันและกัน สื่อการสอนอย่างหนึ่งอาจใช้เพื่อสร้างความสนใจ

ในขณะที่อีกอย่างหนึ่งเพื่ออธิบายข้อเท็จจริงของเนื้อหา โดยเปิดโอกาสให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนเป็นรายบุคคลและรายกลุ่มเพราะชุดการสอนจะเป็นสื่อการเรียนรู้ที่น่าเรียนรู้ น่าสนใจสำหรับนักเรียน (บัญชา นิยมแก้ว, 2540, หน้า 13 – 15)

ชุดการสอนหรือชุดการเรียนรู้มาจากคำว่า Instructional Package หรือ Learning Package เดิมใช้คำว่าชุดการสอน เพราะเป็นสื่อที่ครูนำมาใช้ประกอบการสอน แต่ต่อมาแนวความคิดในการยึดเด็กเป็นศูนย์กลางในการเรียน ได้เข้ามามีอิทธิพลมากขึ้น จึงมีผู้นิยมเรียกชุดการสอนว่า ชุดการเรียนรู้ ตามลักษณะและความหมายของชุดการสอนนั้น จัดเป็นสื่อการสอนชนิดหนึ่ง ที่เป็น ชุดของสื่อประสม (Multi Media) คือ การใช้สื่อการสอน ตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปร่วมกันเพื่อให้ ผู้เรียนได้รับความรู้ที่ต้องการ โดยจัดไว้เป็นชุด ๆ บรรจุอยู่ในซอง กล่องกระดาษ (บุญเกื้อ ควรหาเวช, 2530, หน้า 66 - 67)

ชุดการสอน เป็นชุดของอุปกรณ์ต่างๆ ที่ประกอบกันขึ้นเพื่อใช้สอน อาจจะประกอบด้วย อุปกรณ์จำนวน 1 ชิ้น หรือมากกว่า 1 ชิ้น ขึ้นไป เมื่อมารวมกันแล้วจะได้เป็น เรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือ เพียงเรื่องเดียวและอุปกรณ์แต่ละชุดจะสำเร็จด้วยตัวของมันเอง (สุนันท์ สุขเจริญ, 2529, หน้า 52)

สรุปความหมายของชุดการสอนได้ว่า ชุดการสอนคือ สื่อการสอนชนิดหนึ่ง เป็นระบบ การผลิตและนำสื่อการเรียนรู้หลายๆ อย่างมาสัมพันธ์กันและมีคุณค่าส่งเสริม ซึ่งกันและกัน การใช้ สื่อการสอน ตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปร่วมกันเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่ต้องการ โดยจัดไว้เป็นชุด ๆ บรรจุอยู่ในซอง กล่องกระดาษ ซึ่งเป็นชุดของอุปกรณ์วัสดุต่าง ๆ ที่ประกอบกันโดยนาระบบ สื่อประสมประสานที่สอดคล้องกับเนื้อหาช่วยในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียน มีประสิทธิภาพ

แนวคิดและหลักการของชุดการสอน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2525, หน้า 119 – 120) กล่าวถึง แนวคิดและหลักการในการนำชุด การสอนมาใช้ในระบบการศึกษา ดังนี้

1. การประยุกต์ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล การเรียนการสอนควรคำนึงถึง ความต้องการ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ วิธีการสอนที่เหมาะสมที่สุด คือ การจัด การสอนรายบุคคล หรือการศึกษาตามเอกัตภาพ และการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งเปิดโอกาสให้ ผู้เรียน มีอิสระในการเรียนตามระดับสติปัญญา ความสามารถและความสนใจ โดยมีครูคอยแนะนำ ช่วยเหลือตามความเหมาะสม

2. ความพยายามที่จะเปลี่ยนแนวการสอนไปจากเดิม การจัดการเรียนการสอนแต่เดิมยึด ครูเป็นศูนย์กลาง เปลี่ยนมาเป็นการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเรียนเอง โดยใช้แหล่งความรู้จากสื่อ

หรือวิธีการต่าง ๆ การนำสื่อการสอนมาใช้ต้องจัดให้ตรงตามเนื้อหา และประสบการณ์ตาม
หน่วยการสอนของวิชาต่าง ๆ โดยนิยมจัดอยู่ในรูปของชุดการสอน

3. การใช้สื่อการสอนได้เปลี่ยนแปลงและขยายตัวออกไป เดิมการผลิต และการใช้สื่อที่
รวมไปถึงการใช้วัสดุสิ้นเปลือง เครื่องมือต่าง ๆ กระบวนการและกิจกรรมต่าง ๆ เป็นลักษณะ
ต่างคนต่างผลิตต่างคนต่างใช้เป็นสื่อเดี่ยว ๆ ไม่มีการจัดระบบการใช้สื่อหลายอย่างมาผสมผสาน

4. ปฏิริยาสัมพันธ์ระหว่าง ผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับ
สภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเดิมมีลักษณะเป็นทางเดียว คือ ผู้สอนเป็น
ผู้นำและผู้เรียนเป็นผู้ตาม การตัดสินใจของผู้เรียนส่วนใหญ่จะตามผู้สอน เป็นประสบการณ์ที่
ผู้เรียนไม่พึงพอใจ ในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนแทบไม่มีเลย ผู้เรียน ไม่มี
โอกาสฝึกฝนทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ ปฏิริยาสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสภาพแวดล้อม มีเพียง
ซอกเล็ก กระดานดำและห้องสี่เหลี่ยมแคบ ๆ แนวโน้มปัจจุบันและอนาคตของกระบวนการเรียนรู้จึง
ต้องนำเอากระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาใช้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนประกอบกิจกรรมร่วมกัน นำมาสู่
การจัดระบบการผลิตสื่อออกมาในรูปของชุดการสอน

5. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ได้ยึดหลักจิตวิทยาการเรียนรู้มาใช้ โดยจัดระบบ
การเรียนการสอนที่เปิดโอกาส ให้ผู้เรียนเรียนรู้ไปทีละขั้นตอนตามความสามารถและความสนใจมี
เครื่องมือช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมาย โดยการจัดการสอนแบบโปรแกรม และให้ชุดการสอนเป็น
เครื่องมือสำคัญ

สรุปได้ว่า แนวคิดของการนำชุดการสอนมาใช้ในการศึกษานั้นเป็นการจัดการเรียน
การสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้สอนต้องคำนึงถึงความแตกต่าง ความต้องการ ความถนัด
และความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ วิธีการสอนที่เหมาะสมที่สุด คือการจัด การสอนรายบุคคล
หรือการศึกษาตามเอกัตภาพ และการศึกษาด้วยตนเอง เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีปฏิริยา
สัมพันธ์กันระหว่างผู้เรียน ผู้สอนและสิ่งแวดล้อม

ประเภทของชุดการสอน

ประเภทของชุดการสอนได้แบ่งชุดการสอนออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ชุดการสอนประกอบคำบรรยายหรือชุดการสอนสำหรับครูเป็นชุดการสอนสำหรับผู้
สอนใช้สอนผู้เรียนเป็นกลุ่มใหญ่ หรือเป็นการสอนที่ต้องการปูพื้นฐานให้ผู้เรียนส่วนใหญ่รับรู้
และเข้าใจในเวลาเดียวกัน มุ่งในการขยายเนื้อหาสาระให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้สอนลดการพูดให้น้อยลง
และใช้สื่อการสอนที่มีพร้อมอยู่ในชุดการสอนในการเสนอเนื้อหามากขึ้น

2. ชุดการสอนแบบกลุ่มย่อย เป็นชุดการสอนสำหรับผู้เรียนเรียนร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก
ประมาณ 5 – 7 คน โดยการใช้สื่อการสอนที่บรรจุไว้ในชุดการสอนแต่ละชุด มุ่งฝึกทักษะใน

เนื้อหาวิชาที่เรียนและให้ผู้เรียนมีโอกาสร่วมกันเป็นชุดการสอนที่ใช้การสอนแบบกิจกรรมกลุ่ม เช่น การสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ การสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ เป็นต้น

3. ชุดการสอนแบบรายบุคคล เป็นชุดการสอนสำหรับผู้เรียนด้วยตนเองตามลำพัง อาจจะได้ทั้งในการสอนซ่อมและสอนเสริม ส่วนประกอบต่าง ๆ จะเหมือนชุดการสอนแบบกลุ่มย่อย เพียงแต่ปรับขนาดให้เล็กลง เพื่อให้เหมาะสมกับการใช้เพียงคนเดียวและเนื้อหาไม่ควรมากหรือยาวเกินไป ควรมีความยาวให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

4. ชุดการสอนทางไกล เป็นชุดการสอนสำหรับผู้เรียนทางไกลหรือเรียนนอกระบบ มักจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์เป็นหลักและอาจจะมีสื่อประกอบ เช่น เทปเสียง เทปบันทึกภาพ สไลด์ สื่อเหล่านี้อาจส่งไปใช้เป็นรายบุคคลหรือจะส่งไปไว้ที่ศูนย์ของแต่ละท้องถิ่น (ชาลิษา ลิ้มปิยากร, 2536, หน้า 210 - 219)

สรุปได้ว่า ชุดการสอนมีหลายประเภทใช้สำหรับครูผู้สอนและนักเรียนที่ใช้เรียนด้วยตนเอง ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะสร้างชุดการสอนเป็นชุดการสอนแบบกลุ่มย่อยเพราะเป็นชุดการสอนสำหรับผู้เรียนเรียนร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กประมาณ 5 - 7 คน โดยการใช้สื่อการสอนที่บรรจุไว้ในชุดการสอนแต่ละชุด มุ่งฝึกทักษะในเนื้อหาวิชาที่เรียนและให้ผู้เรียนมีโอกาสร่วมกันเป็นชุดการสอนที่ใช้การสอนแบบกิจกรรมกลุ่ม

องค์ประกอบของชุดการสอน

ในการสร้างชุดการสอนนั้น องค์ประกอบเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะจะเป็นแนวทางในการสร้างชุดการสอนให้เป็นไปอย่างมีระบบและสมบูรณ์ในตัวเอง ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2522, หน้า 153) ชม ภูมิภาค (2524, หน้า 102) ได้กล่าวถึงชุดการสอนมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. หัวเรื่อง คือ การแบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วยแต่ละหน่วยแบ่งออกเป็นส่วนย่อย ๆ เพื่อให้ผู้เรียนรู้ซึ่งยิ่งขึ้น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในการเรียนรู้

2. คู่มือการใช้ชุดการสอน เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ที่ใช้ชุดการสอนจะต้องศึกษาก่อนที่จะใช้ชุดการสอนจากคู่มือให้เข้าใจเป็นสิ่งแรก จะทำให้การใช้ชุดการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะคู่มือครูประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

2.1 คำชี้แจงเกี่ยวกับการใช้ชุดการสอน เพื่อความสะดวกสำหรับผู้ที่จะนำชุดการสอนไปใช้จะต้องทำอะไรบ้าง

2.2 สิ่งทีครูจะต้องเตรียมการสอน ส่วนมากจะบอกถึงสิ่งที่เป็ขนาดใหญ่มากกว่าที่จะบรรจุไว้ในชุดการสอนได้ สิ่งทีเปราะบางหรือสิ่งทีใช้ร่วมกันกับคนอื่น ๆ ซึ่งเป็นวัสดุอุปกรณ์ที่มี

2.3 บทบาทของนักเรียน ควรเสนอแนะว่านักเรียนจะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้อย่างไร

2.4 การจัดชั้นเรียน ควรจัดในรูปใด เพื่อความเหมาะสมของการเรียนรู้และการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

3. แผนการสอนซึ่งจะประกอบด้วย

3.1 หัวเรื่อง กำหนดเวลาเรียนจำนวนผู้เรียน

3.2 เนื้อหาสาระ ควรเขียนสั้น ๆ กว้าง ๆ ถ้าต้องการขยายรายละเอียดควรนำไปรวมไว้ในเอกสารประกอบการเรียน

3.3 ความคิดรวบยอดหรือหลักการเรียน ที่มุ่งเน้นเนื้อหาสาระ

3.4 จุดประสงค์การเรียนรู้ หมายถึง จุดประสงค์ทั่วไปและจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

3.5 กิจกรรมการเรียนรู้

3.6 สื่อการเรียนรู้และการประเมินผล

ในการวิจัยครั้งนี้แผนการสอนนี้เป็นแนวทางที่ครูจะทำการสอนได้ถูกต้องตามขั้นตอนของการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

วัสดุอุปกรณ์การเรียนรู้ ได้แก่ สิ่งของหรือข้อมูลต่าง ๆ ที่จะให้นักเรียนค้นคว้า เช่น ตำรา เอกสาร รูปภาพ แผนภูมิ วัสดุและใบความรู้ เป็นต้น

จากองค์ประกอบของชุดการสอนดังกล่าว สรุปได้ว่า ชุดการสอนประกอบด้วยหัวเรื่อง คู่มือการใช้ วัสดุอุปกรณ์การเรียนรู้ พร้อมทั้งคำแนะนำในการทำกิจกรรมตามขั้นตอน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

คุณค่าและประโยชน์ของชุดการสอน

ในการจัดการเรียนการสอนทุกระดับ ชุดการสอนได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย เพราะเป็นการนำสื่อหลายชนิดมาประกอบกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน คุณค่าของชุดการสอนมีหลายประการ กาญจนา เกียรติประวัติ (2524, หน้า 61 - 62) ชม ภูมิภาค (2524, หน้า 99) ชัยยงค์ พรหมวงศ์, 2537, หน้า 121) กล่าวถึงคุณค่าหรือประโยชน์ของชุดการสอนไว้ ดังนี้

1. ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสอนของครู ลดบทบาทในการบอกของครู
2. เร้าความสนใจของผู้เรียนต่อสิ่งที่กำลังศึกษาเพราะชุดการสอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนด้วยตนเอง
3. ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนของผู้เรียน เพราะสื่อประสมที่ได้จัดไว้ในระบบเป็นการเปลี่ยนกิจกรรม และช่วยรักษาระดับความสนใจของผู้เรียนอยู่ตลอดเวลา

4. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษด้วยตนเอง ทำให้มีทักษะ ในการแสวงหาความรู้ พิจารณาข้อมูล และฝึกความรับผิดชอบและการตัดสินใจ

5. เป็นแหล่งความรู้ที่ทันสมัย และคำนึงถึงหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ ช่วยจัดปัญหา ขาดแคลนครู ผู้เรียนเรียนได้โดยอาศัยความช่วยเหลือจากครูเพียงเล็กน้อย ครูคนหนึ่งสามารถสอน นักเรียนได้จำนวนมากขึ้น

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2523, หน้า 181) กล่าวถึงคุณค่าของชุดการสอนไว้ 4 ประการ คือ

1. ช่วยอำนวยความสะดวกในการสอนของครู ทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. แก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคล ส่งเสริมการศึกษเป็นรายบุคคลตาม

ความสามารถและความสนใจของผู้เรียน

3. ช่วยจัดปัญหาการขาดแคลนครู ชุดการสอนสามารถเรียนได้ โดยอาศัย ความช่วยเหลือจากครูเพียงเล็กน้อย ครูคนหนึ่งสามารถสอนนักเรียนได้เป็นจำนวนมาก

4. ช่วยในการจัดการศึกษานอกระบบ

สรุปได้ว่า คุณค่าและประโยชน์ของชุดการสอนทำให้ ชุดการสอนได้รับความนิยม อย่างแพร่หลายเพราะเป็นการนำสื่อหลายชนิดมาประกอบกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียน การสอน คุณค่าของชุดการสอนมีหลายประการ ชุดการสอนช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสอน ของครู ช่วยอำนวยความสะดวกในการสอนของครู แก้ปัญหาความแตกต่างระหว่างบุคคล เพิ่ม ประสิทธิภาพในการเรียนของผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษด้วยตนเอง และยังสามารถ นำไปใช้ในทุกระบบการศึกษาเพื่อความสะดวกในการนำไปใช้ในการเรียนการสอนและ ให้นักเรียนได้บรรลุถึงจุดหมายของการเรียนรู้มากขึ้น

ขั้นตอนการจัดทำชุดการสอน

การจัดทำชุดการสอนเป็นงานที่ละเอียดต้องอาศัยความรอบคอบ ความเข้าใจ เพื่อให้ได้ ชุดการสอนที่สอดคล้องกับจุดหมายการเรียนการสอนที่สมบูรณ์

ชัยงค์ พรหมวงศ์ (2525, หน้า 123) ได้เสนอขั้นตอนการผลิตชุดการสอน ซึ่งเป็น ชุดการสอนแบบกลุ่มกิจกรรมเข้ามาใช้มี 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดหมวดหมู่เนื้อหาประสบการณ์ อาจกำหนดเป็นหมวดวิชา หรือบูรณาการเป็น แบบสหวิทยาการตามที่เห็นเหมาะสม

2. กำหนดหน่วยการสอน แบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วยการสอน โดยประมาณเนื้อหาวิชาที่ ครูสามารถถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนได้ใน 1 สัปดาห์ หรือ 1 ครั้ง

3. กำหนดหัวเรื่อง โดยกำหนดประสบการณ์ในหน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วยเป็นเรื่อง ๆ
 4. กำหนดความคิดรวบยอดและหลักการ ต้องให้สอดคล้องกับหน่วยการเรียนรู้และหัวเรื่องโดยสรุปแนวคิด สาระ และหลักเกณฑ์ที่สำคัญไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดเนื้อหาที่ใช้สอนให้สอดคล้องกัน
 5. กำหนดวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับหัวเรื่อง เป็นจุดประสงค์ทั่วไปก่อนแล้ว เปลี่ยนเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ต้องมีเงื่อนไขและเกณฑ์พฤติกรรมทุกครั้ง
 6. กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งเป็นแนวทางในการเลือกและการผลิตสื่อการสอนและกิจกรรมการเรียนรู้ ที่หมายถึงกิจกรรมทุกอย่างที่ผู้เรียนปฏิบัติ เช่น การอ่านบัตรคำสั่ง ตอบคำถาม เขียนภาพ การทำการทดลองทางวิทยาศาสตร์ ฯลฯ
 7. กำหนดแบบประเมินผล ต้องออกแบบการประเมินให้ตรงกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมโดยใช้การสอนแบบอิงเกณฑ์ เพื่อให้ผู้สอนทราบว่าหลังจากผ่านกิจกรรมมาเรียบร้อยแล้วผู้เรียนได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่
 8. เลือกและผลิตสื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์และวิธีการที่ครูใช้ถือว่าเป็นสื่อการสอนทั้งสิ้น เมื่อผลิตสื่อการสอนแต่ละหัวเรื่องแล้ว ก็จัดสื่อการสอนเหล่านั้นไว้เป็นหมวดหมู่ในกล่องที่เตรียมไว้ก่อนนำไปทดลองหาประสิทธิภาพ
 9. การหาประสิทธิภาพของชุดการสอน เพื่อเป็นการประกันว่าชุดการสอนที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพในการสอน ผู้สร้างต้องกำหนดเกณฑ์ขึ้นล่วงหน้า โดยคำนึงถึงหลักการที่ว่า การเรียนรู้เป็นการช่วยให้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนบรรลุผล ใช้เกณฑ์ 80/80
 10. การใช้ชุดการสอน ชุดการสอนที่ได้ปรับปรุงและมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้แล้วสามารถนำไปสอนได้ตามประเภทของชุดการสอนและระดับการศึกษา โดยกำหนดขั้นตอนการใช้ดังนี้
 - ขั้นที่ 1 ผู้เรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน เพื่อพิจารณาพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียน
 - ขั้นที่ 2 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน
 - ขั้นที่ 3 ขั้นประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ (ขั้นสอน) ผู้สอนบรรยายหรือแบ่งกลุ่มประกอบกิจกรรมการเรียนการสอน
 - ขั้นที่ 4 ขั้นประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อสรุปความคิดรวบยอดและหลักการสำคัญ
 - ขั้นที่ 5 ทำแบบทดสอบหลังเรียนเพื่อประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้
- สรุปขั้นตอนการทำชุดการสอนได้ว่า ในการจัดทำชุดการสอนเริ่มจากการกำหนดเนื้อหาเป็นหน่วยการเรียนรู้ และมีเรื่องย่อย ๆ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน กำหนดแบบประเมินผล เลือก

ผลิตสื่อการสอน หาประสิทธิภาพของชุดการสอนและการนำชุดการสอนที่ได้ปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้แล้วสามารถนำไปสอนได้ตามประเภทของชุดการสอนและระดับการศึกษา โดยกำหนดขั้นตอนการใช้คือ ทดสอบก่อนเรียน เพื่อพิจารณาพื้นความรู้เดิม นำเข้าสู่บทเรียน ประกอบกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อสรุปความคิดรวบยอดหลักการสำคัญ และทดสอบหลังเรียนเพื่อประเมิน ซึ่งการผลิตชุดการสอนตามขั้นตอนดังกล่าวจะทำให้ชุดการสอนมีประสิทธิภาพ

เจตคติ

ความหมายของเจตคติ มีผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความหมายไว้หลายความหมายด้วยกัน ตามแนวความคิดของตน ดังนี้

ไทรแอนดิส (Triandis, 1971 อ้างถึงใน ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543, หน้า 53) นิยามเจตคติว่าเป็นความคิดที่เต็มไปด้วยความรู้สึกซึ่งพร้อมที่จะปฏิบัติการอย่างหนึ่งต่อสถานการณ์เฉพาะอย่าง

ฟิชบอย และแอ็ชเชน (Fishbein & Ajzen, 1975 อ้างถึงใน ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543, หน้า 53) มองเจตคติว่าเป็นอารมณ์ความโน้มเอียงจากการเรียนรู้ที่จะตอบสนองด้วยอาการเต็มใจหรือไม่เต็มใจต่อเป้าเจตคติที่กำหนดไว้อย่างคงเส้นคงวา

เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกที่พอใจและไม่พอใจที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลทำให้แต่ละคนตอบสนองต่อสิ่งเร้าแตกต่างกันออกไป (พรณี ข. เจนจิต, 2528, หน้า 288)

เจตคติ หมายถึง แนวโน้มที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสนองตอบต่อสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งเร้า ซึ่งอาจจะเป็นได้ทั้งคน วัตถุสิ่งของหรือความคิด (Ideas) เจตคติอาจจะเป็นบวกหรือลบ ถ้าบุคคลมีเจตคติบวกต่อสิ่งใด ก็จะมีพฤติกรรมที่จะเผชิญกับสิ่งนั้น ถ้ามีเจตคติลบก็จะหลีกเลี่ยง เจตคติเป็นสิ่งที่เรียนรู้และเป็นการแสดงออกของค่านิยมและความเชื่อของบุคคล (สุรางค์ ใ้วตระกูล, 2541, หน้า 366)

สรุปได้ว่า เจตคติ หมายถึง อารมณ์ ความรู้สึกเชื่อ ศรัทธา ต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเกิดความรู้สึกที่จะแสดงการกระทำออกมาซึ่งอาจจะเป็นไปในทางบวกหรือทางลบก็ได้ และเป็นคุณลักษณะของความรู้สึกที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในใจ

ลักษณะของเจตคติ

ชอร์และไรท์ (Shaw & Wright, 1967 อ้างถึงใน ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543, หน้า 57 - 58) ได้รวบรวมลักษณะทั่วไปหรือมิติของเจตคติจากแนวความคิดของนักจิตวิทยาหลายคน ส่วนใหญ่แล้วมองเจตคติมีลักษณะดังนี้

1. เจตคติขึ้นอยู่กับการประเมินโนภาพของเจตคติ แล้วเกิดเป็นพฤติกรรมแรงงใจ เจตคติเป็นเพียงความรู้สึกโน้มน้าจากการประเมินยังไม่ใช่พฤติกรรม ตัวเจตคติเองไม่ใช่แรงงใจ แต่เป็นตัวการทำให้เกิดแรงงใจในการแสดงพฤติกรรมแต่ถ้าแสดงออกเป็นพฤติกรรมแล้วจะเป็น ลักษณะ 4 กลุ่ม คือ Positive - Approach ตัวอย่าง เช่น ความเป็นเพื่อน ความรัก ฯลฯ Negative - Approach ตัวอย่างเช่น การโจมตี คำว่า ต่อสู้ ฯลฯ Negative - Avoidance ตัวอย่างเช่น ความกลัว ความเกลียด ฯลฯ ประเภทนี้เป็นเจตคติที่ไม่ดีแบบไม่ยอมพบเห็นหน้าก็อยากหลีกเลี่ยงให้ไกลนั่นเอง และอีกกลุ่มหนึ่งคือ Positive - Avoidance เป็นลักษณะเจตคติทางบวกแต่ก็อยากหลบหลีก หรือไม่รับกวน ตัวอย่างเช่น การปล่อยให้อายุยืน ๆ เมื่อเขามีทุกข์ เป็นต้น

2. เจตคติเปลี่ยนแปลงความเข้มข้นตามแนวของทิศทาง ตั้งแต่บวกจนถึงลบ นั่นคือ เป็นการแสดงความรู้สึกว่าไปทางบวกมากหรือน้อย ไปทางลบมากหรือน้อย ความเข้มข้นศูนย์ก็คือ ไม่รู้สึกนั่นเอง หรือเป็นกลางระหว่างบวกหรือลบ แต่จุดที่เป็นกลางนั้นเป็นปัญหาต่อการแปลผล เพราะตามธรรมชาติจะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการตอบ (Central Error) บางคนไม่คิดอะไร มักจะยึดตรงกลางก็มีมาก

3. เจตคติเกิดจากการเรียนรู้มากกว่ามีมาเองแต่กำเนิด เจตคติเกิดจากการเรียนรู้ สิ่งที่ ปฏิสัมพันธ์รอบตัวเรา ซึ่งเป็นเป้าเจตคติทั้งหลาย ถ้าเรียนรู้ว่าสิ่งนั้นมีคุณค่าก็จะเกิดเจตคติทางดี ถ้าเรียนรู้ว่าสิ่งนั้นไม่มีคุณค่าก็จะเกิดเจตคติไม่ดี สิ่งใดเราไม่เคยรู้จัก ไม่เคยเรียนรู้เลยจะไม่เกิด เจตคติเพราะไม่ได้ศึกษารายละเอียดของสิ่งนั้น การเรียนรู้เป้าเจตคติอาจผ่านตัวจริงหรือผ่านสื่อ ทั้งหลายที่มีต่อเป้าเจตคิตัวจริงก็ได้ สามารถเกิดเจตคติขึ้นได้

4. เจตคติขึ้นอยู่กับเป้าเจตคติหรือกลุ่มสิ่งเร้าเฉพาะอย่าง สิ่งเร้าทั้งหลายอาจเป็นคน สัตว์ สิ่งของ สถานการณ์ โนภาพ อุดมการณ์ อาชีพหรือสิ่งอื่น ๆ ก็ได้ เจตคติจะมีลักษณะอย่างไรจึงขึ้นอยู่กับเป้าเจตคติที่ได้สัมผัสเรียนรู้มามากน้อยแตกต่างกันเป็นสำคัญ เป้าเจตคติที่มีลักษณะเป็น กลุ่มใกล้เคียงกัน จะมีเจตคติแตกต่างจากเป้าเจตคติที่มีลักษณะของกลุ่มแตกต่างกันมาก

5. เจตคติมีค่าสหสัมพันธ์ภายในเปลี่ยนแปลงไปตามกลุ่ม นั่นคือกลุ่มที่มีลักษณะ เดียวกัน เจตคติจะมีความสัมพันธ์กันสูง กลุ่มที่มีลักษณะต่างกันเจตคติจะมีความสัมพันธ์กันต่ำ แสดงให้เห็นว่ากลุ่มที่มีเจตคติต่อสิ่งเดียวกันย่อมมีความสัมพันธ์กันด้วย

6. เจตคติมีลักษณะมั่นคงและทนทานเปลี่ยนแปลงยาก นั่นคือ ถ้าเป็นเจตคติจริง ๆ แล้ว การเปลี่ยนแปลงจะช้าและทำได้ยาก เช่นเรารักใครคนหนึ่ง เมื่อรักแล้วก็ยังรักอยู่ไม่ว่าใครจะให้ ข้อมูลไม่ใช่ว่าอะไรหรือแม้แต่คนที่เรารักมีความผิดพลาดเรื่องใด เราก็คงรักอยู่ แต่ถ้าพฤติกรรมของ คนที่เรารักเบี่ยงเบนไปบ่อย ๆ นาน ๆ เข้า เจตคติก็เปลี่ยนแปลงจากรักไปเป็นเกลียดได้

ส่วนแนวความคิดของ แซกส์ (Sax, 1980 อ้างถึงใน ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543, หน้า 58 - 59) มองคุณลักษณะของเจตคติแปรเปลี่ยนไป 5 ประการ ดังนี้

1. มีทิศทาง (Direction) เจตคติมีทิศทาง เพราะความรู้สึกของคนที่มีต่อเป้าเจตคติเป็นบวกและลบ หรือชอบและไม่ชอบ กรณีวัดเจตคติต่อเป้าเจตคติชนิดหนึ่ง นักเรียนตอบว่าชอบ แปลว่าไปในทิศทางบวก ถ้าตอบว่าไม่ชอบแปลว่าไปในทิศทางลบ

2. มีความเข้มข้น (Intensity) เจตคติเป็นความรู้สึกต่อเนื่องตั้งแต่ลบถึงบวกเนื่องจากเจตคติเป็นความรู้สึกต่อเนื่อง ถ้าไปทางบวกก็จะมีตั้งแต่ลบน้อย ๆ จนถึงบวกมาก ๆ ถ้าลบก็จะมีตั้งแต่ลบมาก ๆ จนถึงลบน้อย ๆ ความมากน้อยของความรู้สึกนี้ก็คือความเข้มข้นนั่นเอง

3. มีการแผ่ซ่าน (Pervasiveness) เจตคติมีลักษณะแพร่กระจายหรือแผ่ซ่านจากกลุ่มหนึ่งไปสู่อีกกลุ่มหนึ่งได้ เช่น กลุ่มเล็ก ๆ มีเจตคติไม่ติดต่อการสร้างเขื่อน เจตคติไม่ติดลักษณะนี้อาจแพร่กระจายไปสู่คนหมู่มากได้ ในที่สุดเจตคติที่ไม่ติดต่อการสร้างเขื่อนก็อาจลุกลามไปทั่วทั้งกลุ่มใหญ่ของประชากรเกิดการต่อต้านการสร้างเขื่อนได้

4. มีความคงเส้นคงวา (Consistency) เจตคติเป็นความรู้สึกที่ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงง่าย ๆ เป็นความรู้สึกค่อนข้างคงที่ เจตคติของบุคคลในระยะสั้น ๆ จะเหมือนเดิม เจตคติจึงมีลักษณะฝังแน่นคงในแบบใดแบบหนึ่งนานพอสมควร

5. มีความพร้อมที่จะแสดงออกเด่นชัด (Salience) หมายถึงระดับขั้นของความเต็มใจหรือความพร้อมในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของเจตคติ ความจริงเป็นเรื่องของความครึ่งครำใจนั่นเอง การที่คนจะมีลักษณะนี้ของเจตคติต้องเป็นคนที่มีมองเห็นความเด่น ความสำคัญและความรอบรู้อย่างมากต่อเป้าเจตคติ ความประทับใจเด่นชัดนี้จะวัดได้เมื่อเจตคติแสดงออกมาปราศจากการตะล่อมกล่อมเกลามาตราของเจตคติที่วัดจากข้อความ ให้แสดงความรู้สึกเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ไม่สามารถวัดความประทับใจได้ ดังนั้นความประทับใจนี้จะวัดได้จากการสัมภาษณ์หรือการสังเกตเหตุการณ์ที่มีโอกาสของการแสดงความคิดเห็นแบบดังกล่าวออกมาเท่านั้น

องค์ประกอบของเจตคติ

เซฟเวอร์ (Shaver, 1977, p. 170 อ้างถึงใน วรุทัย ญาณะพันธ์, 2543, หน้า 40) ได้กล่าวว่า เจตคติประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ด้านคือ

1. องค์ประกอบทางด้านความรู้ (Cognitive Component) หมายถึง การรับรู้ของบุคคลที่เกี่ยวกับวัตถุ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งความเชื่อของบุคคลที่มีต่อสิ่งนั้นด้วย

2. องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก (Affective Component) เป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้าที่เขารับรู้ อาจเป็นไปในทางที่ดีหรือไม่ดี ถ้าบุคคลมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อสิ่งใด บุคคลก็จะไม่ชอบต่อสิ่งนั้น ถ้าบุคคลมีความรู้สึกที่ดีต่อสิ่งใด ก็จะเกิดความชอบต่อสิ่งนั้น

3. องค์ประกอบทางด้านแนวโน้มที่จะกระทำ (Behavioral Component) หมายถึงความโน้มเอียงของบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับความรู้สึกของตน คือ การยอมรับหรือไม่ยอมรับ ปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ

องค์ประกอบทั้ง 3 ด้านนี้ จะต้องมีความสอดคล้องกัน ถ้าองค์ประกอบด้านใดด้านหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป เจตคติของบุคคลนั้นก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย

ทฤษฎีและความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดเจตคติ การเกิดเจตคตินั้นมีผู้เชื่อว่าเกิดได้หลายอย่าง บางกลุ่มเชื่อว่าเจตคติเป็นลักษณะนิสัยชนิดหนึ่ง เมื่อลักษณะนิสัยเกิดจากการเรียนรู้ จึงเชื่อว่าเจตคติเกิดจากการเรียนรู้ได้ ก็แปลว่าเจตคตินำมาสอนกันให้เกิดขึ้น ได้เหมือนกับบทเรียนนั่นเอง แต่อย่าลืมว่าเจตคติไม่ใช่ความจริงแต่เป็นความรู้สึกของบุคคล ซึ่งอาจแปรเปลี่ยนได้ตามเป้าหมายและความเชื่อที่เกิดขึ้นจากเป้าหมายนั้น ๆ บางกลุ่มเชื่อว่าเจตคติเกิดจากการพิจารณาตัดสินจากผลประโยชน์หรือถ้าใครที่ควรได้รับ นั่นก็คือถ้ามีเป้าหมายของเจตคติมาเกี่ยวข้องกับคน คนก็จะพิจารณาประเมินดูว่ามีผลประโยชน์หรือไม่ ถ้ามีผลประโยชน์ก็จะมีเจตคติทางบวกถ้าไม่ได้ผลประโยชน์ก็จะมีเจตคติเป็นลบดังนี้เป็นต้น

ทฤษฎีการเรียนรู้ (Incentive Theory) ทฤษฎีนี้ให้แนวทางการเกิดเจตคติว่า เป็นกระบวนการให้น้ำหนักจากคุณและโทษของเป้าหมายเจตคตินั้น ๆ แล้วพิจารณาตัดสินใจเลือกที่เหมาะสมที่สุด ลองพิจารณาดูว่าที่เรารักหรือชอบสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นอยู่ๆเกิดรักและชอบขึ้นมาเป็นไปไม่ได้ สิ่งที่เรารักหรือชอบจะต้องมีคุณหรือมีประโยชน์ต่อเราแน่ อาจจะมีสิ่งไม่ดีอยู่บ้างแต่เมื่อซึ่งใจคุณและโทษแล้วเห็นว่าน้ำหนักคุณประโยชน์มีสูงกว่า เราก็จะชอบสิ่งนั้น ในทางตรงกันข้ามถ้าเป้าหมายเจตคตินั้นมีโทษหรือไร้ประโยชน์มากกว่าก็จะไม่ชอบสิ่งนั้นจากการพิจารณาตัดสินใจโดยกระบวนการแบบนี้จึงทำให้เกิดเจตคติทางบวกหรือทางลบขึ้นได้ด้วยอย่างเช่น นักเรียนสาวคนหนึ่งได้รับเชิญไปงานเลี้ยง สังสรรค์ เขาคิดว่าเป็นงานที่สนุกพบปะเพื่อนฝูงจึงมีเจตคติทางบวกแต่ขณะเดียวกันผู้เป็นพ่อแม่ไม่อยากให้ลูกสาวไปงานเลี้ยง เพราะกำลังเรียนเตรียมสอบเข้ามหาวิทยาลัย แนวคิดนี้ถ้าเธอมีเจตคติที่ดีต่อพ่อแม่มาก เธอก็จะมีเจตคติต่องานเลี้ยงเป็นลบตามทฤษฎีนี้เด็กสาวคนนี้จะต้องพิจารณาตัดสินให้น้ำหนักคุณและโทษของการจัดเลี้ยงสังสรรค์ว่าไปงานหรืออ่านหนังสืออะไรสำคัญกว่า ก็จะเกิดเจตคติขึ้น ถ้าตัดสินใจอยู่บ้านอ่านหนังสือเรียนดีกว่า เกิดเจตคติทางลบกับงานเลี้ยงสังสรรค์ การพิจารณาตัดสินเป็นสิ่งสำคัญ ตัวอย่างที่ชัดอีกตัวอย่างหนึ่งคือ การสูบบุหรี่การดื่มเหล้า พวกนี้มีทั้งคุณและโทษ ปัญหาคือใครจะพิจารณาเห็นคุณ

และโทษมากกว่ากัน แรงกระตุ้นทางไหนจะชนะก็เกิดเจตคติทางนั้น คนที่ได้รับความรู้ว่าบุหรื
เหล่านี้เป็นสิ่งทำให้สุขภาพเสีย เงินทองสูญเปล่ามองเห็นโทษของ 2 สิ่งนี้ ก็จะเกิดเจตคติทางลบ
ดังนี้เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงเจตคติ

แซลแมน และเซียรส์ (Zellman & Swars, 1971 อ้างถึงใน สมพร เมตงกู, 2541, หน้า 14) กล่าวว่า เจตคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้หรือได้รับประสบการณ์ จึงเป็นสิ่งที่
เปลี่ยนแปลงได้ง่าย อาจเปลี่ยนแปลงจากบวกเป็นลบหรือจากลบเป็นบวก การเปลี่ยนแปลงเจตคติ
จึงเป็นไปตามสภาพแวดล้อมของสังคมภายใต้กระบวนการ ดังนี้

1. การยินยอม (Compliance) คือการยอมรับอิทธิพลจากผู้อื่น เพื่อให้เขาปฏิบัติตัว
ในทางที่ตนต้องการหรือพอใจ
2. การเลียนแบบ (Identification) คือ การแสดงพฤติกรรมเพื่อให้เหมือนสมาชิกใน
สังคม หรือเพื่อให้คนอื่นเห็นว่าตนเป็นคนเก่ง เพื่อการมีสัมพันธภาพอันดีกับผู้อื่น
3. การรับอิทธิพลจากสิ่งต่าง ๆ เนื่องจากตรงกับค่านิยมที่มีอยู่ในตัวบุคคลเอง
(Internalization)

การวัดเจตคติเป็นการวัดความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เรียกว่าเป้าเจตคตินั้นเอง
(ถ้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538, หน้า 179) การวัดประเภทนี้จะกำหนดตัวเลขเป็นมาตรา
วัดโดยอาศัยกฎเกณฑ์ คือ พยายามสร้างเครื่องมือที่วัดเจตคติได้ แล้วนำไปวัดบุคคล เพื่อแปล
ความหมายตามกฎเกณฑ์ของเครื่องมือั้น การวัดเจตคติที่นิยมกันมีอยู่หลายวิธี คือ

1. วิธีของเทอร์สโตน (Thurstone's Method) วิธีการนี้บางทีเรียกว่า Priori Approach
หรือ Method of equal - Appearing Intervals วิธีนี้จะหาค่าของแต่ละมาตรา (Scale) ของข้อความ
ทางเจตคติก่อนที่จะนำไปรวบรวมข้อมูลที่จะวิจัย จึงเรียกวิธีการนี้ว่า Priori Approach ซึ่งเป็น
ผลงานที่ L. L. Thurstone และ E. J. Chave แห่งมหาวิทยาลัยชิคาโกได้ร่วมมือกันสร้าง โดยสร้าง
เป็นเอกสารรายงานการค้นคว้าออกเผยแพร่ในปี ค.ศ. 1929 และกำหนดคุณลักษณะความรู้สึกมีมาก
ที่สุดถึงน้อยที่สุดให้ระยะห่างเท่า ๆ กัน จึงเรียกวิธีนี้อีกชื่อหนึ่งว่า Method of Equal - Appearing
Intervals คุณลักษณะของความรู้สึกจะกำหนดไว้ 11 ช่วง ดังนี้

น้อยที่สุด						มากที่สุด					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	

เริ่มแรกด้วยการสร้างมาตรวัดเจตคติที่มีต่อศาสนา ก่อนต่อมาจึงสร้างมาตรวัดเจตคติต่อคัมภีร์ไบเบิล ต่อการลงโทษประหารชีวิต ต่อคนจีน ต่อคอมมิวนิสต์ เป็นต้น ปัจจุบันในการวิจัยใช้เครื่องมือประเภทนี้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาเจตคติต่อสิ่งต่าง ๆ แต่ผู้นำไปใช้ต้องศึกษาเรื่องนี้อย่างละเอียด (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538, หน้า 179)

2. วิธีของลิเกิร์ต (Likert) วิธีนี้กำหนดมาตราเป็น 5 ขั้น แต่ละขั้นจะกำหนดค่าไว้ หลังจากไปรวบรวมข้อมูลในการวิจัยมาแล้ว จึงมีชื่อว่า Posteriori Approach วิธีการมีหลัก ดังนี้

- 2.1 ข้อความจะต้องครอบคลุมช่วงเจตคติทั้งหมด
- 2.2 การตอบแต่ละข้อความจะบอกถึงเจตคติที่มีอยู่
- 2.3 จุดที่ตอบนั้น อาจกำหนดได้จากจำนวนเปอร์เซ็นต์ของกลุ่มตัวอย่างที่เคยตอบข้อนั้นมาก่อน
- 2.4 เจตคติของแต่ละตอน อาจกำหนดได้จากการรวบรวมคำตอบของเขาจากข้อความต่าง ๆ ในมาตรวัดนั้นออกมาในรูปของคะแนนเฉลี่ย

วิธีการสร้าง

1. การรวบรวมข้อความ แต่ละข้อความนั้นอาจเขียนขึ้นเองหรือนำมาจากผู้อื่นและควรเป็นข้อความที่คนมีเจตคติต่างกัน จะตอบแตกต่างกันทันที และข้อความจะต้องไม่เป็นจริง ภาษาที่ใช้ไม่มีความหมายเป็นสองแง่
2. ตรวจสอบข้อความ ให้พิจารณาว่าข้อความที่นำมาใช้นั้นสอดคล้องกับการตอบเพียงใด เช่น การกำหนดให้ตอบว่า เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย เฉย ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง นั้นสอดคล้องกับข้อความที่ถามหรือไม่ เพราะการตอบบางข้อความจะต้องตอบในรูปของชอบ ไม่ชอบ เป็นต้น
3. การทดลองขั้นต้น เมื่อตรวจสอบข้อความจนแน่ใจว่าได้ข้อความที่รัดกุมดีแล้ว ต้องนำไปทดลองขั้นต้น เพื่อดูว่ายังมีข้อความใดยังไม่ชัดเจนหรือต้องแก้ไขก่อนบรรจุลงในมาตรวัดเจตคติ
4. กำหนดน้ำหนักคะแนน เป็นการกำหนดว่าตัวเลือกใดในแต่ละข้อความใดควรจะให้ น้ำหนักคะแนนเป็นเท่าไร

วิธีการสร้างมาตรวัดเจตคติแบบลิเกิร์ตนี้ วิธีที่นิยมใช้มากคือวิธีกำหนดค่าตัวเลขกับความรู้สึกแต่ละระดับ ถ้าความรู้สึกระดับสูงให้ตัวเลขสูง ความรู้สึกของคนเป็นความรู้สึกต่อเนื่อง คือมีเห็นด้วยไปถึงไม่เห็นด้วย ความรู้สึกทางด้านดีมักเป็นตัวเลขสูงมากกว่าด้านไม่ดี ดังนั้นตัวเลขที่กำหนดให้จึงมักจะเป็น 1, 2, 3, 4, 5 ทำนองนี้ เช่น เห็นด้วยอย่างยิ่ง ให้น้ำหนัก 5 เห็นด้วยให้

น้ำหนัก 4 ไม่แน่ใจให้ 3 ไม่เห็นด้วยให้ 2 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งให้ 1 หรือจะให้ เป็น 4, 3, 2, 1, 0 ก็ได้เหมือนกัน การแปลผลมีค่าเท่า ๆ กัน

อาจสรุปได้ว่าการสร้างแบบทดสอบเจตคตินั้นเป็นการวัดความรู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะกำหนดตัวเลขเป็นมาตราวัดโดยอาศัยเกณฑ์ ดังนั้นการวัดเจตคติต่อการสร้างชุดการสอน นาฏศิลป์เพื่อเสริมการคิดสร้างสรรค์ โดยเน้นทักษะปฏิบัติ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จึงเป็นการวัดความรู้สึก ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยชุดการสอน นาฏศิลป์เพื่อเสริมการคิดสร้างสรรค์ โดยเน้นทักษะปฏิบัติ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กัลยา ยอดระยับ (2535) ทำการวิจัยเรื่อง การสร้างวีดิทัศน์ประกอบการสอนกิจกรรม นาฏศิลป์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างวีดิทัศน์ ประกอบการสอนกิจกรรมนาฏศิลป์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อให้มีประสิทธิภาพ ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ในการสร้างวีดิทัศน์ ผู้วิจัยได้ศึกษาเนื้อหา เขียนบทโทรทัศน์ และถ่ายทำ หลังจากการถ่ายทำได้นำมาตัดต่อและบันทึกเสียง กระบวนการพัฒนาวีดิทัศน์ ผู้วิจัยได้นำวีดิทัศน์ ดังกล่าวไปทดลองใช้ชั้นต้น 2 ครั้ง กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนหนองจอก พิทยานุสรณ์ สำนักงานหนองจอก กรุงเทพมหานคร โรงเรียนมีนบุรี กรุงเทพมหานคร จากนั้น นำไปทดลองหาประสิทธิภาพกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียน วิชาการ เวลาทดลอง 2 ครั้ง ๆ ละ 3 คาบ ๆ ละ 20 นาที โดยให้กลุ่มทดลองดูการสาธิตท่ารำ และ ปฏิบัติท่ารำจากวีดิทัศน์ หลังจากนั้นได้ประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้จากการปฏิบัติท่ารำ โดยใช้ แบบประเมินพฤติกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นของการจัดลำดับ .94 และวิเคราะห์ ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ผลการทดลองปรากฏว่า วีดิทัศน์ประกอบการสอนกิจกรรมนาฏศิลป์ที่ผู้วิจัย สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 88.01/87.81 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่กำหนดไว้

ภาวนา คิษฐบรรจง (2537) ทำการวิจัยเรื่อง การสร้างวีดิทัศน์ประกอบการสอน กิจกรรมนาฏศิลป์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง การรำเบื้องต้น และภาษาท่าประกอบ เพลง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างวีดิทัศน์ประกอบการสอนกิจกรรมนาฏศิลป์ สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เพื่อให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ในการสร้างวีดิทัศน์ ผู้ทำการวิจัยได้ศึกษาเนื้อหา เขียนบทโทรทัศน์และถ่ายทำ หลังจากถ่ายทำได้นำมาตัดต่อและ บันทึกเสียง กระบวนการพัฒนาวีดิทัศน์ ผู้วิจัยได้นำวีดิทัศน์ดังกล่าวไปทดลองใช้ชั้นต้น 2 ครั้ง จากนั้นนำไปทดลองหาประสิทธิภาพกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

โรงเรียนป่าไม้อุทิศ 2 สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม โดยให้กลุ่มทดลองดูการสาธิตทำรำ และปฏิบัติทำรำจากวีดิทัศน์ หลังจากนั้นได้ประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้จากการปฏิบัติทำรำ โดยใช้แบบประเมินพฤติกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นของการจัดอันดับ .82 และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ผลการทดลองพบว่าวีดิทัศน์ประกอบการสอนกิจกรรมนาฏศิลป์ มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่กำหนด

จารุณี ลิ้มปนานนท์ (2539) ได้สร้างชุดฝึกกิจกรรมนาฏศิลป์ด้วยตนเอง สำหรับครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้ทดลองกับครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งไม่มีวุฒิการศึกษาทางนาฏศิลป์ จำนวน 15 คน ซึ่งภายในชุดฝึกประกอบด้วยเอกสารสื่อสิ่งพิมพ์ประกอบภาพ แถบบันทึกเสียง เทปวีดิทัศน์และคู่มือการใช้ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความรู้และการปฏิบัติกิจกรรมก่อนและหลังการใช้ชุดฝึก และการศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อชุดฝึก ผลการวิจัยพบว่า คะแนนภาคความรู้และภาคปฏิบัติก่อนเรียนและหลังเรียนมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ส่วนในด้านความคิดเห็นพบว่าชุดฝึกกิจกรรมนาฏศิลป์มีประโยชน์สามารถเพิ่มพูนความรู้และทักษะการปฏิบัติได้เป็นอย่างดี

วิวัฒน์ เพชรศรี (2539, หน้า 57 - 91) สร้างวีดิทัศน์ประกอบกิจกรรมเน้นจังหวะสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสตฤกษ์เดช สำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง จันทบุรี จังหวัดจันทบุรี จำนวน 20 คนโดยวีดิทัศน์ที่สร้างขึ้นได้ดำเนินการอย่างมีระบบโดยมีขั้นตอน 8 ขั้นตอน ซึ่งเริ่มจากขั้นที่ 1 คือ ตั้งจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนโดยเน้นจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม ขั้นที่ 2 ศึกษาประสบการณ์เดิมของผู้เรียนเพื่อนำผลไปสร้างวีดิทัศน์ให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของนักเรียน ขั้นที่ 3 การวางแผนการสอน เพื่อกำหนดขั้นตอนในการจัดกิจกรรม ขั้นที่ 4 จัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกในการสอน โดยจัดเตรียมห้องเรียน โทรทัศน์ วีดิทัศน์ เครื่องดนตรีต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรม ขั้นที่ 5 บุคลากรในการเรียนการสอน ในการถ่ายทำได้ใช้ตัวแบบที่มีความรู้ความชำนาญทางด้านดนตรีและนาฏศิลป์มาเป็นแบบในการสาธิต ขั้นที่ 6 การใช้สื่อการสอนในการทดลองได้ใช้วีดิทัศน์ประกอบการสอน กิจกรรมเน้นจังหวะเพราะวีดิทัศน์จะบันทึกความรู้จากตัวแบบ ถ่ายทอดไปยังผู้เรียนให้เห็นทั้งภาพและได้ยินเสียง สามารถฝึกปฏิบัติได้หลายครั้งโดยการฉายซ้ำ ขั้นที่ 7 ขึ้นทดลองสอน เพื่อหาข้อบกพร่อง แล้วนำมาปรับปรุงก่อนนำไปทดลองใช้จริง ขั้นที่ 8 การประเมินผลและปรับปรุงเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินผล โดยสร้างแบบประเมินพฤติกรรมขึ้น เพื่อใช้ประเมินผลกิจกรรม เครื่องมือที่ใช้ในการหาประสิทธิภาพคือ แบบประเมินพฤติกรรมเน้นจังหวะวิธีดำเนินการสร้างแบบประเมินพฤติกรรมดำเนินการโดย ศึกษาเกณฑ์การวัดการเรียนรู้ตาม

จุดประสงค์ สร้างแบบประเมินพฤติกรรม นำแบบประเมินพฤติกรรมให้กรรมการตรวจสอบและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ นำแบบประเมินพฤติกรรมไปให้ครูสอนวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ร่วมประเมิน นำแบบประเมินพฤติกรรมไปทดลอง ผลการวิจัยพบว่า วิถีทัศน์ประกอบการสอนวิชาดนตรีและนาฏศิลป์ กิจกรรมเน้นจังหวะที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีประสิทธิภาพ การใช้วิถีทัศน์ประกอบการกิจกรรมเน้นจังหวะใช้ทำหน้าที่สอนแทนครูผู้สอนที่มีความชำนาญ และให้นักเรียนสามารถปฏิบัติได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เหมือนกับนักเรียนได้เรียนรู้จากครูผู้สอนที่มีความชำนาญโดยตรง

พัชรินทร์ จันทรพิทักษ์พร (2522 อ้างถึงใน ประสาธ อิศรปรีดา, 2532, หน้า 1 – 2) ศึกษาผลการเรียนจากการใช้กิจกรรมเกมสัจฉริยะและนิทานที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็กประถมวัยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ปีการศึกษา 2546 ของโรงเรียนบ้านดอนคำตึง อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี แบ่งกลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม โดยใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย ใช้ให้กลุ่มทดลองที่ 1 เรียนโดยใช้กิจกรรมเกมสัจฉริยะ และนิทานกลุ่มทดลองที่ 2 เรียนตามปกติ หลังการทดลองวิจัยนำแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ไปทดลองเพื่อเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์โดยการวิจัยความแปรปรวน 2 ทาง ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าวิธีสอนกับเพศมีปฏิสัมพันธ์ร่วมต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็กประถมวัย โดยนักเรียนชายที่เรียนโดยใช้กิจกรรมเกมสัจฉริยะและนิทานกับการเรียนตามปกติมีความคิดสร้างสรรค์ไม่แตกต่างกันส่วนนักเรียนหญิงที่เรียนโดยใช้กิจกรรมเกมสัจฉริยะและนิทานกับการเรียนตามปกติ มีความคิดสร้างสรรค์แตกต่างกัน โดยนักเรียนหญิงที่เรียนโดยใช้กิจกรรมเกมสัจฉริยะและนิทานมีค่าคะแนนสูงกว่านักเรียนหญิงที่เรียนตามปกติ สำหรับนักเรียนชายและนักเรียนหญิงที่เรียนโดยใช้กิจกรรมเกมสัจฉริยะและนิทานมีความคิดสร้างสรรค์แตกต่างกัน โดยนักเรียนหญิงที่เรียนโดยใช้กิจกรรมเกมสัจฉริยะและนิทานมีคะแนนสูงกว่านักเรียนชายส่วนนักเรียนชายและนักเรียนหญิงที่เรียนตามปกติมีความคิดสร้างสรรค์ไม่แตกต่างกัน

กัลยา คีระนครุฑ (2542) ได้พัฒนาชุดการสอนนาฏศิลป์เบื้องต้น สำหรับครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา โดยใช้ทดลองกับครูผู้สอนนาฏศิลป์ จำนวน 7 คน ซึ่งไม่มีวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ และจำนวนนักเรียนจำนวน 196 คน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ชุดการสอนนาฏศิลป์เบื้องต้น เรื่องลักษณะการรำรำเบื้องต้น และร่ววงมาตรฐาน แบบทดสอบ แบบประเมินการปฏิบัติและแบบสอบถาม ความคิดเห็น ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ความเข้าใจและทักษะการปฏิบัติบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ส่วนในด้าน

ความคิดเห็นของครูผู้สอน พบว่าชุดการสอนดังกล่าว สามารถเพิ่มพูนความรู้และทักษะปฏิบัติต่อผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

ดวงพร พิทักษ์วงศ์ (2546) ทำการวิจัยเรื่อง การสร้างชุดกิจกรรมศิลปะเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ สำหรับเด็กปฐมวัย เป็นนักเรียนชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545 โรงเรียนบ้านคลองลาว อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี จำนวน 30 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 15 คน กลุ่มควบคุม 15 คน ซึ่งได้จากการเลือกแบบเจาะจงพบว่าเด็กปฐมวัยที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์กับเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะแบบปกติตามแนวการจัดประสบการณ์ ชั้นปฐมวัยมีความคิดสร้างสรรค์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เนื่องมาจากเด็กได้กระตุ้นจากสิ่งเร้าในชุดกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้ออกแบบให้มีเนื้อเรื่องและรูปภาพเพื่อให้เด็กได้คิด และใช้จินตนาการ สร้างสรรค์ผลงานเป็นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ที่ต่อเนื่อง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ T - test แบบ dependent และ t - test แบบ independent

อาจกล่าวได้ว่าจากผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างชุดการสอนนาฏศิลป์ไทย และการสร้างชุดการสอนเชิงสร้างสรรค์ พอสรุปได้ว่าชุดการสอนดังกล่าวเป็นการรวบรวมสื่อการเรียนการสอนหลายประเภทมาใช้ในการจัดกิจกรรมทางการเรียนการสอน มีผลทำให้นักเรียนเกิดทักษะและมีความคิดสร้างสรรค์ ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้การฝึกปฏิบัติจริงด้วยตนเอง จนเกิดทักษะและความชำนาญ ทั้งยังช่วยให้ครูประสบความสำเร็จในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามจุดมุ่งหมายอีกด้วย